

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Mgr. Jan Votočka

AKTUÁLNÍ OTÁZKY NUTNÉ OBRANY

ACTUAL QUESTIONS OF NECESSARY DEFENCE

Rigorózní práce

Konzultant rigorózní práce: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 1. 5. 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci na téma „Aktuální otázky nutné obrany“ vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 4. 6. 2014

Poděkování

Na prvním místě děkuji panu JUDr. Rudolfu Vokounovi, CSc., vedoucímu této práce, za jeho vstřícné odborné vedení, cenné rady a čas, který mi věnoval během konzultací a připomínkování jednotlivých částí vznikající práce. Děkuji též celé mé rodině za podporu při studiu, manželce Lucii za diskuse o právních otázkách některých témat práce a v neposlední řadě též dědovi Karlovi za pomoc s formální stránkou práce.

Jan Votočka

OBSAH:

ÚVOD.....	7
1. NUTNÁ OBRANA JAKO OKOLNOST VYLUČUJÍCÍ PROTIPRÁVNOST .9	
1.1. Okolnosti vylučující protiprávnost	9
1.2. Souběh okolností vylučujících protiprávnost.....	10
1.3. Vztah nutné obrany k dalším okolnostem vylučujícím protiprávnost	12
1.3.1. Vztah ke krajní nouzi	12
1.3.2. Vztah ke svolení poškozeného a přípustnému riziku	14
1.3.3. Vztah k oprávněnému použití zbraně.....	15
1.3.3.1. Základní charakteristika	16
1.3.3.2. Problémy řešení konkurence.....	19
1.3.3.3. Právní řešení základních modelových situací.....	22
1.3.4. Vztah k výkonu práva a plnění povinnosti	25
1.3.4.1. Výkon rodičovských práv	26
1.3.4.2. Plnění povinností úředních osob.....	27
1.3.4.3. Plnění závazného rozkazu	30
1.3.5. Vztah k zadržení osoby podezřelé z trestného činu.....	31
1.4. Shrnutí a úvaha de lege ferenda.....	33
2. AUTOMATICKÉ OBRANNÉ SYSTÉMY	35
2.1. Základní vymezení	35
2.1.1. Rozdělení dle míry nezávislosti zařízení na obránci	36
2.1.2. Rozdělení dle principu fungování	37
2.1.3. Obecná definice.....	39
2.2. Legálnost instalace a užívání	40
2.3. Aplikace právních norem	42
2.3.1. Ustanovení o nutné obraně.....	42
2.3.1.1. Nepřítomnost obránce.....	42
2.3.1.2. Vědomí obránce o probíhající obraně	43
2.3.1.3. Shrnutí.....	45
2.3.1.4. Exkurz: Zcela závislá obranná zařízení	46
2.3.2. Ustanovení o krajní nouzi	51
2.4. Úskalí a námitky	53
2.4.1. Hlavní námitky trestně-právní teorie.....	53
2.4.1.1. Absence přímo hrozícího či trvajícího útoku	54
2.4.1.2. Nemožnost cílení obrany výhradně vůči útočníkovi.....	56

2.4.1.3.	<i>Nemožnost stupňovat intenzitu obrany způsobu útoku.....</i>	59
2.4.1.4.	<i>Shrnutí hlavních námitek .....</i>	63
2.4.1.5.	<i>Úvaha de lege ferenda k hlavním námitkám.....</i>	64
2.4.2.	Další právní otázky.....	66
2.5.	Použití zvířat.....	68
2.5.1.	Zvířata určená primárně k obraně majetku.....	68
2.5.1.1.	<i>Specifika obrany.....</i>	70
2.5.1.2.	<i>Nezúčastněné osoby .....</i>	72
2.5.2.	Zvířata určená primárně k jiným účelům	73
2.5.3.	Shrnutí použití zvířat.....	74
2.6.	Zákonné limity.....	75
2.6.1.	Okruhy limitů	76
2.6.2.	Právní důsledky	77
2.7.	Vybočení z mezí nutné obrany	79
2.7.1.	Exces extenzivní.....	79
2.7.1.1.	<i>Předčasný účinek .....</i>	79
2.7.1.2.	<i>Opožděný účinek .....</i>	81
2.7.2.	Exces intenzivní	83
2.7.2.1.	<i>Nepřiměřenost intenzity obrany .....</i>	83
2.7.2.2.	<i>Nepřiměřenost způsobené škody .....</i>	86
2.8.	Shrnutí a úvaha de lege ferenda.....	90
3.	NUTNÁ OBRANA, POUČENÍ Z HISTORIE A JEJÍ BUDOUCNOST	94
3.1.	Historická geneze.....	94
3.2.	Zákon č. 117/1852 Ř.z.	96
3.2.1.	Konstrukce spravedlivé nutné obrany	97
3.2.2.	Vybočení z poděšení, ze strachu nebo z leknutí.....	98
3.2.3.	Aplikace v současném právním prostředí	100
3.2.3.1.	<i>Současné právní řešení .....</i>	100
3.2.3.2.	<i>Minulé legislativní návrhy .....</i>	101
3.2.3.3.	<i>Inspirace rakouskou právní úpravou .....</i>	103
3.3.	Zákon č. 86/1950 Sb.	104
3.4.	Zákon č. 140/1961 Sb.....	106
3.4.1.	Obrana zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.....	106
3.4.2.	Obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku	108
3.4.2.1.	<i>Minulé legislativní návrhy .....</i>	109
3.4.2.2.	<i>Inspirace nepřijatou právní úpravou .....</i>	110
3.5.	Současné zahraniční právní úpravy	112
3.5.1.	Spolková republika Německo	113
3.5.1.1.	<i>Výchozí podmínky .....</i>	113
3.5.1.2.	<i>Konstrukce nutné obrany .....</i>	114

3.5.1.3.	<i>Aplikace kritéria potřeby v českém právním prostředí</i>	115
3.5.1.4.	<i>Překročení mezí nutné obrany z určitých důvodů</i>	117
3.5.1.5.	<i>Příbuzná úprava v právu Rakouské republiky</i>	118
3.5.1.6.	<i>Shrnutí</i>	119
3.5.2.	Francouzská republika	119
3.5.2.1.	<i>Konstrukce nutné obrany</i>	119
3.5.2.2.	<i>Presumpce nutné obrany</i>	121
3.5.2.3.	<i>Shrnutí a inspirace pro českou právní úpravu</i>	122
3.5.3.	Ruská federace	123
3.5.3.1.	<i>Konstrukce nutné obrany</i>	124
3.5.3.2.	<i>Privilegované skutkové podstaty</i>	126
3.5.3.3.	<i>Shrnutí a inspirace pro českou právní úpravu</i>	127
3.5.4.	Bulharská republika a Rumunská republika	128
3.5.4.1.	<i>Bulharská republika</i>	129
3.5.4.2.	<i>Rumunská republika</i>	131
3.5.4.3.	<i>Shrnutí</i>	132
3.6.	Budoucnost nutné obrany	133
ZÁVĚR		136
ABSTRAKT		141
ABSTRACT		142
KLÍČOVÁ SLOVA		143

ÚVOD

Po celou dobu mého studia na pražské právnické fakultě bylo mnoho trestě-právních témat, které mne zaujaly, ať už to bylo při přednáškách a seminářích či vědeckém semináři s panem profesorem Novotným. Přední příčky mého zájmu však co do hlubšího zkoumání vždy patřily institutu nutné obrany.

Když jsem se tedy vracel k dalšímu studiu trestního práva, bylo to mimo jiné právě z důvodu snahy o další podrobnější zkoumání tohoto tématu. Rozhodnutí pro volbu tohoto tématu rigorózní práce „Aktuální otázky nutné obrany“ tak nebylo příliš těžké.

Na tomto místě se čtenář možná zastaví a snad i nad názvem práce podiví. Může snad zkoumání nutné obrany obsahovat nějaké aktuální otázky? Nespornou pravdou totiž je, že jen málokterý institut trestního práva byl již v minulosti tak podrobně rozebírán a jen o málokterém institutu bylo psáno tolik odborných článků jako právě o nutné obraně.

Mohou snad vyvstat v souvislosti s tímto tématem ještě některé nejasnosti? Existují snad ještě některé otázky nutné obrany, které nebyly nikdy uspokojivě zodpovězeny?

Jsem přesvědčen, že ano a věřím, že závěry této práce poslouží tomuto mému přesvědčení jako důkaz a má snaha při rozboru daného tématu tak nebude marná.

Nezodpovězených otázek nutné obrany je doposud dle mého názoru totiž celá řada. Některé tyto otázky zodpovědět ani nelze, neboť komplikovanost a morální základ nutné obrany to ani nedovoluje. Některé otázky jsou vyjasněny částečně, či se odpověď na ně podává za správnou s ohledem na většinový názor autorů.

Tyto však předmětem našeho zkoumání nebudou. Cílem této práce je totiž zaměření se na ty otázky nutné obrany, které byly doposud trestně-právní teorií opomíjeny a nebyly tak ani zodpovězeny. Zcela záměně, a čtenář jistě odpustí, jsem pak opominul základní otázky nutné obrany patřících spíše do učebnic trestního práva, ať už jde o definování pojmu útoku, přiměřenosti nutné obrany a další její podmínky, ačkoliv ani zde jednota autorů v některých případech nepanuje.

V úvodu této práce se podíváme na nutnou obranu v porovnání s jinými okolnostmi vylučujícími protiprávnost. Neomezíme se však na pouhé porovnávání znění a účelu těchto institutů, ale pokusíme se především zaměřit na praktické otázky jejich vzájemné konkurence.

Dále nahlédneme na otázky související s instalací a použitím automatických obranných systémů, a to především s ohledem na právní problematiku legálnosti a možných excesů při použití těchto zařízení, jež jsou občany instalována stále častěji a jež při rozvoji techniky nabývají nových sofistikovanějších podob a možností.

Závěrečnou otázkou, jejíž zkoumání je cílem této práce, pak bude budoucnost nutné obrany samotné. K nahlédnutí do této budoucnosti se nejprve vrátíme do její historie a starších právních pramenů za účelem poučení z minulosti zakotvení nutné obrany v našem právu a dále pohled do zahraničních právních úprav jakožto dalšího cenného zdroje inspirace.

Jak vidno, aktuálních otázek nutné obrany není málo, a to ani v současné době, kdy se tento institut považuje za již dostatečně prozkoumaný a jeho problematiku kategoricky rozebrána. Pojdme se tak přesunout k první aktuální otázce nutné obrany, a to tématu nutné obrany jako okolnosti vylučující protiprávnost a jejím vztahům k těmto dalším okolnostem.

Text práce vychází z právního stavu platného a účinného k 1.5.2014.

1. NUTNÁ OBRANA JAKO OKOLNOST VYLUČUJÍCÍ PROTIPRÁVNOST

V rámci této první z vybraných aktuálních otázek nutné obrany se nejprve podíváme na postavení nutné obrany mezi okolnostmi vylučujícími protiprávnost a základního pohledu a postavení těchto okolností v právním řádu. Dále se zaměříme na otázku souběhu jednotlivých okolností vylučujících protiprávnost zejména z pohledu prokazování nutné obrany. Největší část této kapitoly je však věnována jednotlivým vztahům nutné obrany k dalším nejdůležitějším okolnostem vylučujícím protiprávnost a vzájemným možným otázkám vznikajícím při aplikaci jednotlivých ustanovení a genezi situací, při nichž je těchto institutů užíváno.

Nyní se však již pojďme v základu podívat na okolnosti vylučující protiprávnost samotné, jakožto první podkapitolu na úvod našeho tématu.

1.1. Okolnosti vylučující protiprávnost

Okolnosti vylučující protiprávnost, mezi něž se právě řadí též nutná obrana, jsou takové okolnosti, které pachatele činu jinak trestného zbavují trestní odpovědnosti. Jak již napovídá sám název těchto okolností, tyto vylučují protiprávnost spáchaného činu. Takový čin tedy není od počátku činem trestným, neboť mu chybí právě protiprávnost jako jeden ze znaků trestného činu samotného.

Naplněním znaků některé z okolností vylučující protiprávnost není možné spáchaný čin kvalifikovat jako trestný. Proto někteří autoři hovoří o okolnostech vylučujících protiprávnost jako o tzv. kontratypech neboli negativních znacích skutkové podstaty, neboť jejich naplnění znamená vyloučení znaku protiprávnosti a tedy její absenci mezi „pozitivními“ znaky trestného činu. Právní teorie však není v tomto pohledu jednotná z důvodu neshody v tom, zda je protiprávnost typovým znakem skutkové podstaty či samostatným obecným znakem trestného činu.

Pokud však hovoříme o protiprávnosti, je nutné připomenout, že na protiprávnost je nutné nahlížet jako rozpor s právními normami v rámci celého právního řádu. Nejde tedy jen

o rozpor s normami trestního práva, ale i normami jiných právních odvětví, zejména práva občanského, obchodního, správního a dalších. Dokladem toho je i skutečnost, že i tato jiná právní odvětví sama upravují pro své potřeby okolnosti vylučující protiprávnost.

Sám trestní zákoník upravuje ve své části první hlavě III. společně s nutnou obranou celkem pět konkrétních okolností vylučujících protiprávnost. Na tyto jednotlivé případy okolností vylučujících protiprávnost je pak nutné nahlížet jako na případy jistým způsobem typizované, jejichž výslovnou úpravu si praxe v průběhu vývoje společnosti vyžádala.

Vedle nutné obrany (§ 29) nalezneme v hlavě III. části první trestního zákoníku upraven institut krajní nouze (§ 28), jako další okolnost vylučující protiprávnost. Dále trestní zákoník výslovně upravuje svolení poškozeného (§ 30), přípustné riziko (§ 31) a oprávněné použití zbraně (§ 32). Nejedná se však o výčet taxativní, právní teorie i praxe zná i další okolnosti vylučující protiprávnost, mezi které bychom mohli zařadit například výkon rodičovských práv a povinností, úkony v trestním a exekučním řízení či plnění závazného rozkazu. Sám trestní zákoník pak ještě ve zvláštní části vylučuje trestní odpovědnost u některých trestných činů. Na mysli máme především neoznámení trestného činu (§ 368 odst. 3), jakož i specifickou beztrestnost policejního agenta pro některé trestné činy (§ 363). Hmotně-právní důsledky jako okolnost vylučující protiprávnost pak má i zadržení podezřelého dle § 76 odst. 2 trestního řádu.¹

Některé instituty, ať již výslovně upravené či nikoliv, se pak mohou jistým způsobem překrývat. Není tak vyloučena situace, že u osoby páchající čin jinak trestný může dojít ke splnění podmínek vyloučení trestní odpovědnosti na základě několika okolností vylučujících protiprávnost. A právě tato problematika bude obsahem další kapitoly.

1.2. Souběh okolností vylučujících protiprávnost

Každá z okolností vylučujících protiprávnost má za následek vyloučení trestní odpovědnosti jednatelky osoby, přičemž společně mají to, že každá z nich je tvořena určitými podmínkami, jež tyto okolnosti od sebe odlišují, ať již jednotlivými znaky či mírou kladenou na naplnění některých takových znaků. V praxi pak může výjimečně nastat situace, kdy jsou naplněny znaky několika okolností vylučujících protiprávnost najednou. V takovém případě

---

¹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění

postačí, jsou-li naplněny znaky okolnosti vylučující protiprávnost, na niž lze ve vztahu ke druhé hledět jako na subsidiární.²

Vzhledem k tomu, že naplnění každé z okolností vylučujících protiprávnost vede ke stejnému právnímu důsledku, jeví se posuzování jejich souběhu jako nadbytečné. Tato otázka však může mít zásadní procesní význam, a to především v situaci, kdy by bylo prokazování jedné z konkurujících si okolností vylučujících protiprávnost zvláště náročné. Orgány činné v trestním řízení by v takovém případě měli zjistit, zda jsou naplněny podmínky speciální okolnosti vylučující protiprávnost a pokud by se toto nepodařilo, měly by se zaměřit na zjišťování naplnění podmínek okolnosti obecné.³ Přesto by však s ohledem na základní interpretační pravidla⁴ mělo dojít ke zkoumání, zda a jakou měrou jsou naplněny různé v úvahu připadající okolnosti vylučující protiprávnost, a to i s ohledem na další případné právní souvislosti.⁵

Důležitým faktem je pak skutečnost, že jednotlivé okolnosti vylučující protiprávnost se vzájemně nevylučují a mohou působit souběžně. Nastane-li tedy jejich konkurence a není-li jedna z nich prokázána, v žádném případě to nevylučuje použití jiné takové okolnosti, jejíž znaky bezpečně prokázány jsou.

Nutná obrana samotná je pak tradičně nejúžeji spojována a porovnávána s institutem krajní nouze. Na odlišení a vztah těchto dvou okolností vylučujících protiprávnost se podíváme v následující kapitole.

---

² Příkladem může být situace, kdy policista ve službě čelí útoku jiné osoby, která jej bezprostředně ohrožuje na životě, přičemž tento útok odrazí usmrcením útočníka užitím služební zbraně. Lze tak uvažovat o vyloučení trestní odpovědnosti prostřednictvím institutu oprávněného použití zbraně, zcela však postačí, jsou-li naplněny podmínky nutné obrany, jako okolnosti vylučující protiprávnost v tomto případě v subsidiárním postavení.

³ Rozvedeme-li náš příklad o policistovi odrážejícímu útok na jeho život, je možné, že nebudou splněny či prokázány podmínky naplnění institutu oprávněného použití zbraně (např. nebude splněna či prokázána podmínka dle zákona o Policii ČR, dle které je použití zbraně subsidiární k donucovacím prostředkům, např. varovným výstřelem). Policista však může být beztrestný, budou-li splněny podmínky nutné obrany.

⁴ Zejména *lex specialis derogat legi generali*.

⁵ Například možnou kázeňskou či kárnou odpovědnost. Rozborem této problematiky se budeme dále zabývat v kapitole o vztahu nutné obrany a oprávněného použití zbraně.

1.3. Vztah nutné obrany k dalším okolnostem vylučujícím protiprávnost

1.3.1. Vztah ke krajní nouzi

Krajní nouze bývá považována za nejobecnější institut z okolností vylučujících protiprávnost s tím, že v krajní nouzi je odvráceno nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákoníkem, přičemž toto nebezpečí nelze za daných okolností odvrátit jinak, způsobený následek však nesmí být zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, a ten, komu nebezpečí hrozí, není povinen je snášet.⁶

Nutná obrana bývá občas některými autory označována jako „speciální krajní nouze“. Takovéto označení však není zcela správné, ačkoliv jistý vztah obecnosti a speciality zde existuje, a to z hlediska širší nebezpečí, které se prostřednictvím těchto institutů odvrací. To ostatně vedlo i k tomu, že byla krajní nouze oproti trestnímu zákonu z roku 1961 zařazena v trestním zákoníku mezi okolnostmi vylučujícími protiprávnost jako první. Avšak onen poměr subsidiarity k nutné obraně spočívá pouze v tom, že krajní nouzi je odvráceno obecné nebezpečí hrozící zájmu chráněnému trestním zákoníkem, přičemž nutnou obranou je odvrácen toliko útok na zájem chráněný trestním zákoníkem (jemuž nadřazená množina je právě nebezpečí).⁷ A naopak z hlediska z pohledu podmínek subsidiarity a proporcionality krajní nouze je možné na krajní nouzi ve vztahu k nutné obraně nahlížet jako na speciální, jakožto obsahující více omezujících podmínek. Jak vidno, označení nutné obrany jako speciální krajní nouze je příliš zjednodušující a nepřesné.

Společným znakem nutné obrany i krajní nouze je tedy, vyjma toho že vylučují protiprávnost činu jinak trestného, že při nich dochází ke konfliktu dvou protichůdných zájmů. V případě nutné obrany se jedná o zvýhodnění obránce na úkor útočníka, přičemž u krajní nouze jde o poměřování následku hrozícího a následku způsobovaného. Oběma institutům je rovněž společné, že jednání v nich je toliko právem a nikoliv povinností jednajících osoby.

---

⁶ Vokoun, R. IN: Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, str. 259

⁷ To pochopitelně nevylučuje, aby byl útok jakožto nebezpečí odvrácen namísto nutné obrany prostřednictvím krajní nouze, jsou-li splněny její podmínky a je-li toto nebezpečí způsobilé být prostřednictvím krajní nouze odvráceno, neboť zdaleka ne všechny útoky lze jako nebezpečí odvracet prostřednictvím krajní nouze.

Rovněž je pro oba instituty platí (ostatně jako pro všechny okolnosti vylučující protiprávnost), že jednání v nutné obraně či krajní nouzi není protiprávní, ale naopak dovolené. To má zároveň ten důsledek, že proti osobě jednající v nutné obraně či krajní nouzi není nutná obrana ani krajní nouze přípustná. To však může výjimečně vést k určitým paradoxním situacím. Představíme-li si například osobu, která odvrací hrozící následek takovým způsobem, při kterém působí škodu třetí osobě, která takové jednání pokládá za protiprávní útok a tento odvrací za pomoci domnělé nutné obrany, může být sama postižena za nedbalostní trestný čin.

V daném případě by na takový případ bylo nutné aplikovat ustanovení § 18 odst. 4 trestního zákoníku o omylu pachatele, který předpokládá, že zde je okolnost vylučující protiprávnost, která zde však není. Taková osoba nejedná úmyslně, tím ovšem není dotčena její odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti, mohla-li vědět, že vystupuje proti osobě jednající v krajní nouzi.

Spolehlivě odlišujícím prvkem mezi nutnou obranou a krajní nouzí je však zaměření jednající osoby. Při nutné obraně je totiž jednání vždy namířeno vždy proti útočníkovi, a tomu je také, až na nepodstatné výjimky, způsobována újma. Naopak při krajní nouzi jednání a zejména jeho následek směřuje vůči třetí osobě, která se na vzniku odvraceného nebezpečí nebo útoku nepodílí, nenese na něm vinu a často nebývá na místě činu ani přítomna. To je ostatně důvodem přísnějších podmínek krajní nouze.⁸

Dalším rozdílem je podmínka subsidiarity u krajní nouze, ve které je možné jednat pouze za předpokladu, že nebezpečí nebylo možné odvrátit jinak. Oproti tomu nutná obrana subsidiaritu nevyžaduje a jednat v nutné obraně je tak dovolené, i když by bylo možné útok odvrátit i jiným způsobem.⁹

Je tedy zřejmé, že ačkoliv jsou tyto instituty vykládány společně jako hlavní okolnosti vylučující protiprávnost, je nutné je vždy dostatečně odlišit, přičemž svou konstrukcí a podmínkami pamatují na zcela odlišné situace a způsoby jednání osoby páčající čin jinak trestný.

Tolik tedy ke vztahu nutné obrany a krajní nouze. Nyní se však podívejme na vztahy nutné obrany k dalším v úvahu připadajícím okolnostem vylučujícím protiprávnost, jež doposud nebyly příliš předmětem zkoumání trestněprávní teorie.

---

⁸ Kuchta, J.: Nutná obrana. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 179

⁹ Například spolehlivým útekem před útočníkem do bezpečí.

1.3.2. Vztah ke svolení poškozeného a přípustnému riziku

V předchozích kapitolách jsme se věnovali postavení nutné obrany v rámci okolností vylučujících protiprávnost a jejímu postavení ke krajní nouzi, se kterou má nutná obrana nejužší vztah. Nyní se však podívejme na vzájemnou koexistenci nutné obrany k situacím dalších okolností vylučujících protiprávnost.

Další z okolností vylučujících protiprávnost, které trestní zákoník upravuje, je svolení poškozeného (§ 30 trestního zákoníku). Trestní zákoník přitom stanovuje, že trestný čin nespáchá, kdo jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy, o nichž tato osoba může bez omezení oprávněně rozhodovat, jsou činem dotčeny.

Budeme-li se zabývat vztahem nutné obrany a svolení poškozeného, bude tomu však již z jiného pohledu, než při zkoumání vztahu nutné obrany a krajní nouze. Důvodem toho je skutečnost, že, na rozdíl od krajní nouze, není institut svolení poškozeného nutné obraně nijak příbuzně blízký.

Vzhledem ke konstrukci institutu svolení poškozeného bude toto ustanovení dopadat především na svolení s poškozením majetku, resp. takové trestné činy, jejímž objektem je ochrana vlastnictví a majetku osoby.

Ve vztahu k nutné obraně pak budou především zajímavé případy, kdy osoba, která jedná se svolením poškozeného, překročí meze stanovené vysloveným souhlasem a její jednání začne mít povahu útoku v takové podobě, že bude možné proti němu zakročit v rámci nutné obrany. Z povahy věci je totiž zřejmé, že útočník bude muset být zpravidla osobou, která má k obránci určitý vztah, neboť sám obránce dal k vymezenému předchozímu poškozujícímu jednání souhlas poškozeného.¹⁰

V konkrétních případech tak bude vždy záležet na tom, jakým způsobem a v jakém rozsahu došlo k překročení souhlasu a kdy se tedy jednání poškozující osoby stalo útokem, jenž je možné odvracet v nutné obraně. Situace je sice poměrně zjednodušena současným pojetím útoku, ke kterému se kloní většina současných autorů, tedy že je sledována především nedovolenost útoku jako objektivní protiprávnost bez ohledu na subjektivní

---

¹⁰ Jako ilustrační případ lze uvést situaci, kdy se poškozený souhlasí, aby „sprejeři“ postříkali jeho venkovní obvodovou zeď barvou. Ti však po postříkání venkovní obvodové zdi poškozeného začnou vědomě stejným způsobem postříkávat i jiný majetek poškozeného (např. vozidlo poškozeného či okna jeho domu), ačkoliv jeho souhlas se týkal pouze venkovní obvodové zdi.

stránku trestného činu, avšak i tak lze vnímat, že zde bude nutné klást na obránce zvýšené nároky.¹¹

Překročí-li tak osoba hranice souhlasu poškozeného, nepochybně se bude jednat o útok ve smyslu jeho objektivního pojetí a bude proti takovému útoku přípustná nutná obrana. Zvláštní důraz však bude třeba klást na podmínku přiměřenosti nutné obrany, neboť nutná obrana musí být přiměřená způsobu útoku, přičemž pojem způsobu útoku v sobě zahrnuje též osobu útočníka, jeho úmysly a další okolnosti, za nichž byl útok spáchán. A právě situace, že útok vznikne genezí překročení mezí souhlasu poškozeného, nepochybně bude základním znakem „způsobu útoku“ od něhož se bude posuzovat přiměřenost případné nutné obrany poškozeného.

Další okolností vylučující protiprávnost je přípustné riziko (§ 31 trestního zákoníku). Tento institut je však natolik specifický, že zde nelze případy možného vztahu k institutu nutné obrany prakticky nalézt, resp. možnost, že by za podmínek či při překročení podmínek přípustného rizika došlo k útoku, jež by bylo možné odvracet v nutné obraně, je minimální. Z toho důvodu je poněkud nadbytečné podrobovat případný vztah těchto institutů podrobnějšímu zkoumání.

To však neplatí u posledního z kodifikovaných okolností vylučujících protiprávnost, tedy oprávněnému použití zbraně (§ 32 trestního zákoníku). O této okolnosti vylučujících protiprávnost jsme již hovořili v rámci oddílu o souběhu okolností vylučujících protiprávnost. Nyní se však podívejme na institut oprávněného použití zbraně ve vztahu k nutné obraně.

1.3.3. Vztah k oprávněnému použití zbraně

Trestní zákoník hovoří o tom, že trestný čin nespáchá, kdo použije zbraně v mezích stanovených jiným právním předpisem. Toto ustanovení se týká především příslušníků bezpečnostní sborů, kteří použijí zbraň při služebním či jiném zákroku. Zbraní se ve smyslu ustanovení § 32 trestního zákoníku rozumí zbraň v technickém smyslu, tj. věc jako zbraň

---

¹¹ A to zejména právě s přihlédnutím na obráncem předpokládanou subjektivní stránku pachatele, jejíž odhalení nebude v mnohých případech pro obránce složité. Vezmeme-li výše uvedený příklad se „sprejery“, není pochyb, že u výše popsaného bude zřejmý úmysl pachatele poškodit cizí věc a bude tak možné bez dalšího plně zakročit proti pachateli za pomoci institutu nutné obrany. Avšak vezmeme-li shodnou situaci, kdy měli „sprejeři“ postříkat pouze určitou část zdi a ti začali stříkat (kupříkladu z nedbalosti) o jeden metr mimo určený prostor, nabude jistě na místě zakročovat vůči nim v nutné obraně, ale postačí upozornění či napomenutí.

vyrobená a jako zbraň skutečně používaná, zpravidla k útoku nebo obraně, přičemž trestní zákoník odkazuje na zvláštní právní předpisy¹², které upravují oprávněné použití takové zbraně a případně konkretizují její druh a další podmínky.¹³ Zbraň je zároveň v tomto případě nutno chápat úžeji než ve smyslu § 118 trestního zákoníku.

1.3.3.1. Základní charakteristika

Podíváme-li se do zákona o policii¹⁴, jakožto jednoho ze zvláštních právních předpisů, na něž § 32 trestního zákoníku odkazuje, zjistíme řadu podmínek, které musí policista splňovat, aby mohl použít zbraně¹⁵. Předně policista musí být k použití zbraně vycvičen¹⁶. Dále zákon o policii upravuje taxativně konkrétní situace¹⁷, ve kterých může policista zbraň použít, přičemž na prvním místě uvádí oprávnění použít zbraň v nutné obraně a krajní nouzi. Dále pak vyjmenovává též další konkrétnější případy.¹⁸

V této souvislosti zákon o policii rovněž upravuje pro většinu případů, kdy může policista použít zbraně, subsidiaritu použití zbraně, tedy, že použití zbraně je přípustné pouze

---

¹² Podle těchto předpisů může jít o zbraň střelnou, včetně střeliva a doplňků zbraně, bodnou, sečnou, dále o výbušninu, speciální výbušný předmět, průlomový pyrotechnický prostředek a speciální náloživo anebo například pouze o zbraň střelnou (zákon o policii). Avšak každý z těchto zvláštních předpisů vymezuje zbraň jinak, např. zákon o Bezpečnostní informační službě myslí zbraní pouze střelnou zbraň, zákon o obecní policii pouze tzv. krátkou střelnou zbraň.

¹³ Hendrych, D. a kol.: Právníký slovník, 3. vydání, Praha: C.H. Beck, 1999

¹⁴ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, v platném znění

¹⁵ Pro zjednodušení se budeme věnovat pouze rozboru vztahu nutné obrany a oprávněného použití zbraně z pohledu ustanovení zákona o policii, ačkoliv zvláštní právní předpisy, na něž ustanovení trestního zákoníku o oprávněném použití zbraně odkazuje, upravují tuto problematiku a tím i konkretizaci podmínek oprávněného použití zbraně velmi různorodě, avšak podrobit veškeré tyto předpisy zkoumání by bylo dalece rozsahu této práce.

¹⁶ § 51 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, v platném znění

¹⁷ § 56 odst. 1 písm. a) až h) zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, v platném znění

¹⁸ Jestliže se nebezpečný pachatel, proti němuž policista zakročuje, na jeho výzvu nevzdá nebo se zdráhá opustit svůj úkryt; aby zamezil útoku nebezpečného pachatele, jehož nemůže jiným způsobem zadržet; nelze-li jinak překonat aktivní odpor směřující ke zmaření jeho závažného zákroku; aby odvrátil násilný útok, který ohrožuje střežený nebo chráněný objekt anebo prostor; nelze-li jinak zadržet dopravní prostředek, jehož řidič bezohlednou jízdou vážně ohrožuje život nebo zdraví osob a na opětovnou výzvu nebo znamení dané podle jiného právního předpisu nezastaví; jestliže osoba, proti níž byl použit donucovací prostředek hrozba namířenou střelnou zbraní nebo varovný výstřel, neuposlechne příkazu policisty směřujícího k zajištění bezpečnosti jeho vlastní nebo jiné osoby; ke zneškodnění zvířete ohrožujícího život nebo zdraví osoby.

za podmínky, že užití donucovacího prostředku ve smyslu zákona o policii¹⁹ by bylo zřejmě neúčinné a dále povinnost vyzvat osobu, proti které zakročuje, aby upustila od protiprávního jednání, s výstrahou, že bude použito zbraně.

Pro naše zkoumání vztahu institutu nutné obrany a institutu oprávněného použití zbraně je tak patrné, že zákon o policii výslovně umožňuje, vedle dalších případů, užití služební zbraně v případě, že se policista ocitne v situaci nutné obrany. To však z hlediska institutu oprávněného použití zbraně pouze za předpokladu, že dodrží další podmínky, tedy zejména podmínku subsidiarity ve prospěch donucovacích prostředků a předchozí vyzvání pachatele k upuštění od protiprávního jednání. Nejsou-li tyto podmínky splněny, nejedná se o oprávněné použití zbraně a není tak z hlediska tohoto institutu vyloučena trestní odpovědnost policisty. Jak již však bylo rozebíráno v oddíle o souběhu okolností vylučujících protiprávnost, neznamená to, že by při splnění podmínek nutné obrany samotné nemohlo dojít k vyloučení trestní odpovědnosti policisty právě z důvodu samotné nutné obrany. Právní následky a kázeňský či kárný postih policisty v důsledku neoprávněného použití zbraně z hlediska zákona o policii a dalších právních předpisů však, jak rozebereme podrobně dále, vyloučit ani v tomto případě patrně nelze.

Zvýšené nároky na institut oprávněného použití zbraně jsou oproti nárokům na osobu jednající v nutné obraně však pochopitelné. Předně, oprávněné použití zbraně je možné v daleko širším spektru situací než je tomu v případě nutné obrany, ve které je dovoleno jednat pouze při odvracení přímo hrozícího či trvajícím útoku na zájem chráněný trestním zákonem.

Druhým důvodem pro přísnější podmínky oprávněného použití zbraně je též skutečnost, že osoby jednající v rámci tohoto institutu jsou na jednání v rámci něj a na podobné situace předem vycvičeni, mohou určitým způsobem možnost nutnosti jednání v rámci tohoto institutu očekávat a mají též k tomuto jednání speciální vybavení. Jedná se tedy o určitou privilegovanou skupinu osob, která může užití institutu oprávněného použití zbraně s ohledem na své specifické, zpravidla služební, postavení. Oproti tomu běžný občan jednající v rámci nutné obrany takovou situaci ve většině případů neočekává, není na ní připraven ani nebývá dostatečně fyzicky, psychicky a technicky vybaven.

Otázku vztahu nutné obrany a oprávněného použití zbraně zmiňuje již Solnař, který si všímá rozdílu, kdy se zvláštní předpisy nutné obrany dovolávají a kdy nikoliv. Z toho pak vyvozuje ten závěr, že pokud se tyto předpisy dovolávají jen podmínek nutné obrany, „*musí*

---

¹⁹ Například hmaty, chvaty, údery a kopy; obušek a jiný úderný prostředek; úder střelnou zbraní; hrozba namířenou střelnou zbraní; varovný výstřel; apod.

pro ni být splněny obecné podmínky; při čemž třeba přihlížet ovšem i k té okolnosti, že obrana se provádí s použitím zbraně“. U druhého z případů pak uvádí názor, že „*kde se předpisy nutné obrany, resp. krajní nouze nedovolávají, resp. rozlišují mezi situací v nutné obraně a krajní nouzi a situací odlišnou, je použití zbraně dovoleno za podmínek nutné obrany a krajní nouze nezávisle od podmínek užití zbraně odvozených od konkrétních situací, jímž jsou vystaveny osoby právě a jen té které služby a při nich podmínky nutné obrany a krajní nouze splněny být nemusí.*“.²⁰

Rozdělení, které předkládá Solnař, však není úplně zřejmé. Ten v první řadě uvádí, že pokud zvláštní právní předpis výslovně zmiňuje možnost použití zbraně v rámci nutné obrany, musí být splněny podmínky nutné obrany a musí být přihlíženo i k té okolnosti, že se obrana provádí s použitím zbraně. Jaký je význam této okolnosti však není zcela zřejmé, patrně zde však má autor na mysli, že je nutné splnit též podmínky oprávněného použití zbraně, tak jak uvádíme výše v této kapitole.

Mnohem zajímavější je pak názor u druhé ze situací, kdy se zvláštní předpis nutné obrany nedovolává. Zde Solnař uvádí, že v takovém případě může osoba užít zbraně při splnění podmínek nutné obrany, avšak nezávisle od podmínek oprávněného použití zbraně. Tedy obránce nemusí dodržet podmínky oprávněného použití zbraně, pakliže ji užívá v nutné obraně a zvláštní právní předpis se této situace zvlášť nedovolává. A naopak pro užití zbraně v jiných situacích (než je případ nutné obrany), které zvláštní předpis předpokládá,²¹ není nutné pro použití zbraně splnění podmínek nutné obrany, samozřejmě při současném splnění podmínek oprávněného použití zbraně.

S tímto názorem a rozdělením lze patrně souhlasit. Obránce může ke své obraně užít jakéhokoliv prostředku či zbraně, když pro nutnou obranu je typické, že situace její potřebnosti přichází zpravidla nečekaně a obránce nemá čas na vybírání prostředků a musí užít prostředku, který má při ruce. Nelze tak sankcionovat obránce užije-li služební zbraně jakožto jemu aktuálně nejdostupnějšímu prostředku obrany, pokud zvláštní právní předpis jeho užití v rámci nutné obrany nijak nereguluje. Na druhou stranu však jistě nelze tomuto Solnařovu rozdělení, jaksi paušálně, potvrdit obecnou platnost. Na prvním místě bude vždy zkoumání zvláštního právního předpisu a toho, zda, byla-li zbraň užita při splnění podmínek

---

²⁰ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 136

²¹ Např. dle § 18 písm. c) zák. č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, v platném znění, je příslušník oprávněn při plnění svých úkolů použít střelnou zbraň jen výjimečně, aby zamezil útěku osoby ve výkonu zabezpečovací detence, ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody ze střeženého objektu nebo při eskortě, kterou nelze zadržet jiným způsobem.

nutné obrany, neukládá zvláštní právní předpis další podmínky pro užití zbraně at' již přímo ve vztahu k nutné obraně či nepřímo avšak s dopadem i na užití zbraně v případech nutné obrany.

1.3.3.2. Problémy řešení konkurence

Kuchta v rámci zkoumání této problematiky pak blíže rozebírá ještě jednu zásadní otázku, o které jsme již výše krátce pohovořili, a to „*jak hodnotit případy, kdy např. policista při zákroku nedodrží speciální podmínky oprávněného použití zbraně, ale stále se ještě pohybuje v obecnějším rámci ustanovení o nutné obraně*“.²² Jedná se tedy o ty případy, kdy se, s ohledem na výše prezentované Solnařovo rozdělení, zvláštní právní předpis nutné obrany výslovně dovolává a užití zbraně v jejím rámci jistým způsobem reguluje. Při rozboru této otázky dochází Kuchta k závěru, že v případě porušení speciálního ustanovení (tj. ustanovení o oprávněném použití zbraně), lze jen obtížně vyvodit trestněprávní či správněprávní odpovědnost jednajícího subjektu, pokud by současně byly splněny podmínky nutné obrany. Zároveň však považuje za nesrozumitelné „*proč by v případě postihu za porušení speciálních ustanovení měly být příslušné subjekty postihovány, a měly by tedy omezenější okruh pravomocí než např. řada soukromých bezpečnostních agentur, které se mají řídit jen podle obecnějších ustanovení o nutné obraně a které přitom přebírají neoficiálně některé činnosti a ochranu zájmů, k nimž byla a je původně oprávněna policie. V konkrétním případě by pak pracovníci těchto agentur (např. osobní strážci, hlídači, apod.) mohli být oproti např. policistům bez přesvědčivého důvodu zvýhodněni*“.²³

Pravdou zůstává, že např. policisté se objevují při výkonu své služby ve dvojí roli, jednak v roli občanů, a jednak v roli vykonavatele veřejné moci, což je mnohdy staví do poměrně složité pozice. Na Kuchtou nastíněný problém nelze nalézt odpověď jednoduše a uspokojivě jej patrně nelze zcela vyřešit.

V rámci platného právního řádu, jak již bylo ostatně predestřeno výše, by však určitým řešením mohlo být jakési formální rozdělení jednotlivých ustanovení právních předpisů a jejich samostatným posouzení. Kuchta sice takové řešení odmítá, s odůvodněním, že je třeba zachovávat jednotu a provázanost celého právního řádu a že se jedná o pouze o pokus překlenout vnitřní rozpornost takových ustanovení,²⁴ avšak právní teorie takové řešení nevylučuje.

---

²² Kuchta, J.: Nutná obrana. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 182

²³ Kuchta, J.: Nutná obrana. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 183

²⁴ Kuchta, J.: Nutná obrana. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 183

Základem tohoto řešení je pohled na okolnosti vylučující protiprávnost, kde je na protiprávnost nahlíženo jako na rozpor s celým právním řádem. To však na druhé straně neznamená, že by okolnosti vylučující protiprávnost vyloučili veškerou protiprávnost a navazující odpovědnost za veškeré protiprávní jednání, kterého se osoba jednající v nutné obraně či v rámci oprávněně používající zbraň v rámci tohoto jednání dopustila.

Toto řešení pak není v rozporu ani se stávajícími názory na povahu okolností vylučujících protiprávnost. Jak uvádí Vokoun²⁵ u okolností „vylučujících“ protiprávnost, nejenže není jednání v nutné obraně nebezpečné, ale naopak žádoucí a užitečné. Zcela se zde pak dle jeho názoru nedostává znaku protiprávnosti.²⁶ V našem případě, aniž bychom rozporovali uvedený citované závěry, je však třeba na jednání, kdy sice byly splněny podmínky nutné obrany, ale byly zároveň porušeny předpisy správního práva o použití zbraně, nahlížet jako na dvě samostatné kategorie.

Výsledkem tohoto je pak dle našeho názoru skutečnost, že nutná obrana i v tomto případě vylučuje protiprávnost obranného jednání a tímto též odpovědnost, ať již trestněprávní či občanskoprávní, za způsobené následky. Naplněním podmínek nutné obrany však nemůže dojít k vyloučení odpovědnosti všech protiprávních jednání, kterých se obránce v souvislosti s vystupováním v nutné obraně nepřímě dopustil.

V praxi to pak mimo jiné znamená, že nutná obrana není vyloučena, pokud v rámci nutné obrany použije obránce nelegálně drženou střelnou zbraň, se kterou v rámci nutné obrany poraní útočníka. Skutečnost, že obránce držel střelnou zbraň nelegálně tak nemá na naplnění podmínek nutné obrany vliv²⁷, avšak nelze vyloučit jeho trestní odpovědnost pro trestný čin nedovoleného ozbrojování.²⁸ Tuto tezi ostatně potvrzuje též recentní judikatura, která uvádí, že *„nelegální si obstarání střelné zbraně (...) neznamená, že by nelegálně držená střelná zbraň nemohla být použita k obraně při útoku ve smyslu § 13 tr. zákona, zejména pokud byla použita v souladu se všemi podmínkami nutné obrany, resp. že by její použití automaticky znamenalo vyloučení splnění těchto podmínek. Naplnění podmínek nutné obrany podle § 13 tr. zákona. je třeba vždy zvažovat z hlediska konkrétních okolností případu bez ohledu na legálnost či nelegálnost držení prostředku k obraně použitého, neboť*

---

²⁵ Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze, Praha: Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 3/1989, str. 31

²⁶ Vokoun se zde zabývá otázkou možné odpovědnosti za typově méně závažný delikt (např. za přestupek) v případě že by byla vyloučena odpovědnost za trestný čin, tuto odpovědnost za méně závažný delikt však zcela vylučuje.

²⁷ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, str. 339

²⁸ § 279 odst. 1 trestního zákoníku

je třeba zvažovat, zda obránce odvracel přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný tímto zákonem a zda nebyla obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Z toho vyplývá, že otázka způsobu získání prostředku použitého k obraně není z hlediska podmínek nutné obrany významná.“²⁹

Podobným případem je pak dle našeho názoru i situace, kdy policista v nutné obraně použije zbraň, aniž by splnil podmínky stanovené zvláštním právním předpisem pro její oprávněné použití, splnil-li však zároveň veškeré podmínky nutné obrany. Samotná skutečnost, že z hlediska jiných právních předpisů nebyl oprávněn zbraň použít, neznamená, že by touto zbraní, jakožto jemu nejbližše dostupnému efektivnímu prostředku obrany, nemohl přímo odvrátit útok na zájem chráněný trestním zákoníkem. Ačkoliv tak došlo k porušení zvláštního zákona a zbraň tak byla použita nelegálně, protiprávnost činu, která může spočívat např. v poranění útočníka střelnou zbraní obránce, bude vyloučena, byly-li jinak splněny podmínky nutné obrany.

Na druhou stranu však nebude vyloučena disciplinární odpovědnost takovéhoho policisty z důvodu porušení zákona o policii, tedy toho, že použil zbraň, aniž by byly splněny podmínky pro její použití, a obdobně, jako u výše popsaného případu o nedovoleném ozbrojování, zde objektivně došlo porušení právních předpisů, přičemž odpovědnost za toto jednání, tj. neoprávněného použití zbraně, není aplikací ustanovení o nutné obraně vyloučena a tento tak může být postižen podle předpisů správního práva.³⁰

Z tohoto pohledu je tak nutné na zbraň ve smyslu ustanovení trestního zákoníku o oprávněném použití zbraně a zvláštních právních předpisu nahlížet jako na prostředek sui generis. To podtrhuje též skutečnost, že policisté, ačkoliv za určitých podmínek mohou v určitých případech nosit střelnou služební zbraň i v době mimo výkon služby³¹. Policisté však nemusejí být, na rozdíl od běžných občanů nosících střelnou zbraň, držiteli zbrojního

---

²⁹ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2009, sp. zn. Tpjn 303/2008

³⁰ Například pro to, že před použitím zbraně nevyzval osobu, proti které zakročuje, aby upustila od protiprávního jednání, s výstrahou, že bude použito střelné zbraně.

³¹ Závazný pokyn policejního prezidenta č. 156/2008 o zabezpečení, přidělování a nošení služebních zbraní, střeliva a munice v Policii České republiky k tomu stanovuje následující: Policista v době mimo výkon služby zbraň zpravidla nenosí; po skončení služby ji ukládá na místě služebního působiště; to neplatí v případech, kdy bude policista potřebovat zbraň k výkonu služby při následujícím nástupu do služby v jiném místě. Služební funkcionář nebo jím určený vedoucí policista může s ohledem na vývoj bezpečnostní situace nebo charakter služby sám nebo na žádost policisty upravit nošení zbraně osobního vyzbrojení po stanovenou dobu i v době mimo výkon služby.

průkazu. Možnost užití zbraně je však i v takovém případě omezena podmínkami stanovenými zákonem o policii.³²

Lze tak do jisté míry souhlasit s Kuchtou, že policisté jsou v případech užití služební zbraně v případech nutné obrany znevýhodňováni v porovnání s jinými občany³³, avšak nikoliv omezením hranic nutné obrany, ale nepřímou souvisejícími následky plynoucími z neoprávněného použití tohoto prostředku obrany způsobem, který právní řád nedovoluje.

1.3.3.3. Právní řešení základních modelových situací

S výše uvedeným se nabízí několik situací konkurence institutu oprávněného použití zbraně a nutné obrany, jejichž právní řešení může přinést problémy. Předně, znamená výše uvedený závěr o oprávněném použití služební zbraně v rámci nutné obrany bez splnění podmínek institutu použití zbraně, že pokud by naopak policista užil, za podmínek nutné obrany, vlastní „soukromé“ legálně držené střelné zbraně, která by nebyla zbraní služební, nemusel by splnit podmínky zvláštních právních předpisů o použití zbraně a nebyl by za to postižen ani z hlediska takových zákonů?

Odpověď opět souvisí s již uváděnou dvoujedinou rolí policisty a občana zároveň. Je však rovněž otázkou, zda si policista, z hlediska právních následků, může vůbec vybírat, v jaké roli vystoupí.

První logicky nabízející se řešení lze formulovat tak, že předpisy o použití zbraně dopadají pouze na služební zbraň, tedy, pokud by policista ve službě použil soukromé zbraně³⁴, ustanovení o použití služební zbraně by na něj nedopadalo ani z hlediska možných disciplinárních postihů při nenaplnění podmínek použití zbraně, tudíž by stačilo, jednal-li by v rámci nutné obrany. Toto řešení, ač se jeví jako nejjednodušší, však nepochybně není správné.

Policista si zcela určitě ve službě nemůže vybírat, zda bude vystupovat jako občan či policista. Tato skutečnost je dána jeho výjimečným postavením a odpovědností, kterou ve službě nese, přičemž i ostatní osoby (a nakonec též i útočník) od něj určité chování z titulu jeho postavení policisty oprávněně očekává. Není tedy jisté možné, aby se policista ve službě

---

³² Toto má logickou souvislost i s ohledem na povinnost policisty provést úkon i v době mimo službu, je-li bezprostředně ohrožen život, zdraví nebo svoboda osob anebo majetek nebo došlo-li k útoku na tyto hodnoty dle § 10 odst. 2 zákona o policii.

³³ Kuchta, J.: Nutná obrana. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 184

³⁴ Pomineme-li skutečnost, že policista ve službě nesmí nosit vlastní soukromou zbraň. V době mimo službu však může policista ve služebním stejnokroji skrytě soukromou zbraň nosit.

rozhodl být pouhým občanem a použil vlastní soukromé zbraně v nutné obraně bez splnění dalších podmínek institutu použití zbraně³⁵.

Nota bene by mohla nastat situace, že služební zbraň by byla zcela shodného typu a provedení jako policistova zbraň soukromá. Takovéto formalistické řešení, spočívající v tom, že podmínky použití zbraně se týkají pouze služební zbraně a užije-li policista ve službě zbraně soukromé, tato ustanovení o použití zbraně nepodléhá, tak nemůže obstát. Řešení této modelové situace je tedy takové, že užije-li policista ve službě jakoukoliv zbraň (byť by se jednalo o zbraň soukromou), musí vždy naplnit veškeré podmínky institutu použití zbraně ve smyslu trestního zákoníku a souvisejících právních předpisů.

Jaké je však řešení druhé modelové situace, tedy, použije-li v rámci nutné obrany policista služební zbraně mimo výkon služby? Pro zodpovězení této otázky je nutné si uvědomit, za jakých důvodů by vůbec mohla nastat situace, že policista bude u sebe mít služební zbraň mimo výkon služby.

Výše citovávané interní právní předpisy hovoří o situaci, kdy je předpoklad, že policista bude potřebovat zbraň k výkonu služby při následujícím nástupu do služby v jiném místě a dále pak je-li to nutné s ohledem na vývoj bezpečnostní situace nebo charakter služby. V prvním případě se tedy jedná o situace, kdy je z důvodů organizačních nepraktické, aby policista zbraň odevzdával, přičemž není předpoklad nutnosti užívání zbraně mimo službu a policista tak zbraň mimo službu fakticky jen uschovává. Druhý případ pak již má s výkonem služby přímou souvislost a předpokládá se nutnost policisty zakročovat i mimo výkon služby za pomoci služební zbraně. Je však zřejmé, že obě situace nelze pro vyřešení výše nastíněné modelové situace a souvisejících otázek oddělovat.

Může tedy policista, bez rizika disciplinárního postihu, použít služební zbraně mimo službu v rámci nutné obrany aniž by splnil rozšiřující podmínky stanovené institutem použití zbraně? Odpověď je i v tomto případě nesnadná a dosti hraniční, ale domníváme se, že policista mimo službu je i dále policistou a používá-li zbraně, která mu jako policistovi byla vydána, je na místě, aby i v situaci, kdy užívá služební zbraně ke své vlastní osobní obraně, splnil podmínky stanovené ustanoveními o použití zbraně.

Opačný závěr by znamenal značné odlehčení podmínek policistovi, který by měl v ruce prostředek přímo či nepřímo související s výkonem služby a s jeho postavením policisty, jako profesionála, který si je jinak vycvičen ke zvládnutí takovýchto krizových situací. Tento prostředek by měl navíc k dispozici bez jakéhokoliv přičinění a to jen z toho důvodu, že je

---

³⁵ Zejména výzvy k upuštění od protiprávního jednání a subsidiarity použití zbraně.

policistou, což by jej v jistém směru zvýhodňovalo oproti jiným občanům ve stejných situacích vystupujících v nutné obraně, kteří takové prostředky běžně nemají.

Je tedy na místě i v této situaci klást na policistu zvýšené nároky a žádat aby užívali mimo službu služební zbraně pro svou obranu, splnil vedle podmínek nutné obrany též podmínky použití zbraně, nehledě na skutečnost, že ve většině takových případů patrně přejde samotná obrana policisty ve služební zákrok.

Dopadne však uvedený závěr i na situaci, kdy policista mimo službu užije ke své obraně vlastní soukromou zbraň? Jistý návod nám dávají interní právní normy³⁶, které říkají, že v době mimo výkon služby může policista k provedení zákroku použít i soukromou zbraň, a to za stejných podmínek jako služební zbraň.

Z citovaného ustanovení je tak zřejmé, že policista je oprávněn i mimo službu použít k provedení zákroku též služební zbraň, avšak za stejných (i omezujících) podmínek platných pro služební zbraň. Vyvine-li se situace, při které policista zakročuje tak, že bude policista ohrožen a bude muset jednat v nutné obraně, je s ohledem na výše uvedené závěry zřejmé, že i při užití soukromé zbraně v takovéto situaci bude muset splnit podmínky institutu použití zbraně. Jistým rozlišujícím kritériem tak bude, zda policista používá soukromou zbraň mimo službu v souvislosti se služebním zákrokem, tedy vystupuje-li jako policista. Pakliže jako policista vystoupí a chce užít v rámci nutné obrany soukromé zbraně je pro vyloučení veškeré protiprávnosti splnit podmínky ustanovení o použití zbraně.

Pokud však policista mimo službu jako policista nezakročuje, je-li tedy například přepaden, a užije-li k odražení útoku soukromé zbraně, není dle našeho názoru nutné, aby splnil podmínky použití zbraně. Důvodem toho je skutečnost, že policista v tomto případě vystupuje výhradně jako běžný občan a požadovat po něm, aby i v této situaci musel splnit podmínky použití zbraně, by bylo neopodstatněné a kladlo by na obránce nepřiměřené nároky. Situace by se však mohla změnit, pokud by se obrana změnila ve služební zákrok a obránce by začal vystupovat jako policista. U případného následného užití zbraně při obranném jednání, které by navazovala na započatý služební zákrok, by pak byl požadavek splnění podmínek institutu použití zbraně opět na místě.

Z uvedených závěrů je tedy zřejmé, že vždy ve službě, a ve většině případů též mimo službu, užije-li policista zbraň, bude na něj kladen požadavek splnění podmínek institutu použití zbraně. Jak jsme již však uvedli v předchozí kapitole, nesplnění podmínek použití

---

³⁶ Čl. 11 odst. 6 Závazného pokynu policejního prezidenta č. 156/2008 o zabezpečení, přidělování a nošení služebních zbraní, střeliva a munice v Policii České republiky

zbraně nevylučuje beztrestnost, budou-li splněny alespoň podmínky nutné obrany, avšak disciplinární postih za nesplnění podmínek použití zbraně vyloučit nelze.

Za vhodné však považujeme ještě uzavřít poznámkou, že i samotný zákon o policii změkčuje podmínky kladené na oprávněné použití zbraně, když od předchozí výzvy s výstrahou je možné upustit, je-li ohrožen život nebo zdraví policisty nebo jiné osoby a zákrok nesnese odkladu.

Podíváme-li se pak např. do zákona o Bezpečnostní informační službě³⁷, jakožto dalšího ze zvláštních předpisů, na něž § 32 trestního zákoníku odkazuje, ten ve svém § 5 uvádí, že příslušníci Bezpečnostní informační služby jsou oprávněni držet a nosit služební střelnou zbraň a použít ji v případech nutné obrany nebo krajní nouze, aniž by její užití přímo omezoval dalšími podmínkami nad rámec podmínek nutné obrany a krajní nouze.

Tímto jsme zároveň uzavřeli výčet okolností vylučujících protiprávnost upravených v trestním zákoníku. Ačkoliv se tento výčet, oproti výčtu, jež obsahoval trestní zákon z roku 1961, rozšířil, není, jak již bylo uvedeno výše, v žádném případě taxativní. Proto se pro úplnost podívejme na další důležité okolnosti vylučující protiprávnost, jež nejsou v trestním zákoníku mezi okolnostmi vylučujícími protiprávnost výslovně upraveny.

1.3.4. Vztah k výkonu práva a plnění povinnosti

Další z okolností vylučujících protiprávnost, jež však není kodifikována v trestním zákoníku, je výkon práva a plnění povinnosti. Tento zastřešující pojem pod sebe zahrnuje velmi rozmanité spektrum různých situací, které by při svém naplňování mohli navenek při možné neznalosti zákonného pozadí působit jako páchaní trestného činu. Avšak společné pro tyto situace je, že jsou zákonem presumované, dovolené a někdy dokonce přikázané, tedy osoba, která takové právo či povinnost vykonává, nejedná protiprávně, ba právě naopak, neplnění takových povinností či zanedbávání takových práv by samo mohlo znamenat porušení zákona. Pokud jsou tedy splněny zákonné podmínky, nejsou taková jednání protiprávní.

Jak již bylo uvedeno, tento pojem v sobě zahrnuje mnoho rozličných situací. Pro účely našeho tématu, tedy zkoumání vlivu této okolnosti vylučující protiprávnost ve vztahu k nutné obraně, však vynecháme výklad o těchto jednotlivých právech či povinnostech a zaměříme se pouze na některé z nich, jež jsou pro naše téma podstatné.

---

³⁷ Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě, v platném znění

1.3.4.1. Výkon rodičovských práv

Jedním nejčastěji zmiňovaným právem v rámci této kategorie okolnosti vylučující protiprávnost je výkon rodičovských práv. Základ pro tato práva dává rodičům zákon o rodině³⁸, který ve svém § 31 odst. 2 hovoří o tom, že rodiče mají právo užít vůči dítěti přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Teda rodiče jsou oprávněni využít výchovných prostředků spočívajících např. v mírném tělesném trestu, omezení svobodného pohybu dítěte, apod., přičemž při výkonu těchto rodičovských práv se nejedná o protiprávní jednání.

Zároveň jsou rodiče též povinni využít těchto výchovných prostředků, neboť to, co lze charakterizovat jako právo rodiče, je současně ve většině případů i jeho povinností. Jinak řečeno, rodič má často povinnost realizovat svá práva a nemůže zůstat nečinný tam, kde zájem dítěte vyžaduje, aby něco konal.³⁹

Ovšem, jak je patrné, způsob výkonu těchto rodičovských práv má i své omezení spočívající v tom, že nesmí být dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.⁴⁰ Jsou-li tyto limity při výkonu rodičovských práv a povinností rodiči překročeny, již se nejedná o výkon rodičovského práva, neboť rodič nemá právo uplatňovat vůči dítěti výchovná opatření způsobem, který zákon nedovoluje. Jednání rodiče, který překračuje zákonné limity způsobu výkonu rodičovských práv, tedy již není okolností vylučující protiprávnost a může být protiprávním jednáním.

Ve zkoumaném vztahu okolnosti vylučující protiprávnost spočívající ve výkonu rodičovských práva a institutu nutné obrany pak platí, že jsou-li rodičovská práva vůči dítěti uplatňována přiměřeně, nemůže dítě vystupovat vůči rodiči v nutné obraně. Jednání rodiče je v takovém případě po právu a proti jednání v této okolnosti vylučující protiprávnost není jednání v nutné obraně přípustné. Uplatňuje-li však rodič např. nepřiměřeně tvrdé výchovné

---

³⁸ Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, v platném znění

³⁹ Hrušáková, M a kol.: Zákon o rodině, 4. vydání, Praha: C.H.Beck: 2009, str. 122

⁴⁰ Další limity nalezneme též v Úmluvě o právech dítěte (sdělení Federálního ministerstva zahraničí č. 104/1991 Sb., znění účinné od 6. 2. 1991), konkrétně v čl. 16 odst. 1, který hovoří o tom, že „*Žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence ani nezákonným útokům na svou čest a pověst.*“ a dále v čl. 19 odst. 1, který stanovuje, že „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě.*“.

tresty mající podobu fyzického týrání či věznění, takového jednání rodiče je protiprávním útokem a dítě může proti takovému rodiči vystoupit v nutné obraně.

Problém ovšem může nastat při určování hranic dovoleného jednání rodičů vůči dítěti, tedy toho, jak stanovit hranici, kdy jsou např. uplatňovaná výchovná opatření ještě v souladu se zákonem a kdy již mohou mít podobu překročení dovolených mezí či dokonce být útokem, proti němuž je možné jednat v nutné obraně. Jisté vodítko nám dává zákon o rodině a pak též v poznámce citovaná ustanovení Úmluvy o právech dítěte.

Je však zřejmé, že tato hranice nebude nikdy stejná a bude záležet vždy na okolnostech případu. Jedním z hlavních kritérií pak bude též osoba dítěte, jakožto potenciálního obránce v rámci režimu nutné obrany, a to zejména s ohledem na jeho věk, temperament, rozumovou a volní vyspělost a mnoho dalších determinantů. K těmto ukazatelům je pak nutné přihlídnout při posuzování přiměřenosti výchovných opatření a tedy hranic toho, kdy rodič jedná oprávněně a kdy již protiprávně a kdy je možné proti jeho jednání zakročit v nutné obraně.

1.3.4.2. Plnění povinností úředních osob

Velkou podskupinu, která spadá do okolností vylučujících protiprávnost jako výkon práv a plnění povinností, je plnění povinností úředních osob. Podíváme-li se na tuto okolnost vylučující protiprávnost, tato může zahrnovat opět široké spektrum nejrozumnějších činností úředních osob, které mohou mít jinak zdánlivě znaky skutkové podstaty trestného činu. Tak například pokud policista zakročuje vůči pachateli, nejedná se o trestný čin omezování osobní svobody, stejně tak pokud soudní exekutor provádí mobiliární exekuci, nedopouští se trestného činu krádeže či porušování domovní svobody.

Proti takovýmto jednáním úředních osob není nutná obrana osoby, vůči které takové jednání směřuje, přípustná a to ani v případě, pokud by takové jednání mělo podobu fyzického násilí. Zásadní dosud ne zcela vyřešeným problémem jsou však situace, kdy jednání úředních osob překračuje meze zákona. V souvislosti se zkoumaným vztahem této okolnosti vylučující protiprávnost pak vyvstává otázka, zda a za jakých podmínek může osoba, vůči níž jednání úřední osoby směřuje, vystoupit proti takové osobě v nutné obraně, je-li jednání úřední osoby nezákonné.

Zákon sám dává prostředky, jakými je možné se proti nezákonným jednáním (úkonům) úřední osoby bránit. Jde zejména o prostředky ve správním řízení, a dále ve správním a ústavním soudnictví. Pro naše zkoumání je však důležitá otázka, zda je možné proti jednání úřední osoby, má-li jinak formální znaky útoku, vystoupit v nutné obraně. Zároveň jde o

velmi citlivý problém, neboť na straně jedné by znemožnění vystupovat vůči nezákonným úkonům úředních osob v nutné obraně mohlo zapříčinit zneužívání úředních úkonů, avšak na straně druhé, pokud bychom bez dalšího připustili možnost vystupovat vůči nezákonným úkonům úředních osob v nutné obraně, by hrozilo zneužívání nutné obrany osobami, vůči nimž úkony směřují.

Vokoun⁴¹ v této souvislosti připomíná, že mnohdy literatura i praxe obranu proti úředním zákrokům nepřipouští nebo ji výrazně omezuje, a to z obavy, že by její připuštění vedlo k anarchii. V současnosti však převládá v trestněprávní teorii i praxi názor, že nutná obrana proti určitým nezákonným úkonům úředních osob přípustná je. Je však zřejmé, že hranice, kdy je nutná obrana přípustná v těchto případech přípustná a kdy nikoliv je přinejmenším sporná.

Situace je o to složitější, že tuto hranici bude vždy muset posoudit osoba, která bude vůči osobě úřední v nutné obraně vystupovat. Rozdílná znalost či neznalost právních předpisů a pravomocí úředních osob ze strany obyvatelstva a kultura obyvatelstva samotná pak může navíc na osobu jednající v nutné obraně klást vysoké nároky.⁴² Je však zřejmé, že na prvním místě by dotčené osoby měly v případě nezákonnosti jednání úřední osoby použít zákonné opravné prostředky, tedy využít zákonem upravené cesty tak, aby byly následky či protiprávní stav založený protiprávním úkonem napraveny a aby případně též došlo k postihu nezákonně jednající úřední osoby, a to ať v režimu správního či trestního práva.

Solnař⁴³ k tomuto zmiňuje případ, kdy vedoucí operativní skupiny pátrající po pachatelích vraždy pojal podezření proti občanovi, který byl podobný hledané osobě. Policista jej vzal za ruku a násilím ho vedl, aby si sedl do auta. Občan se však vedoucímu násilně vzepřel, přičemž trestní řízení samotné skončilo v důsledku obrany občana pro něj negativně. Naopak v případech, kdy dochází ke zjevnému překročení pravomocí a zákonných postupů při vykonávání úředního úkonu, není možné nutnou obranu vyloučit.

---

⁴¹ Vokoun, R. IN: Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, str. 268

⁴² Nehledě na skutečnost, že se vyskytují a jsou medializovány případy, kdy si např. nejružnější „inkasní“ agentury osobují pravomoci soudních exekutorů či zneužívají neznalost dotčených osoba a dožadují se vstupu do obydlí, kde v některých případech provádějí soupis jejich movitého majetku. To pak může zapříčinit, že osoba vystoupí i vůči oprávněnému soudnímu exekutorovi.

⁴³ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 120

Z uvedeného lze tak shrnout, že pokud jde o úkony formálně správné, třebaže se jevíly dotčené osobě jako nezákonné, není nutná obrana proti takovým úkonům přípustná.⁴⁴ A naopak, nutnou obranu je třeba připustit vůči takovým úkonům úředních osob, které jsou postiženy takovou vadou, jež je zbavují povahy úředního úkonu. Jde především o úkony, které vůbec nenáleží do pravomoci úředních osob (zjevné překročení pravomocí úředních osob) a také úkony, které samy tvoří skutkovou podstatu trestného činu (a materiálně se již ani o úřední úkon nejedná).⁴⁵

Shodně o tomto na několika místech hovoří již Vážného sbírka, ve které je uveden případ pojímající závěr, že „*proti úřednímu výkonu jest vyloučena nutná obrana, leč by se výkon úřední osoby sám jevil bezprávným útokem (byl by nedovolený, zakládal by zločin zlého užívání moci úřední, nenáležel by vůbec k působnosti úřední osoby)*“⁴⁶. Na jiném místě pak hovoří, na první pohled poměrně striktně, o tom, že „*proti služebním výkonům vrchnostenských osob není přípustna nutná obrana*“, avšak v odůvodnění tohoto rozhodnutí se velmi obratně vypořádává též právě s otázkou závažného přestoupení pravomoci úřední osoby a obranou vůči přestoupením méně závažným⁴⁷.

---

⁴⁴ Tak je nepřípustná obrana osoby, která je na základě rozhodnutí soudce vzata do vazby z důvodu, že soudce vycházel z nesprávných okolností případu, byť osoba braná do vazby je takto omezována nespravedlivě.

⁴⁵ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 120

⁴⁶ Vážný 3835 tr.; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 10. dubna 1930, Zm I 288/29

⁴⁷ Vážný 3835 tr.; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 21. března 1930, Zm I 412/29:

„Z rozsudečných zjištění jest patrno, že se vrchní četnický strážmistr H. zachoval v souzeném případě podle předpisů, an obžalovaného Václava Š-u nejprve napomenul, několikrát ho jménem zákona vyzval, by ustal ve svém počínání, směřujícím k zmaření exekučního výkonu, pohroziv mu následky jeho počínání; a když si přes to Václav Š. vedl násilně, vrazil do strážmistra H-y, chtěje ho odstraniti z cesty k F-ovi, prohlásil ho strážmistr za zatčena, a když dále proti němu po zatčení rukama šermoval a křičel, že se od chléva odstraniti nedá, chtěl mu strážmistr, vida nebezpečí hrozící ze strany členů rodiny Š-ových, přiložiti svěrací řetízky, a když to Š. zmařil a dále násilně jednal, najmě strážmistra H-u několikrát udeřil do prsou a dvakrát ho kopl nohou do holeně a do kolena, pohrozil obžalovanému, že použije zbraně. Týž postup jest zjištěn i u obžalovaných Anežky Š-ové st. a Anežky Š-ové ml. ze strany vrchního strážmistra H-y a strážmistrů L-a a P-a. Z těchto zjištění plyne hledíc k oněm předpisům, že služební výkon četníků byl nejen formálně, nýbrž i věcně správný a že nemůže býti řeči o vybočení, které by zbavovalo četníky zákonné ochrany podle § 68 trestního zákona.

Proti řádnému služebnímu výkonu jest nutná obrana ve smyslu § 2 g) trestního zákona vyloučena; byla by možná, kdyby se výkon osoby úřední jevil trestným útokem, kdyby např. zakládal zločin zlého užívání moci úřední, kdyby byl vůbec nedovolený nebo nenáležel vůbec k působnosti úřední osoby jej

Přes takto zobecněnou hranici přípustnosti nutné obrany proti nezákonnému jednání úředních osob je zjevné, že bude vždy záležet na konkrétních okolnostech případu, přičemž nepochybně mohou nastat mnohem častěji situace, kdy bude osoba vystupující v putativní nutné obraně jednat ve skutkovém omylu.⁴⁸

1.3.4.3. Plnění závazného rozkazu

Jistou podkategorií plnění povinností úředních osob uvedenou v předchozí kapitole jsou pak situace plnění závazného rozkazu. Problémem pak nastává v případě, kdy je úkon prováděn jakožto plnění závazného rozkazu, jehož obsah je však protiprávní. Vzhledem ke skutečnosti, že provádění takového rozkazu je po právu, tedy nejedná se o protiprávní čin, je otázkou, zda je nutná obrana proti takovému úkonu přípustná. V tomto výše uvedené obecné závěry o přípustnosti nutné obrany proti úkonům úředních osob příliš nefungují, neboť ty počítaly s protiprávností a formální nesprávností úkonu.

Vypomoci si můžeme ust. § 46 odst. 3 zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů⁴⁹, dle kterého příslušník bezpečnostního sboru nesmí splnit rozkaz, jehož splněním by zřejmě spáchal trestný čin. Ze znění tohoto ustanovení je zřejmé, že takovýto rozkaz nesmí být proveden, resp. splnění tohoto rozkazu je protiprávní a je proti němu jakožto úkonu protiprávnímu a majícímu podobu trestného činu přípustná nutná obrana. Vzhledem k výše definované situaci, za které je možné vystupovat proti úkonu úřední osoby, je zřejmé, že toto ustanovení pokrývá většinu problematických situací plnění rozkazu.

---

provádějící. Poněvadž však v souzeném případě nic takového zjištěno nebylo, nebyl odpor obžalovaných proti četníkům dovolenou obranou, nýbrž donucováním úřední osoby, a poněvadž se stal v úmyslu zmařiti služební výkon, byl zločinem podle § 81 trestního zákona. Za tohoto stavu věci jest zásadně nerozhodno, zda je úřední výkon i věcně odůvodněný čili nic, stačilo by, že nepostrádal podstatných náležitostí formálních, které již o sobě zabezpečují vrchnostenské osobě zvýšenou zákonnou ochranu podle § 68 trestního zákona.

Námítky proti nařízení výkonu exekuce měli obžalovaní uplatňovati opravnými prostředky podle předpisů exekučního řádu; výtky proti postupu exekučního orgánu stížností na soud, nikoli však trestnou svépomocí.“

⁴⁸ Tak jak byl v poznámce výše uveden případ o soudním exekutorovi, proti kterému vystoupí osoba jednající v putativní nutné obraně domnívající se, že vystupuje proti neoprávněnému jednání pracovníka „inkasní“ agentury.

⁴⁹ Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, v platném znění

Pokud jde o ostatní rozkazy, které jsou sice protiprávní, ale jejich provedení není trestným činem, tyto musí příslušník bezpečnostního sboru provést.⁵⁰ Proti provedení takového rozkazu pak patrně nutná obrana přípustná nebude.

Lze tedy shrnout, že při rozkazu, jehož provedení by naplňovalo skutkovou podstatu trestného činu, může osoba, proti níž úkon osoby plní rozkaz směřuje, jednat v nutné obraně. Proti provádění rozkazu, který je sice nezákonný, avšak jeho provedení nenaplnuje znaky trestného činu, však nutná obrana přípustná není. Zároveň je nutné konstatovat, že toto rozdělení bude v zásadě prakticky korespondovat s výše uvedenou obecnou hranicí dovolenosti vystupovat v nutné obraně proti úkonu úřední osoby. Závazné rozkazy, které nenaplní skutkovou podstatu trestného činu, totiž většinou nebudou vykazovat ani znaky zjevného překročení pravomocí příslušníků bezpečnostních sborů, stejně tak jejich závažnost zpravidla nebude nijak nepřiměřeně vysoká.

Tolik tedy k hlavním okolnostem vylučujícím protiprávnost, které nejsou výslovně kodifikovány v trestním zákoníku, avšak jsou dlouhodobě dovozovány trestněprávní teorií i praxí. Nyní se však ještě podívejme na ustanovení trestního řádu, jež může mít hmotněprávní důsledky okolnosti vylučující protiprávnost.

1.3.5. Vztah k zadržení osoby podezřelé z trestného činu

Posledním z institutů vykládaných v rámci učení o okolnostech vylučujících protiprávnost, o kterém se v rámci zkoumání vztahů těchto okolností k institutu nutné obrany zmíníme, je zadržení pachatele dle § 76 odst. 2 trestního řádu. Uvedené ustanovení říká, že osobní svobodu osoby, která byla přistižena při trestném činu nebo bezprostředně poté, smí omezit kdokoli, pokud je to nutné ke zjištění její totožnosti, k zamezení útěku nebo k zajištění důkazů.

Tento procesně-právní institut má tak primárně za cíl zajištění osoby pro účely trestního řízení. Osoba, která přistihne pachatele při trestném činu nebo bezprostředně po té jej tak může beztrestně zadržet, přičemž takovéto jednání, i když by mohlo vzbuzovat zdání, že

---

⁵⁰ Ust. § 46 odst. 2 zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů však obsahuje i v tomto případě jakési pojistky proti provedení rozkazu, jež je zřejmě v rozporu s právními předpisy. Konkrétně se jedná o povinnost příslušníka upozornit na tuto skutečnost svého vedoucího příslušníka, jež rozkaz vydal, právo příslušníka na písemné vydání rozkazu a povinnost příslušníka po splnění rozkazu oznámit tuto skutečnost bez zbytečného odkladu vedoucímu příslušníkovi toho, kdo takový rozkaz vydal.

naplňuje skutkovou podstatu trestného činu omezování osobní svobody, není trestným činem.

Svým účelem se tento institut také zásadně odlišuje od nutné obrany, jejímž účelem je obrana proti útoku na zájem chráněný trestním zákonem. Dalším rozdílem mezi zadržením pachatele a nutnou obranou je to, že tento institut bude možné užít i po dokonání trestného činu, přičemž nutná obrana vyžaduje trvající útok. Zadržení pachatele bude oproti nutné obraně možné aplikovat i v případech, kdy útok není způsobilý být odražen v nutné obraně.

Problém však může nastat vzhledem ke skutečnosti, že z daného ustanovení nijak nevyplývá, jakých prostředků může osoba zadržující pachatele při tomto úkonu užít či jakou škodu může pachateli či třetím osobám způsobit. Pro zodpovězení těchto otázek nám pomůže výklad účelu tohoto institutu, kterým je primárně zajištění pachatele. Císařová⁵¹ k tomuto uvádí, že „*při zadržení pachatele může vzniknout škoda větší než ta, která byla způsobena trestným činem.*“. Lze však též souhlasit s Kuchtou, dle kterého by škody vzniklé zadrženému měly být přiměřené k závažnosti či následkům spáchaného trestného činu.

Pokud tedy občan zadržuje pachatele násilné loupeže, je možné si představit, že při tomto zadržení může pachateli způsobit určitá drobná zranění, přičemž bude vyloučena jeho trestnost pro přečin ublížení na zdraví. Naopak pokud by občan nepřiměřeně surově zakročoval proti kapesnímu zloději, přičemž by mu způsobil např. zlomeninu čelisti, nelze toto považovat za přiměřené a trestní odpovědnost za takové jednání zakročující osoby nelze vyloučit. Pro zkoumání tohoto institutu ve vztahu k nutné obraně však má uvedené hledisko přiměřenosti jednání a z toho vzniklých či hrozících škody ještě jeden důležitý rozměr.

Nutná obrana nebude přípustná proti úkonu občana, který zadržuje pachatele v režimu cit. ust. trestního řádu. Avšak pokud by byl zákrok občana vůči pachateli nepřiměřený nebo pokud by v důsledku činu pachatele občan s pachatelem jinak zle nakládal, jednala by zakročující osoba protiprávně a pachatel původního trestného činu by vůči ní mohl zakročit v nutné obraně.

Škoda vzniklá pachateli při zákroku osoby jednající dle § 76 odst. 2 trestního řádu však není jedinou škodou, která může při tomto zákroku vzniknout. Reálně totiž mohou být zasaženy též statky jiných nezúčastněných osob⁵². Otázka odpovědnosti a náhrady takové škody je spíše otázkou soukromoprávní. Lze si však představit situaci, kdy zakročující osoba

---

⁵¹ Císařová, D., Čížková J.: Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací, Praha: Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 1/1986, str. 10

⁵² Například tak, že zakročující osoba snažící se v obchodě zadržet pachatele krádeže, převrhne regál s vínem.

jedná tak, že při zákroku způsobuje třetí osobě poměrně velkou škodu⁵³, čímž sama zakročující osoba počíná naplňovat skutkovou podstatu trestného činu poškozování cizí věci. Není tak vyloučeno, aby osoba, již je zakročující osobou takto působena škoda, sama proti zakročující osobě vystoupila, v krajním případě též za pomoci nutné obrany.⁵⁴

Další podmínkou, jež v rámci tohoto institutu stanovuje trestní řád, je povinnost předat tuto osobu ihned policejnímu orgánu; příslušníka ozbrojených sil může zakročující osoba též předat nejbližšímu útvaru ozbrojených sil nebo správci posádky. Nelze-li takovou osobu ihned předat, je třeba některému z uvedených orgánů omezení osobní svobody bez odkladu oznámit.

Nesplní-li zakročující osoba tuto podmínku, jedná protiprávně a opět tak není vyloučena pro toto jednání její trestní odpovědnost. Zároveň pachatel původního trestného činu může v takovém případě beztrestně vystoupit vůči zakročující osobě v nutné obraně.

Z uvedeného je tedy zřejmé, že i tento institut může být v některých situacích provázán s institutem nutné obrany. Lze tak uzavřít, že jedná-li zakročující osoba při zadržování pachatele přiměřeně vzhledem k účelu § 76 odst. 2 trestního řádu a splní-li též další podmínky dané tímto ustanovením, nejedná protiprávně a nutná obrana není proti takovému zákroku možná. Pokud však vybočí z dovolených mezí, může vůči ní být prostřednictvím nutné obrany oprávněně vystoupeno.

1.4. Shrnutí a úvaha de lege ferenda

Jak jsme se v této části práce přesvědčili, téma nutné obrany jako okolnosti vylučující protiprávnost je velmi širokou otázkou, která by nepochybně zasloužila daleko více rozboru a podrobnějšího zkoumání, avšak s ohledem na téma této práce snad čtenář promine, že snahou bylo zaměřit se alespoň na základní dosud ne zcela jednoznačně zodpovězené otázky vážící se k nutné obraně.

Stejně tak v rámci podkapitoly o vztahu nutné obrany k dalším okolnostem vylučujícím protiprávnost byla věnována pozornost nejdůležitějším okolnostem vylučujícím protiprávnost. Podrobně tak byly rozebrány především vztahy nutné obrany k okolnostem vylučujícím protiprávnost, jež jsou kodifikovány v trestním zákoníku a pak též některé frekventované avšak neméně důležité instituty zařazované mezi tyto okolnosti zejména trestně-právní teorií a právní praxí.

---

⁵³ Například v obchodě hází po pachateli krádeže láhve vína z regálu za pult, kde se pachatel ukryl.

⁵⁴ Nechtěla-li by zakročující osoba od svého jednání upustit.

De lege ferenda by však nepochybně bylo vhodné upravit v trestním zákoníku i některé další okolnosti vylučující protiprávnost a specifikovat jejich podmínky a meze. Lze si tak především představit právní úpravu výkonu dovolené činnosti, zejména s ohledem na nejružnější sporty, při nichž dochází či hrozí ublížení na zdraví jejich účastníků. Ačkoliv to není naléhavě nutné, rovněž by bylo vhodně zvážit obecnou kodifikaci výkonu práv a povinností, zejména s ohledem na stanovení přiměřenosti hranice jednání v rámci tohoto institutu a jeho možného zneužití.

Z hlediska nutné obrany by pak bylo zejména vhodné zákonem vymezit hranici mezi instituty nutné obrany a oprávněného použití zbraně, a to z hlediska omezujících podmínek zvláštních právních předpisů tak, aby osoby jednající v nutné obraně za současného použití služební zbraně měli dostatečnou jistotu o možnostech a podmínkách použití zbraně v nutné obraně a následcích současného nedodržení zvláštních právních předpisů.

Nepochybně vhodné by bylo též specifikovat hmotně-právní podmínky zadržení osoby podezřelé běžným občanem dle trestního, a to především z hlediska stanovení hranic přiměřenosti a možné škody při tomto úkonu zakročující osobou způsobené, což, jak jsme si ukázali, může mít vliv i na oprávněnost zadržovaného pachatele jednat v nutné obraně. Nad to by bylo též vhodné zvážit zakotvení podmínky subsidiarity či potřeby tohoto úkonu.

Tolik tedy k tématu nutné obrany jakožto okolnosti vylučující protiprávnost. Nyní se však již přesuňme k další z aktuálních otázek nutné obrany, a to na nutnou obranu a možnost využití automatických obranných systémů.

2. AUTOMATICKÉ OBRANNÉ SYSTÉMY

Reakcí občanů v rámci boje s kriminalitou bývá instalace nejrůznějších zařízení, které mají v jejich nepřítomnosti ochránit zejména jejich majetek. Některá tato zařízení fungují na bázi prevence a nepůsobí pachateli újmu, avšak v hledáčku trestně-právní teorie v souvislosti s nutnou obranou jsou především ta zařízení a systémy, která jsou schopna pachatele poranit či dokonce usmrtit. Pro všechna tato zařízení se pak vžil obecný název automatické obranné systémy.

Původ tohoto názvu je ve skutečnosti, že tato zařízení v době útoku pachatele pracují zcela nezávisle na osobě, která je instalovala. Jako obranná jsou pak nazývána z toho důvodu, že jejich primárním smyslem je obrana zájmů chráněných trestním zákonem, zejména ochrana vlastnického práva jejich uživatele k jeho majetku.

Automatické obranné systémy se především v poslední době stávají velmi často předmětem zkoumání z hlediska trestního práva. Důvodem toho je kvalifikace principu jejich fungování v rámci ustanovení trestního zákoníku o nutné obraně. Doposud však nepanuje mezi autory jednotný názor na otázku jejich dovolenosti a právních následků jejich použití vůči pachateli. I to jsou důvody pro zařazení tématu automatických obranných systémů do této rigorózní práce, jakožto jedné z aktuálních otázek nutné obrany.

2.1. Základní vymezení

Než přistoupíme k samotnému trestně-právnímu rozboru fungování, kvalifikaci a možnosti instalace automatických obranných zařízení vůbec, je nutné se nejdříve seznámit se smyslem a samotným pojmem těchto zařízení, abychom pak mohli s danými kategoriemi automatických obranných zařízení lépe pracovat. Toto rozdělení a vymezení automatických obranných zařízení je předmětem této kapitoly.

Automatické obranné systémy lze rozdělit podle několika kategorií, přičemž pro všechny tyto kategorie bude, jak již bylo uvedeno v úvodu této části, společné, že v době jejich působení účinkují automaticky a do značné míry nezávisle na osobě, která je instalovala. Druhým společným znakem je pak jejich účel, a to obrana zájmů chráněných trestním zákonem.

Pojďme se však nejdříve podívat na první společný znak, tj. na míru jejich automatického, nezávislého, fungování. Toto hledisko se odvíjí od osoby člověka, která dané zařízení instalovala. Touto osobou bude zpravidla majitel chráněného objektu,⁵⁵ avšak nemusí jím být vždy. V souvislosti s rozvojem soukromých bezpečnostních služeb může takové zařízení instalovat a provozovat na základě smlouvy též jiná osoba, než majitel chráněného objektu. K problematice s tímto související se ještě dostaneme později, nyní, pro účely vymezení automatických obranných systému, předpokládejme případ první.

2.1.1. Rozdělení dle míry nezávislosti zařízení na obránci

Po instalaci automatického obranného zařízení pak toto může fungovat v různé závislosti na osobě, která jej nainstalovala, a to následovně:

1. Zařízení zcela nezávislá;
2. Zařízení částečně nezávislá;
3. Zařízení zcela závislá.

První kategorie automatických obranných zařízení jsou taková, u nichž osoba užívající toto zařízení jej pouze jednou instaluje a dále se již o jeho chod nemusí jinak starat či jej dále aktivovat. Osoba instalující takové zařízení zároveň, nejméně po dobu své nepřítomnosti, ztrácí nad tímto zařízením jakoukoliv kontrolu.

Zde je třeba poznamenat, že takovýchto zařízení bude patrně valná většina. Jedná se o případy různých pastí a ostatních plotů apod., tedy především pasivních obranných zařízení. Rovněž také druhá kategorie, tedy zařízení částečně nezávislá, budou velmi obvyklá.

V tomto případě je nutné tato zařízení určitým způsobem aktivovat, zpravidla jejich nastražením ve formě nabití, zapojení či jiné aktivace. Zde pak půjde většinou o různé samostříly, nástražné výbušné systémy či alarmy. Lze sem nepochybně zařadit též hlídacího psa, kterého majitel vypustí z kotce na pozemek okolo střeženého objektu.

Zařízení může být díky novým technickým možnostem aktivováno (tím však není myšleno uvedeno do obranného jednání) automatickým spínačem prostřednictvím detekce pohybu, infračerveného senzoru, váhového senzoru či jiného spínače. Může tak být např. vpuštěna elektřina do kliky trezoru v momentě, kdy pachatel vstoupí vstupními dveřmi

---

⁵⁵ Pro zjednodušení budeme pracovat s nejčastějším typem automatického obranného zařízení, tedy zařízení umístěného v objektu k bydlení, rekreaci či skladu za účelem ochrany majetku uloženém v takové nemovitosti.

dostřeženého objektu, apod. To pak může mít význam z hlediska snížení možné trestní odpovědnosti obránce při překročení mezí nutné obrany.

Poslední kategorií jsou pak zařízení zcela závislá na osobě, která je instalovala. Tato zařízení se stávají rozšířenější zejména s rozvojem komunikačních technologií. Jedná se například o zařízení, která dálkově upozorní osobu, jež je nainstalovala, že v chráněném objektu se nachází pachatel. Tato osoba pak může, dle charakteru zařízení, odrazit útok pachatele připravenými nástrahami, které dálkově uvede do chodu.

Je třeba říci, že zařízení této třetí kategorii již nelze, vzhledem k jejich bázi fungování, považovat za automatická, neboť nefungují v momentě odrážení útoku automaticky, ale jsou fakticky ovládána přímo osobou obránce. Podrobena bližšímu zkoumání tak budou především první dvě kategorie, avšak stranou neponecháme ani tuto, neboť ta je svým způsobem rovněž velmi zajímavým objektem zkoumání dosud trestněprávní teorií příliš nerozpracovanou. Do definice automatických obranných zařízení je však zařadit nelze.

2.1.2. Rozdělení dle principu fungování

Než přistoupíme k rozdělení dle principu fungování samotnému, je nutné si uvědomit, která zařízení budou vůbec předmětem našeho zájmu z hlediska trestního práva. Důležité je totiž na prvním místě rozlišení, zda je při jejich použití útočníkovi působena nějaká újma (na životě, zdraví, majetku, svobodě, apod.). Pokud nikoliv, představují tato zařízení sice „obranu“ nikoliv však zejména nutnou obranu jako okolnosti vylučující protiprávnost. Věnovat se tedy budeme dále již jen obranným zařízením, jejichž použitím je pachateli působena určitá újma.

Dělení automatických obranných zařízení dle principu jejich fungování lze považovat za klíčové. V souvislosti s tímto dělením přichází též zásadní skutečnost, jež bude mít význam pro právní kvalifikaci automatických obranných zařízení, a to, jaký následek zařízení působí pachateli trestného činu, vůči němuž zařízení působí.

Z těchto hledisek lze automatická obranná zařízení rozdělit následovně:

1. Zařízení nemající působit proti životu či zdraví útočníka;
2. Zařízení mající působit proti životu a zdraví útočníka;
3. Zvířata
  - a. určená primárně k obraně majetku,
  - b. určená primárně k jiným účelům.

Zařízení, která primárně nemají působit proti životu či zdraví útočníka, jsou dosti často zařízeními, jež mají pachatele odradit či odvrátit od pokračování útoku či mají pachatele zneškodnit bez újmy na jeho zdraví. Do této kategorie je tak možné zařadit různé pasti typu zakryté jámy nebo samočinného zámku, který pachatele uvězní v místnosti a působí tak na jeho svobodu. Stejně tak sem nepochybně lze zařadit ploty s ostnatým drátem či bodci, příkopy a jiná zařízení, jež mají znemožnit další pachatelův útok. V neposlední řadě bychom sem též mohli zařadit i zařízení, která mohou poškodit majetek útočníka (např. rozbušky s barvou mající útočníka označit či znehodnotit hmotný předmět útoku).

Je zřejmé, že tato kategorie může být velice pestrá, přičemž společným znakem těchto zařízení je to, že nemají působit na tělesnou integritu pachatele. Tato skutečnost, však neznamená, že k poškození zdraví pachatele nemůže dojít, a to u jakéhokoli z těchto zařízení. Akutně toto nepochybně hrozí u obranných zařízení typu padací jámy či, poškození zdraví však může způsobit i nevhodně nastavená akustická siréna v uzavřeném prostoru.

I tato první kategorie by nepochybně zasluhovala též vnitřní rozdělení a je zřejmé, že toto základní kategorizování trpí jistými nedostatky, když je nepochybně rozdíl mezi obranným zařízením typu viditelného ostnatého drátu a zakryté padací jámy. Právní řešení případů, kdy by byl pachatel zraněn ostnatým drátem a v druhém případě skrytou jamou, by bylo zcela jiné, jak si ukážeme dále.

Druhá kategorie, zařízení, která mají primárně působit proti životu či zdraví útočníka, mají za cíl útočníka poranit či dokonce usmrtit v případě, že kupříkladu vnikne do chráněného objektu. Jako příklad těchto zařízení můžeme uvést nejrozumnější samostatné, střelné zbraně, nástražné výbušné systémy, jedy, lovecké pasti, připojení elektrického proudu o vysokém napětí do klik či plotů, apod. Jedná se tedy o zařízení, která jsou svou povahou nebezpečná pro život a zdraví osoby, vůči níž působí, a která jsou za tímto účelem nainstalována.

Jak již bylo uvedeno u první kategorie, v rámci tohoto dělení, vzhledem k povaze automatických obranných zařízení, může kterékoliv z nich způsobit následek zcela nečekaný. Tedy zařízení určené pouze k odrazení útočníka jej může usmrtit a naopak zařízení, které při vstupu útočníka do objektu bylo nainstalováno tak, aby jej usmrtilo, nemusí způsobit žádný následek. O trestně-právní kvalifikaci takovýchto skutečností budeme hovořit ještě dále.

Za speciální kategorii automatických obranných zařízení pak lze považovat nejrozumnější zvířata často chovaná v domácnostech. Tato zvířata mohou mít nejrozumnější účel a následky, které mohou způsobit, by mohly být podřazeny pod některou z výše uvedených kategorií.

Pro jejich specifičnost jako „obránných zařízení“ jsme se však rozhodli pro jejich uvedení do kategorie samostatné.

Co se týče zvířat samotných, stojí za povšimnutí, že mnohá z nich jsou primárně určena či šlechtěna právě k obraně majetku. Typicky jde o hlídací psy, ale stále častěji se objevují i mnohá jiná, exotická zvířata, jako velké kočkovité šelmy či jedovatí hadi. Tuto množinu zvířat pak lze zařadit do samostatné podkategorie jako zvířata primárně určená k obraně majetku.

Druhou podkategorií zvířat jsou pak zvířata, která sice nejsou primárně určena k obraně majetku, ale svou povahou a vlastnostmi takto mohou účinně působit. Jako příklad můžeme uvést například býka, aligátora, či jiné podobně nebezpečné zvíře. I tato zvířata, ač je jejich účel chovu zpravidla zcela jiný než ochrana majetku, mohou z hlediska trestního práva působit jako obranné systémy a působit trestněprávní následky.

2.1.3. Obecná definice

Na základě výše uvedené kategorizace automatických obranných systémů se můžeme zároveň pokusit zobecněním jejich vnějších znaků o obecnou definici těchto zařízení.

Automatická obranná zařízení je tak možné definovat jako *zařízení, jež jsou osobou obránce instalována za účelem odražení nekonkretizovaného budoucího útoku a která působí samočinně s ohledem na svou povahu či vlastnosti takovým způsobem, že obránce je nemůže v okamžiku jejich působení bezprostředně ovládat nebo jejich činnost podstatně ovlivnit.*

Toto vymezení je pak v souladu s pojetím, které předkládá Solnař při řešení otázky instalace samostřílů a jiných obdobných zařízení.⁵⁶ Stejně tak odpovídá chápání automatických obranných systémů uvedené v Šámalově pojednání o problematice a přípustnosti tohoto způsobu nutné obrany.⁵⁷

Definice samotná nám pak zároveň předznamenává hlavní problémy automatických obranných systémů, se kterými se trestněprávní věda vypořádává, a to především fakt jejich instalace vůči budoucímu útoku, tedy nikoliv útoku přímo hrozícímu, a dále jejich samočinnost, jež znemožňuje, aby bylo lidskou vůlí obránce jejich působení přiměřeně povaze útoku a v neposlední řadě aby působili výlučně vůči útočníkovi a nikoliv osobě, jež nemusí být vůbec útočníkem.

---

⁵⁶ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 126

⁵⁷ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, str. 339

Tyto otázky a problémy v souvislosti s automatickými obrannými systémy jsou předmětem dalších kapitol této části práce.

2.2. Legálnost instalace a užívání

Základní otázkou, kterou je třeba se zabývat, je, zda právní řád vůbec umožňuje instalaci a použití automatických obranných systémů. Problém patrně nebude u systémů, které nepůsobí žádnou újmu, tedy především, dle výše uvedeného rozdělení, většina ze zařízení nemajících působit proti životu či zdraví útočníka, tedy zejména různé akustická poplašná zařízení, apod.

Naopak otázku legálnosti instalace a užívání automatických obranných zařízení nepochybně vzbudí ta, která mají působit proti životu či zdraví útočníka, případně takových nepůsobících na jeho život či zdraví, která jej mají kupříkladu omezit na svobodě. A především používání systémů způsobilých útočníka poranit či dokonce usmrtit je pak otázkou dosti spornou.

Na úvod považuji za vhodné konstatovat známou skutečnost, a to že žádný z právních předpisů automatické obranné systémy výslovně nereguluje, přičemž současná teorie i praxe vychází při kvalifikaci činnosti těchto automatických obranných systémů z ustanovení o nutné obraně. Solnař však v jednom ze svých dřívějších názorů uvádí, že ustanovení o nutné obraně na automatická obranná zařízení nedopadá, přičemž jde pouze o analogii nutné obrany.⁵⁸ Proti tomuto názoru se staví Dolenský a F. Novotný, kteří uvádějí, že analogie ve prospěch je dovolena, když současně neexistuje uzavřený taxativní výčet důvodů vylučujících protiprávnost.⁵⁹

I v pozdější literatuře se však Solnař k použití ustanovení o nutné obraně staví kriticky, když uvádí, že „je třeba rozlišovat, je-li toto zařízení instalováno tak, aby mohlo působit jen proti protiprávnímu útoku, což je však technicky zpravidla nemožné; není-li tu taková záruka, nejde o nutnou obranu.“⁶⁰ Ač se zdá tento názor poněkud kategorický, Solnař zde především naráží na případy, kdy obranné zařízení poraní osobu, která nechce být útočníkem (např. podnapilá osoba, jež omylem vstoupí do jiného objektu, než zamýšlela), a dále na to,

---

⁵⁸ Solnař, V.: Trestní právo hmotné. Část obecná. 1. vydání, Nakl. Knihovny Sborníku věd právních a státních, Praha 1947, str. 107

⁵⁹ Dolenský, A., Novotný, F.: Nutná obrana a automatická obranná zařízení, IN: Trestní právo - 3, č. 1, Praha 1998, str. 8

⁶⁰ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 124

že automatická obranná zařízení jsou fakticky nastražena na nekonkrétní budoucí útoky. K problematice těchto případů se ještě dostaneme, avšak nelze z těchto námitek dovodit obecný zákaz užívání automatických obranných systémů.

V souvislosti s otázkou legálnosti automatických obranných systémů je v odborné literatuře hojně citován názor profesora trestního práva univerzity v Hamburku Schmidhäusera, který říká, že *„u mechanicky působících prostředků obrany (samostřílů, padacích dveří, atd.) závisí oprávněnost obrany na konkrétních okolnostech. Instalace takových automaticky střílejících zařízení by měla být v každém případě všeobecně zakázána proto, že mohou většinou reagovat na nezávadné chování. To je třeba tím spíše uvážit, když situace nutné obrany nevyplývá již z pouhé protiprávnosti útoku.“*⁶¹ Je zřejmé, že tento názor do jisté míry koresponduje s výše citovaným právním názorem Solnaře, avšak jasný závěr o legálnosti či nelegálnosti automatických obranných systémů opět nepřináší.

Vzhledem k tomu, že předpisy trestního práva ani jejich výklad jednotlivými autory uspokojivé řešení nenabízí, je dle našeho názoru nutné nahlédnout do jiných právních předpisů, zejména předpisů vyšší právní síly. Vyjasnění předložené otázky nám pak může patrně přinést zásada legální licence dle čl. II. odst. 3 Listina základních práv a svobod,⁶² která říká, že *každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.*

Z výkladu tohoto ustanovení ústavního předpisu, když zákon instalaci a použití automatických obranných systémů nijak nereguluje, pak dle našeho názoru vyplývá, že instalace a používání automatických obranných systémů je dovoleno. I toto má pochopitelně svá úskalí a tento závěr nelze používat bezvýjimečně, neboť některé automatické obranné systémy a jejich instalace či použití může sama o sobě narážet na určitá právní ustanovení.

O tomto však budeme ještě dále hovořit v rámci kapitoly 2.6. o zákonných limitech použití automatických obranných systémů. Pro tuto chvíli však pracujme s předpokladem, že užívání automatických obranných systémů není z hlediska právní úpravy zakázáno. Nyní se však podívejme dále, a to na otázku, jaké právní předpisy se na případy použití automatických obranných systémů aplikují.

---

⁶¹ Schmidhäuser, E.: Strafrecht. Allgemeiner Teil, 2. vydání, J. C. B. Mohr, Tübingen 1975, str. 355

⁶² Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení listiny základních práv a svobod, v platném znění

2.3. Aplikace právních norem

V minulé kapitole jsme za užití ústavní zásady legální licence došli k závěru, že instalace a používání automatických obranných systémů není obecně zakázáno, tedy je a contrario dovoleno. Zde však pochopitelně s výhradou, že tímto samotným jednáním nebudou porušeny jiné právní předpisy. Další logicky navazující otázkou pak je, jaká konkrétní ustanovení, zejména trestně-právních předpisů, se na případ instalace a použití automatických obranných systémů použijí. Logicky se nabízí přitom zejména ustanovení o nutné obraně, jehož aplikovatelnost na případy použití automatických obranných systému podrobíme zkoumání na prvním místě.

2.3.1. Ustanovení o nutné obraně

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, Solnař ve svých dřívějších názorech uváděl, že v případě situací spojených s automatickými obrannými systémy jde pouze o analogii nutné obrany a ustanovení o nutné obraně na ně přímo nedopadá,⁶³ což v zásadě nevyloučili ani Dolenský a F. Novotný když hovořili o tom, že takováto analogie ve prospěch je dovolena.⁶⁴

2.3.1.1. Nepřítomnost obránce

Pokud se podíváme na ustanovení o nutné obraně samotné, pak vidíme, že jejím základním předpokladem a podstatou je odvracení přímo hrozícího nebo trvajících útoku na zájem chráněný trestním zákonem. Vokoun pak u nutné obrany uvádí, že „*účelem nutné obrany je umožnit osobám účinně chránit před protiprávním útokem tytéž zájmy, které chrání trestní zákoník, a to užitím „svépomoci“ na úkor útočníka, nahrazující nedostatek ochrany ze strany veřejné moci (v daném místě a čase).*“⁶⁵

Teleologický výklad nutné obrany je tak ve shodě s účelem používání automatických obranných systémů, kterým je rovněž ochrana, zejména majetkových hodnot, před protiprávním útokem, a to formou jisté „svépomoci“. Tato „svépomoc“ pak z tohoto pohledu

---

⁶³ Solnař, V.: Trestní právo hmotné. Část obecná. 1. vydání, Nakl. Knihovny Sborníku věd právních a státních, Praha 1947, str. 107

⁶⁴ Dolenský, A., Novotný, F.: Nutná obrana a automatická obranná zařízení, IN: Trestní právo - 3, č. 1, Praha 1998, str. 8

⁶⁵ Vokoun, R. IN: Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, str. 265

nemusí dle našeho názoru mít výhradně formu osobní účasti obránce při odrážení útoku, ale tato obrana může patrně mít i jinou podobu, například prostřednictvím užití automatického obranného systému.

Tento závěr uvádí i Šámal ve svém komentáři, když správně poznamenává, že „český právní řád nežadá, aby obránce musel být přítomen v okamžiku útoku na místě útoku a musel se utkat s útočníkem tváří v tvář“ a dále rozpracovává tak, že „naopak mnohdy může být pro obránce výhodné, vhodné a dokonce nutné, aby se osobně takovému útoku vyhnul a nevytvářel pro sebe zbytečná rizika.“⁶⁶

Opačný závěr, tedy že znakem nutné obrany je osobní přítomnost obránce, bychom mohli dovozovat ze zákonného znění nutné obrany, které hovoří o tom, že nutná obrana je čin jinak trestný, kterým *někdo* odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákonem. V návaznosti na to bychom se mohli pokusit dovozovat závěr, že znak „někdo“ znamená určitou osobu, která je nutné obraně přítomna.

Takovýto pokus o výklad však nepochybně nemůže obstát. Trestní zákoník užívá znak „někdo“ i na jiných místech aniž by bylo možné z tohoto znaku dovodit, že by znamenal osobní přítomnost jmenované osoby u daného jednání.⁶⁷ Podmínku osobní přítomnosti obránce při vystupování v nutné obraně tak nelze v žádném případě z trestního zákoníku dovodit.

2.3.1.2. Vědomí obránce o probíhající obraně

Druhou mnohem závažnější námitkou, pro kterou by bylo možné zpochybnit aplikaci ustanovení o nutné obraně na činnost automatických obranných systémů je skutečnost, že obránce sám v momentě útoku nijak aktivně obranu nevede, neovlivňuje, ba dokonce ani o ní v mnohých případech nemusí vůbec vědět. Obránce zpravidla automatické obranné zařízení pouze nastraží a o jeho činnost, tj. jeho případné automatické spuštění, se již dále nijak nestará.

---

⁶⁶ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, str. 339

⁶⁷ Srov. např. § 209 odst. 1 trestního zákoníku obsahující skutkovou podstatu trestného činu podvodu: „Kdo sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.“

Při výkladu citovaného ustanovení nepochybně není možné přijmout výklad, že by trestný čin podvodu nebylo možné spáchat vůči nepřítomné osobě (např. prostřednictvím prostředku komunikace na dálku).

Nabízí se tak otázka, zda je možné činnost automatického obranného systému považovat za nutnou obranu osoby, která zařízení nainstalovala, když tato osoba v době odražení útoku o takové činnosti vůbec neví, resp. nijak v tento moment neprojevuje vůli konkrétně vůči útočníkovi vystupovat. Obránce fakticky pouze navodí podmínky obrany vůči možnému nekonkrétnímu budoucímu útoku a dále již žádný další úkon nevykonává a pouze předpokládá možnost realizace obranného účinku.

Související námitku předčasnosti nutné obrany, jež bývá s instalací automatických obranných systémů často zmiňována, rozebereme ještě později. Je však nutné se ponejprv vypořádat s tím, zda jde o nutnou obranu, pokud je realizována bez přímého vědomí obránce. Z ustanovení o nutné obraně vyplývá, že se jedná o odvracení přímo hrozícího či trvajících útoku. Solnař v této souvislosti hovoří o tom, že „*podle okolností případu musí být jasné, že útok musí bez prodlení a určitě následovat za hrozbou.*“⁶⁸

Je tak zřejmé, že podmínka bezprostřednosti je podmínkou časovou a jistým způsobem též podmínkou kvalitativní. Podstatná je však pro nás v tuto chvíli otázka časová. Solnař k tomuto na stejném místě uvádí, že „*útok nemusí být neočekávaný*“⁶⁹. Co se však skrývá pod označením útoku jako „neočekávaný“? Nepochybně půjde o situace, kdy z chování útočníka je zřejmé, že útok bude po nějaké době následovat.⁷⁰ Stejně tak však, dle našeho názoru, může obránce očekávat útok na svůj majetek v době své nepřítomnosti.⁷¹ Nutná obrana tak bude přípustná i vůči nekonkrétnímu budoucímu útoku, který může nakonec skutečně nastat a bude v době nutné obrany přímo hrozit či trvat.

Co se týče samotné obráncovo nevědomosti o probíhající obraně v okamžik útoku, resp. automatického spuštění obranného zařízení, tato absence by neměla být na závadu možnosti aplikace ustanovení o nutné obraně. Důvodem toho je skutečnost, že obránce dopředu při instalaci automatického obranného systému předpokládal jeho možný účinek a byl si vědom toho, jaký jeho jednání může způsobit následek v případě, že nastane útok a nastražené zařízení bude spuštěno. V neposlední řadě též mohl kdykoliv od svého úmyslu obrany prostřednictvím automatického obranného systému upustit a toto zařízení deaktivovat ještě v době, než dojde k nějakému útoku.

---

⁶⁸ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 121

⁶⁹ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 121

⁷⁰ Například obránce ví, že na něj útočník číhá na určitém místě.

⁷¹ Například z toho důvodu, že se chráněný objekt nachází v oblasti, kde k takovým útokům dochází či případně byl tento objekt již několikrát předmětem útoku v minulosti.

Tomuto závěru odpovídá i pojetí nutné obrany jako okolnosti vylučující protiprávnost, která je sama ve svém zákonném znění označována jako „čin jinak trestný“. Podle základů učení o trestní odpovědnosti je pak pachatel trestného činu odpovědný za své jednání když dokoná trestný čin, byť k jeho následku (a účinku na hmotný předmět útoku) dojde až později. Pachatel je tak odpovědný za umístění nástražného výbušného systému, který má být aktivován otevřením dveří osobou, kterou má jeho výbuch usmrtit, byť mezi jednáním a následkem může uplynout relativně dlouhá doba a pachatel zároveň vůbec nemusí vědět, zda a kdy k možnému následku vůbec došlo.

Podobně tak též obránce v případě nutné obrany nemusí mít vědomost o činnosti automatického obranného systému, přičemž postačí, nastane-li případně obráncem zhruba předpokládaný následek jeho činu jinak trestného. Jde tedy o složku vědění ve formě představy obránce o předmětech a jevech, které sice obránce nemůže v daný okamžik vnímat, ale ke kterým došel úsudkem na základě znalostí a zkušeností. Je však důležité, aby si toto obránce uvědomoval v době instalace automatického obranného systému, a pokud tomu tak nebylo, že si to uvědomovat měl a mohl.⁷²

Skutečnost, že automatický obranný systém byl instalován v určitou dobu a jeho obranná činnost vůči útočníkovi nastala až později a obránce o této skutečnosti nemusel ani v tento moment vědět, tak nemá dle našeho názoru vliv na to, že tato činnost bude moci být, při splnění dalších podmínek, posuzována podle ustanovení o nutné obraně.

2.3.1.3. Shrnutí

Na základě výše uvedených závěrů tak můžeme dojít k tomu, že činnost osob používajících automatické obranné systémy může být posuzována podle ustanovení o nutné obraně. Tomu nebrání ani skutečnost, že obránce není při vlastním účinkování automatického obranného zařízení přítomen v místě obrany, neboť toto ustanovení o nutné obraně nevyžaduje.

Překážkou ani není faktická nevědomost obránce o konkrétním účinkování automatického obranného systému, neboť zcela stačí, že obránce jednou nastražil automatický obranný systém a jeho jednání bylo kryto jeho představou o možném budoucím fungování tohoto systému a způsobeným následkům, které však nejsou následky trestněprávními, neboť nutná obrana je činem jinak trestným, nikoliv však trestným.

---

⁷² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, s.r.o., 2009, str. 209

Je tak možné do jisté míry zpochybnit výše opakovaně citovaný dřívější názor Solnaře a názor Dolenského s F. Novotným, že v případě automatických obranných systémů nejde o nutnou obranu, ale pouze o analogii nutné obrany. Dle našeho názoru se však, na základě výše uvedených závěrů, nejedná o pouhou analogii, nýbrž obranu prostřednictvím automatických obranných systémů lze subsumovat pod nutnou obranu přímo.

Dále se podíváme na další možnost kvalifikace instalace a činnosti automatických obranných systémů, tentokrát za pomoci institutu krajní nouze. Předtím, jak bylo slíbeno v kapitole o rozdělení automatických obranných systémů dle míry závislosti zařízení na obránci, se však ještě zastavíme u problematiky obranných zařízení zcela závislých na osobě obránce.

2.3.1.4. Exkurz: Zcela závislá obranná zařízení

Vzhledem k obsahu předcházejících podkapitol považujeme za vhodné zařadit na toto místo stručné pojednání o obranných zařízeních zcela závislých svým fungováním na osobě obránce tak, jak jsme si tato zařízení kategorizovali v kapitole 2.1.1. této práce. Pro připomenutí jde o zařízení, která obránce fakticky dálkově ovládá a nejedná se tak o obranné systémy fungující automaticky. Konkrétně se tak může jednat o nejrůznější nástrahy (např. střelejší zařízení) které vůči pachateli začnou účinkovat iniciací ze strany obránce (jenž např. sleduje pachatele prostřednictvím kamerového systému a dálkově po něm vystřelí ze zařízení umístěného ve střeženém objektu). Tato otázka nebyla v trestně-právní teorii doposud řešena, avšak lze předpokládat, že se současným rozvojem informačních technologií bude její zodpovězení stále nabývat na významu.

Na rozdíl od výše uvedeného rozboru, není u tohoto typu zařízení třeba zkoumat otázku vědomí obránce o probíhající obraně, neboť ten sám aktivně obranu iniciuje. Zároveň, jak jsme již výše uvedli, není z hlediska ustanovení o nutné obraně ani podmínkou, aby byl obránce osobně přítomen při útoku, resp. při nutné obraně.⁷³

Mohlo by se tak zdát, že obrana takovouto formou je nutnou obranou a je tedy v souladu se zákonem. Nelze však odhlédnout od skutečnosti, že, jako u výše uvedeného příkladu takovéto obrany, se tyto případy a obranná zařízení dosti vzdalují původní koncepci a smyslu nutné obrany, mající za cíl dát občanům možnost bránit se „svépomocí“ při většinou náhlých a nečekaných útocích, přepadení, ze strany pachatelů.

---

⁷³ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, str. 339

A zde se ukazuje jistá „slabina“ současné právní úpravy o nutné obraně. Důvodem toho je skutečnost, že česká právní úprava nutné obrany výslovně neuvádí, na rozdíl např. od právní úpravy německé, podmínku „potřebnosti“ obrany jako jednoho z jejích znaků. Německá právní úprava dokonce staví potřebnost obrany na místo jednoho z hlavních znaků nutné obrany, když druhé z kritérií, tj. „přiměřenost“ obrany, je spíše znakem doplňujícím.

Potřebnost samotná se pak týká způsobu obrany, nezakládá však přímo subsidiaritu nutné obrany jak by se na první pohled mohlo zdát. Koncepce potřebnosti nutné obrany znamená v německém právu možnost obránce okamžitě, úplně a konečně odvrátit útok útočníka bez rizika pro sebe. Základem toho je však podmínka, že obránce použije při obraně nejmírnější prostředek, který přichází v úvahu a který ještě vede k odvrácení útoku. Pokud však nemá volbu mezi více prostředky, může využít ten jediný, který má k dispozici.⁷⁴

Ačkoliv je potřebnost nutné obrany znakem vážícím se ke způsobu obrany, resp. prostředkům použitým při obraně, nelze si nepovšimnout jisté subsidiarity, jež zanáší do institutu nutné obrany, ačkoliv je subsidiarita jinak spíše příznačná pro institut krajní nouze. Touto subsidiaritou v německé úpravě nutné obrany pak máme na mysli povinnost užít prostředku a tím i způsobu obrany mírnějšího pokud samozřejmě takovýto prostředek či způsob vedení obrany ještě spolehlivě postačuje k odvrácení útoku.

Aplikováno na problematiku otevřenou tímto exkurzem, tj. na otázku užití zcela závislých obranných zařízení, dojdeme k následujícím závěrům. Pokud si představíme shora nastíněný příklad, tj. případ, kdy obránce sleduje prostřednictvím kamerového systému pachatele, jež vnikl do chráněného objektu a blíží se k trezoru, přičemž obránce má v objektu instalované střílečí zařízení jímž může dálkově po pachateli vystřelit a zranit jej v oblasti dolních končetin, pak by takovýto způsob obrany byl zřejmě nepřipustný a patrně by vůbec nebyl nutnou obranou z hlediska německé právní úpravy, či by o této otázce vznikla minimálně značná pochybnost.

Důvodem tohoto závěru je skutečnost, že obrana by zřejmě nebyla obranou potřebnou. V dané situaci by totiž obránce mohl odvrátit útok jiným způsobem, který by rovněž vedl ke spolehlivému odvrácení útoku. Tak mohl například obránce přivolat policii, aktivovat alarm apod., tedy zvolit zcela jinou formu obrany (či od obrany v případě přivolání policie zcela

---

⁷⁴ Wessels, J., Beulke W.: Strafrecht Allgemeiner Teil. Heidelberg: CF Müller, 2009, str. 116

ustoupit), která by však, v posuzovaném případě, zřejmě nevedla k tak závažným následkům jako u případu použití střílejšího zařízení.⁷⁵

Obrana vedená takovýmto typem zcela závislých obranných zařízení tak ve většině případů zřejmě nebude obranou potřebnou a nebude tak spadat do situací nutné obrany. Jak bychom však vyřešili zcela skutkově shodnou situaci v prostředí české právní úpravy, kdy není potřeba nutné obrany jejím pojmovým znakem? Ustanovení trestního zákoníku o nutné obraně totiž nehovoří o potřebnosti obrany, ale pouze o tom, že *nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku*.

Jak jsme již uvedli u případu německé právní úpravy, „potřeba“ obrany je znakem vztahu útoku a způsobu obrany.⁷⁶ Zakládá však jistou subsidiaritu mezi způsoby obrany, což může v konečném důsledku vyloučit přípustnost obrany prostřednictvím zcela závislých obranných zařízení. Lze však podobný princip dovodit z podmínek přiměřenosti nutné obrany dle českého trestního zákoníku?

Na první pohled by se mohlo zdát, že nikoliv, tedy že ústředním a jediným znakem přípustnosti způsobu obrany je toliko absence jeho zcela zjevné nepřiměřenosti, přičemž potřeba obrany nehraje roli. Šámal to ostatně ve svém komentáři potvrzuje i tím, že uvádí, že *„pro jednání v nutné obraně není podstatná tzv. subsidiarita, tj. nevyžaduje se, aby se obránce snažil vyhnout hrozícímu nebo již probíhajícímu útoku nebo aby použil nejdříve mírnější způsoby obrany a jejich intenzitu případně stupňoval až podle způsobu útoku*.“⁷⁷

Obdobně pak hovoří i judikatura Nejvyššího soudu ČR, která výslovně říká, že *„u nutné obrany není, na rozdíl od krajní nouze podle § 14 tr. zák., podmínkou subsidiarita (podmínkou nutné obrany není, že se bránící nemohl vyhnout útoku jinak). Obrana ale nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Přiměřenost obrany je třeba hodnotit především se zřetelem k intenzitě útoku a vlastní obrany, přičemž je zjevné, že obrana musí být, má-li být způsobila k jistému odvrácení útoku bez rizika pro napadeného, silnější než útok. Nesmí být však zcela zjevně (mimořádně hrubě, naprosto jednoznačně) přehnaná*.“⁷⁸

---

⁷⁵ Pochopitelně i v případě přivolání policie namísto odražení útoku svépomocí prostřednictvím zcela závislého obranného zařízení, může dojít k usmrcení pachatele, pokud by například kladl policistům odpor, avšak nešlo by již samozřejmě vůbec o odpovědnost obránce tak jako v případě, jako kdyby po pachateli vystřelil dálkově ovládaným střílečím zařízením.

⁷⁶ Dolenský, A.: Nová koncepce nutné obrany, Praha: Bulletin advokacie 1/1994, str. 22

⁷⁷ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, str. 337

⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. února 2009, sp. zn. 6 Tdo 1347/2008, uveřejněné pod číslem 13/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek; podobně též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2007, sp. zn. 5 Tdo 162/2007, uveřejněné pod číslem

Z uvedeného je patrné, že teorie i praxe tak na jednom místě odmítá jakousi subsidiaritu nutné obrany či subsidiaritu mezi způsoby odvracení útoku. Přesto však je dle našeho názoru jistá složka „potřebnosti“ nutné obrany ve znaku přiměřenosti nutné obrany i nutné obraně jako takové zahrnuta a mělo by s ní být pracováno.

Předně všeho, ona složka potřebnosti vyplývá již ze samotného označení tohoto institutu jako „nutná“ obrana. Jak tento název výslovně uvádí, musí jít o takovou obranu, která je skutečně nutná, tedy potřebná. S tímto závěrem se ostatně ztotožnil i Ústavní soud ČR v jednom ze svých nálezů.⁷⁹

Z uvedeného nálezu pak vyplývá limit nutné obrany v tom smyslu, že obrana nesmí být přehnaně silnější, než je potřeba k odvracení útoku. Je tak zřejmé, že v rámci přiměřenosti nutné obrany se princip její potřebnosti objevuje. Podobně s pojmem „potřebnosti“ pracuje

---

20/2008 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek: „Nutná obrana je vyloučena z důvodu tzv. intenzivního excesu tehdy, když čin obránce zcela jasně, očividně a nepochybně neodpovídá všem rozhodným okolnostem charakterizujícím způsob útoku. Podle ustanovení § 13 tr. zákona nesmí být nutná obrana ve vztahu ke způsobu útoku zcela zjevně nepřiměřená, tudíž může být nepřiměřená nebo zjevně nepřiměřená. Pro jednání v nutné obraně není podstatná tzv. subsidiarita, tj. nevyžaduje se, aby se obránce snažil vyhnout hrozícímu nebo již probíhajícímu útoku nebo aby použil nejdříve mírnější způsoby obrany a jejich intenzitu případně stupňoval až podle způsobu útoku. Proto intenzivní exces z mezí nutné obrany nelze spatřovat jen v tom, že napadená osoba se útoku nevyhnula útekem, i když byl útek možný, anebo že nezvolila mírnější možnou obranu, pokud použitou (intenzivnější) obranu ještě nelze považovat za zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku. V případě excesu z mezí nutné obrany je podmínkou trestní odpovědnosti obránce nejen zaviněné překročení mezí nutné obrany, ale jeho zavinění se musí vztahovat též ke znakům příslušné skutkové podstaty, kterou tím naplnil, přičemž nemusí jít o stejnou formu zavinění.“

⁷⁹ Nález Ústavního soudu IV. ÚS 433/02 Sb. n. a u. ÚS: „Ústavní soud souhlasí se závěrem obecných soudů, že odsouzený vybočil z mezí nutné obrany v excesu intenzivním. Z obsahu spisu a rozhodnutí obecných soudů vyplývá, že se odsouzený obával pomsty od svých vrstevníků za fyzické napadení S. K., ke kterému došlo při neshodě ohledně podmínek krátkodobé výpůjčky motocyklu. Vzhledem k banálnosti celého konfliktu, kdy odsouzený musel očekávat, že mu nehrozí větší újma než "zbití", jeví se již jeho prvotní reakce - nošení masivního kuchyňského nože - jako nepřiměřená, i když obecně příprava zbraně proti očekávanému útoku závěr, že jde o nutnou obranu, nevylučuje (srov. judikát R 19/1982). Je nepochybné, že P. D. fyzicky napadnul stěžovatele, konflikt inicioval a byl tedy útočníkem. Samotný útok poškozeného, byť byl veden s velkou razancí (silný úder pěstí do hlavy, kopnutí kolenem do břicha), bylo ale možno nepochybně odvrátit obranou nižší intenzity, byť by vedla i k poranění poškozeného. Intenzita obrany, má-li být způsobila odvrátit útok, může být zásadně silnější, než intenzita útoku. Obrana však nesmí být zcela zjevně, přehnaně silnější, než je třeba k odvracení útoku.“

též Nejvyšší soud.⁸⁰ Se složkou potřebnosti mezi znaky nutné obrany v rámci rekodifikace pak počítal i zákonodárce.⁸¹

Ve světle těchto výkladů se tak můžeme pokusit zaujmout stanovisko k problematice zcela závislých obranných systémů. Na otázku, zda je možné takovýto systém, v rámci ustanovení o nutné obraně, použít, je však i přes uvedené třeba odpovědět kladně.

Důvodem tohoto závěru je skutečnost, že i přes kritérium „potřebnosti“ obrany, které je kritériem odlišným od kritéria její přiměřenosti, si nelze nepovšimnout, že potřebnost je v české právní úpravě podřazena (nikoliv však totožná) právě pod znak přiměřenosti. Pokud tedy bude činnost dálkové ovládaného obranného zařízení přiměřená a v rámci toho též potřebná, půjde o nutnou obranu. Legálnost užití zcela závislých obranných zařízení tak nelze a priori vyloučit, neboť kritérium potřebnosti obrany ve smyslu její jisté subsidiarity, či subsidiarity její intenzity (s tím ovšem že nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku), český právní řád nevyžaduje.

V této souvislosti hovoří i Šámal obecně o automatických obranných systémech v tom smyslu, že *„takové pojetí může být účelné i z hlediska ochrany práv útočníka v případech, kdy by přítomnost obránce mohla vyvolat zbytečně ještě další významnější útok proti němu s možností intenzivnější obrany a tedy závažnějšího porušení práv útočníka.“*⁸²

Lze tedy uzavřít, že ani obrana prováděná prostřednictvím zcela závislých obranných zařízení, tj. zařízení dálkově ovládaných osobou obránce při její současné fyzické nepřítomnosti v místě útoku, je přípustná, pakliže způsob obrany není zcela zjevně nepřiměřený způsobu útoku.

Je však nutné přihlédnout k tomu, že obránce není v takových případech nijak přímo ohrožován útočníkem a tedy „nebezpečnost“ útoku bude zpravidla výrazně nižší. To platí i pro další poměrné hodnotící znaky naplňující kritérium „způsobu útoku“. Mezi těmito okolnostmi bude nepochybně hrát roli i skutečnost, že obránce bude mít zpravidla možnost útok pozorně sledovat a v klidu, bez rizika pro svůj život či zdraví, vyhodnotit, zda by obrana prostřednictvím jím připraveného a ovládaného obranného zařízení byla přiměřená způsobu útoku. Shledá-li že nikoliv a nedovoluje-li obranné zařízení provést obranu v intenzitě zákonných mezí, je na místě, aby obránce od použití obranného systému upustil a útok odvrátil jinak, např. přivoláním policie.

---

⁸⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu č. 36/1965 Sb. rozh. tr.

⁸¹ Důvodová zpráva k § 29 osnovy trestního zákoníku, ze dne 19.12.2007.

⁸² Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, str. 339

K závěru o legálnosti zcela závislých obranných systému je tak třeba doplnit, že právě způsob jejich fungování může znamenat, že by jimi prováděná obrana mohla být v mnoha případech shledána zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku. Bude však vždy záležet na konkrétní povaze a technické podstatě daného obranného zařízení. Obranu prostřednictvím zcela závislých obranných systémů však nelze předem označit z hlediska českého právního řádu za nezákonnou.

2.3.2. Ustanovení o krajní nouzi

V předchozí kapitole jsme se podrobně zabývali otázkou aplikace ustanovení o nutné obraně, s tím, závěrem, že na činnost většiny automatických obranných systémů, včetně zcela závislých obranných zařízení, lze, při splnění zákonných podmínek, použít ustanovení o nutné obraně. Otázkou však zůstává, zda lze uvažovat i o aplikaci jiných ustanovení okolností vylučujících protiprávnost.

Jako v zásadě jediné se nabízí ustanovení o krajní nouzi. Podíváme-li se pro tyto potřeby na její definici, vidíme, že pro krajní nouzi je příznačné jednání osoby, která *odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem*. Dalšími podmínkami krajní nouze pak je, že *nebezpečí nelze za daných okolností odvrátit jinak, způsobený následek však nesmí být zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, a ten, komu nebezpečí hrozí, není povinen je snášet*.⁸³

Pro zodpovězení otázky je třeba si uvědomit, zda nebezpečí, jež je možné odvracet v krajní nouzi, může vůbec být též předmětem obranného jednání automatických obranných systémů. Těchto případů nebude patrně mnoho, přesto si lze některé představit.

Tak například lze uvažovat o odvracení nebezpečí v podobě ohrožování ze strany zvířat,⁸⁴ kdy osoba jednáající v krajní nouzi oplotí svůj pozemek ostnatým drátem, nainstaluje proti zvířatům lovecké pasti anebo se snaží ochránit svou úrodu nastražením jedu. Pakliže je těmito obrannými systémy způsobena na zvířeti škoda, lze uvažovat o počínání osoby, která systém nastražila, jako o jednání v krajní nouzi, ač by např. usmrcení takového zvířete mohlo být jinak přestupkem či trestným činem.

Co se týče možných námitek vůči aplikaci ustanovení o krajní nouzi z důvodu nepřítomnosti jednáající osoby na místě, kde účinkuje automatický obranný systém, dovolíme

---

⁸³ Vokoun, R. IN: Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, str. 259

⁸⁴ Např. vlčí smečky objevující se v teritoriu a útočící na stáda skotu či ohrožující obyvatele odlehle nemovitosti.

si pro stručnost odkázat na předchozí kapitolu o aplikaci nutné obrany. Podobně jako u nutné obrany ani u krajní nouze právní řád nevyžaduje přítomnost jednající osoby na místě, kde fakticky k jednání v krajní nouzi dochází, resp. kde skutkový děj, jež je možné pod krajní nouzi podřadit, probíhá.

Stejně tak si dovolíme odkázat na předchozí kapitolu o aplikaci nutné obrany stran druhé z možných námitek týkající se toho, že osoba jednající v krajní nouzi v době účinnosti automatického obranného systému nijak aktivně nejedná, neprojevuje vůli určitým způsobem působit škodu prostřednictvím obranného zařízení či dokonce ani neví o tom, že k nějakému účinku obranného zařízení dochází a toto se dozví až následně. Opět, podobně jako u nutné obrany, je dle našeho názoru nerozhodné, že jednající osoba neví v daný okamžik, že obranné zařízení bylo aktivizováno, přičemž zcela postačí, že si tuto možnost jednající osoba uvědomovala v době instalace automatického obranného systému, a pokud tomu tak nebylo, že si to uvědomovat měla a mohla.⁸⁵

Předpokladem pro splnění podmínek krajní nouze je však v tomto případě skutečnost, že dané nebezpečí nebylo možné odvrátit jinak. U nutné obrany se tato podmínka nežádá, a proto je možnost užití automatického obranného systému v rámci nutné obrany v tomto směru širší.⁸⁶ Pokud tedy, ve výše uvedeném případě, bylo možné nebezpečí v podobě ohrožování či „útoku“ ze strany divokých zvířat odvrátit např. přivoláním lesní stráže, nelze činnost působenou automatickým obranným systémem považovat za jednání v rámci krajní nouze. Tento princip subsidiarity tak pochopitelně značně zužuje počet konkrétních případů, kdy bude možné automatický obranný systém v režimu krajní nouzi použít.

Další omezení, oproti nutné obraně, přináší princip proporcionality, kdy následek nesmí být zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil. Prostřednictvím automatického obranného systému v režimu krajní nouze je tak možné chránit zásadně silnější zájmy než zájmy obětované. Tato podmínka tedy opět značně zužuje a znesnadňuje užití automatických obranných systémů v rámci krajní nouze.

Na základě uvedených skutečností však můžeme učinit závěr v tom smyslu, že instalace a použití automatických obranných systémů může být kvalifikována též dle ustanovení o krajní nouzi. Toto podtrhuje též judikatura Nejvyššího soudu ČR, když tato zkoumá

---

⁸⁵ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, s.r.o., 2009, str. 209

⁸⁶ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 132

v případě automatických obranných systémů, zda došlo k vyloučení protiprávnosti nejen dle ustanovení o nutné obraně, ale též dle ustanovení o krajní nouzi.⁸⁷

Celkově lze ale nepochybně uzavřít, že případy, kdy bude použití automatického obranného systému kvalifikováno dle ustanovení o krajní nouzi, budou spíše výjimkou, když charakter použití těchto zařízení směřuje spíše do sféry aplikace ustanovení o nutné obraně. Aplikace dalších okolností vylučujících protiprávnost pak již v úvahu nepřipadá vůbec.

Dosud jsme tedy došli k závěrům, že používání automatických obranných systémů z hlediska současné právní úpravy je nejenom zákonné, ale dokonce na ně dopadají, při splnění předepsaných podmínek, přímo ustanovení o nutné obraně či krajní nouzi. Nyní se však podívejme na věc z opačného hlediska, a to na nejzávažnější výhrady vůči automatickým obranným systémům.

2.4. Úskalí a námitky

Automatické obranné systémy, pakliže pracují v mezích nutné obrany (či výjimečně krajní nouze),⁸⁸ jsou legálními prostředky obrany a mohou být v prostředí České republiky využívány. Od počátku jejich užívání jsou však opakovaně terčem, mnohdy oprávněné, kritiky nejen ze strany laické veřejnosti, ale především ze strany trestně-právní teorie a vědy. Právě druhým ze jmenovaných osob a názorů se budeme věnovat v této části práce, pokusíme se jejich námitky vůči automatickým obranným systémům rozpracovat a doplnit o dle našeho názoru podstatné pohledy na danou problematiku.

2.4.1. Hlavní námitky trestně-právní teorie

Nejdříve se podívejme na hlavní námitky nejrozumnějších autorů, které se pravidelně objevují v nejrozumnějších učebnicích trestního práva a které bývají nejčastěji zmiňovány v souvislosti s automatickými obrannými systémy.

Jako první námitka, se kterou jsme se již však vypořádali v rámci předcházející kapitoly o aplikaci právních norem, je tvrzení, že v případě automatických obranných systémů nejde

---

⁸⁷ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2009, sp. zn. Tpjn 303/2008: „Na základě výše uvedeného tedy nebyly pro aplikaci ustanovení § 13 tr. zák. o nutné obraně či § 14 tr. zákona o krajní nouzi, jež vylučují protiprávnost, splněny zákonem stanovené podmínky.“

⁸⁸ Vzhledem k tématu této práce se dále bude věnovat především automatickým obranným systémům z hlediska institutu nutné obrany.

o nutnou obranu, ale analogii nutné obrany. Pro úplnost si však dovoluujeme zopakovat, že máme za to, že se nejedná o pouhou analogii ale o nutnou obranu přímo tak, jak jsme podrobně rozvedli v kapitole 2.3.1.

Další námitky jsou však již daleko závažnějšího charakteru, a proto se na ně podíváme nyní podrobněji.

2.4.1.1. Absence přímo hrozícího či trvajícího útoku

Jednu z nejzávažnějších námitek vůči automatickým obranným systémům formuloval, jako jeden ze svých dřívějších názorů, již Solnař, který uvedl, že instalace a používání automatických obranných systémů není v souladu s podmínkami nutné obrany, neboť zde není splněna základní podmínka nutné obrany, a to existence přímo hrozícího nebo trvajícího útoku na zájem chráněný trestním zákonem, nýbrž pouze nejistý útok budoucí.⁸⁹

Námitku shodného obsahu citovali o mnoho let později též Dolenský a F. Novotný, kteří rovněž uvedli, že nutná obrana je přípustná až tehdy, kdy útok přímo hrozí, kdežto automatické obranné zařízení je nastraženo dávno před tím. Ačkoliv s touto námitkou nesouhlasili, formulovali tím jeden ze základních problémů automatických obranných systémů, tedy, že obránce jedná ještě předtím, než začne hrozit útok a jede tedy o obranu předčasnou.⁹⁰

Podmínka přímo hrozícího či trvajícího útoku je, jak jsme již uvedli výše, podmínkou časovou a zároveň podmínkou v jistém smyslu kvalitativní. S ohledem na formulovanou námitku nás však bude zajímat především ono hledisko časové. Jelínek k tomuto uvádí, že *„útok hrozí přímo, jestliže k porušení chráněného zájmu má dojít v úzké časové a zpravidla také místní souvislosti.“*⁹¹

Z tohoto pohledu se pak uvedená námitka může jevit jako oprávněná. Její pravdivost je však třeba zkoumat s přihlédnutím ke specifčnosti fungování automatických obranných systémů. Ty jsou sice instalovány v určitém místě a čase, avšak jejich faktický účinek důležitý z hlediska trestního práva a nutné obrany nastává až v okamžiku jejich aktivizace, zpravidla z důvodu útoku.

---

⁸⁹ Solnař, V.: Trestní právo hmotné. Část obecná. 1. vydání, Nakl. Knihovny Sborníku věd právních a státních, Praha 1947, str. 107

⁹⁰ Dolenský, A., Novotný, F.: Nutná obrana a automatická obranná zařízení, IN: Trestní právo - 3, č. 1, Praha 1998, str. 8

⁹¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, s.r.o., 2009, str. 251

Šámal⁹² v této souvislosti zmiňuje případ opatření si a legálního držení střelné zbraně z důvodu zajištění ochrany a obrany držitele proti jeho možnému napadení a útoku na jeho fyzickou integritu.⁹³ Případ přípravy na nutnou obranu však dle našeho názoru na situace činnosti automatických obranných systémů nedopadá. Uvedené by však mohlo dopadat na fázi, kdy je automatický obranný systém nainstalován do doby jeho aktivizace.

Naznačeného teoretického rozdělení použití automatických obranných systémů na určité fáze, tj. fázi instalace a pohotovosti zařízení a fázi faktického spuštění zařízení, si správně všímá Jeschek, který říká, že „*požadavek současnosti útoku nevylučuje obrana pomocí ostrých psů, samostřílů, pastí, jedovatých nástrah, neboť obrana má účinkovat teprve v okamžiku probíhajícího útoku.*“⁹⁴

Z uvedeného názoru německé literatury je zřejmé, že v případě automatických obranných systémů se nejedná o předčasnou obranu, neboť ta se jako taková iniciuje až okamžiku, kdy nastane útok pachatele. Od okamžiku instalace obranného zařízení až do eventuálního okamžiku jeho iniciace pachatelem, se tak jedná o jakousi přípravu k nutné obraně, která obecně trestná není, pokud jí nejsou porušeny jiné právní předpisy. O porušení takových předpisů ještě budeme hovořit v kapitole o limitech automatických obranných systémů.

Pokud by se však obranné zařízení aktivovalo mimo úsek, kdy útok přímo hrozil nebo trval, půjde o vybočení z časových mezí nutné obrany. V daném případě může jít o obranu předčasnou, tj. útok ještě nehrozil přímo, anebo obranu opožděnou, kdy útok již skončil. V prvním případě pak zřejmě dokonce nepůjde vůbec o jednání v nutné obraně, resp. o vybočení z jejích časových mezí.⁹⁵ Problematika excesů z nutné obrany však není předmětem této práce, i když v souvislosti s námitkami vůči automatickým obranným systémům se k této otázce ještě dostaneme.

Důležitý závěr však spočívá v tom, že instalaci automatického obranného systému nelze považovat za předčasnou nutnou obranu, pokud v této době nezpůsobuje žádné porušení zákona ani jinak (předpokládaně dle své konstrukce) zatím neúčinkuje. S tímto závěrem ostatně pracuje i nedávná judikatura Nejvyššího soudu ČR, která říká, že „*protože je tedy*

---

⁹² Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, str. 339

⁹³ Obdobně též rozhodnutí nejvyššího soudu R 19/1982: „*Skutečnost, že si někdo připraví na obranu proti hrozícímu a očekávanému útoku zbraň, nevylučuje závěr, že jde o nutnou obranu.*“

⁹⁴ Jeschek, H.H.: Lehrbuch des Strafrechts. 2. vydání, Berlín: Duncker et Humbolt, 1972, str. 255

⁹⁵ Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze, Praha: Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 3/1989, str. 63

použitá obrana účinná teprve v okamžiku útoku jako bezprostřední reakce na něj, je časová podmínka nutné obrany splněna, pokud skutečně působí jen v době trvání tohoto útoku (nejde o tzv. exces extenzivní). (...) Námitce předčasnosti obrany pomocí automatického obranného zařízení lze čelit poukazem na obecnou dovolu přípravu k obraně, což je obecně uznáváno a nelze v tom spatřovat extenzivní exces. (...) Pokud se obranné zařízení spustí až v okamžiku útoku (zákon dokonce připouští spuštění v době přímo hrozícího útoku) a působí jen do jeho dokončení, bude časová podmínka nutné obrany splněna.“⁹⁶

Námitka vůči automatickým obranným systémům hovoří o tom, že se jedná o obranu předčasnou z důvodu absence přímo hrozícího či trvajících útoku při instalaci zařízení tak s ohledem na výkladovou praxi Nejvyššího soudu i trestně-právní teorii neobstojí. Pojďme se však podívat na další z hlavních námitek teorie trestního práva vůči automatickým obranným systémům.

2.4.1.2. Nemožnost cílení obrany výhradně vůči útočníkovi

Další z námitek, která je uváděna v souvislosti s automatickými obrannými systémy, formulují autoři Dolenský a F. Novotný tak, že „automatická obranná zařízení představují nebezpečí i pro toho, kdo do objektu vstoupí oprávněně nebo alespoň bez zlého úmyslu“.⁹⁷

Tato námitka je nepochybně nejen zcela logická, ale i oprávněná. Princip fungování automatických obranných systémů, a teď máme na mysli především nejrozumnější samostříly, padací jámy či napojení klik na elektrický proud, jednoduše nedovoluje odlišit útočníka od jiných osob, které nemají v úmyslu útočit na zájmy chráněné trestním zákonem. Technická vyspělost automatických obranných systému dosud není, a v dohledné budoucnosti zřejmě ani nebude, na takové úrovni, aby bylo obranné zařízení schopné samo odlišit nebo alespoň minimalizovat nebezpečí hrozící třetím osobám.

Tuto skutečnost si uvědomuje i Solnař, když říká, že je zpravidla nemožné, aby bylo obranné zařízení instalováno tak, aby působilo jen při protiprávním útoku. Působí-li mimo útok, nejde o nutnou obranu.⁹⁸ To je ostatně zřejmé, neboť není-li tu útok a přesto je způsoben trestně relevantní následek či ohrožení, nemůže jít v žádném případě o nutnou obranu. Problém automatických obranných systémů nastává však mnohem dříve, a to již

---

⁹⁶ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2009, sp. zn. Tpjn 303/2008

⁹⁷ Dolenský, A., Novotný, F.: Nutná obrana a automatická obranná zařízení, IN: Trestní právo - 3, č. 1, Praha 1998, str. 8

⁹⁸ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 124

jejich instalací a založením tak potenciálního nebezpečí pro nezúčastněné osoby. To je ostatně podstatou této otázky, tedy, zda je možné připustit instalaci obranných zařízení s rizikem jejich účinku vůči třetím osobám.

Dolenský v této souvislosti zmiňuje rakouskou právní úpravu, která zná skutkovou podstatu trestného činu „ohrožení fyzické bezpečnosti“.⁹⁹ Toto ustanovení hovoří o tom, že bude potrestán ten, kdo byť i jen z nedbalosti, způsobí nebezpečí pro život, zdraví či fyzickou bezpečnost jiného.

Citovaná skutková podstata rakouského trestního zákoníku tak fakticky zakládá trestní odpovědnost osoby, která svým jednáním způsobí určité nebezpečí určité újmy třetí osobě, přičemž toto nebezpečí nemusí být bezprostřední. Podle této rakouské právní úpravy si tak lze představit trestní odpovědnost osoby založenou instalací život či zdraví ohrožujícího automatického obranného systému.

Česká právní úprava trestního práva však takové ustanovení nezná. Pokud tedy obránce nainstaluje obranné zařízení, které má potenciál ohrozit jiného na životě či zdraví, nezakládá jeho jednání odpovědnost za trestný čin. Výjimku z toho pochopitelně tvoří případy, kdy dojde k v důsledku použití automatického obranného systému k naplnění skutkové podstaty některého z ohrožovacích deliktů.¹⁰⁰

Námítka nemožnosti cílení obrany výhradně vůči útočníkovi tak nezakládá z hlediska trestního práva zjevnou překážku pro instalaci život či zdraví ohrožujících automatických obranných systémů. Mnohem závažnější důsledek této skutečnosti pak spatřujeme v tom, že i kdyby bylo obranné zařízení takové povahy, že by následně založilo zjevný intenzivní exces z nutné obrany,¹⁰¹ nezakládala by instalace takového zařízení z hlediska trestního práva jakoukoliv odpovědnost osoby obránce.

Takové ohrožení, byť ne bezprostřední, ale značně reálné, je však dle našeho názoru nepřípustné. V daném případě je možné si do jisté míry vypomoci právní úpravou z jiných právních odvětví. Konkrétně občanský zákoník stanovuje všem osobám povinnost počínat si při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo na vlastnictví jiného.¹⁰² Z uvedeného ustanovení občanského zákoníku je zřejmé, že instalace

---

⁹⁹ § 89 ve spojení s § 81 al. 1 a 2 zákona č. 60/1974 BGBI, Strafgesetzbuch (rakouský trestní zákoník)

¹⁰⁰ Zejména trestný čin obecného ohrožení podle § 272 trestního zákoníku a trestný čin obecného ohrožení z nedbalosti podle § 273 trestního zákoníku

¹⁰¹ Např. by bylo nainstalováno tak, že po přelezení plotu chráněného objektu bude pachatel usmrcen střelou z kuše do hlavy.

¹⁰² § 2900 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku

nebezpečného život či zdraví ohrožujícího obranného zařízení je nezákonné, neboť tímto jednáním obránce hrozí nedůvodná újma třetím osobám.¹⁰³

Skutečnost protiprávnosti instalace automatického obranného systému z hlediska předpisů občanského práva pak nepochybně může mít za následek zásah orgánu veřejné moci (zejména ve správním řízení) k odstranění takového zařízení. Důsledky a nedovolenost instalace takového obranného systému z hlediska trestního práva, porušením prevenční povinnosti dle práva občanského, však založit nemůže. Právní úprava trestního práva je tak v tomto ohledu nedostatečná, neboť do okamžiku způsobení trestně relevantního následku (třetí osobě či v rámci intenzivního excesu útočníkovi), mohou být i zcela zjevně potenciálně nebezpečné automatické obranné systémy nainstalovány a používány.

Inspirací pro tento nevyhovující stav by de lege ferenda mohlo být přijetí výše citované právní úpravy skutkové podstaty trestného činu „ohrožení fyzické bezpečnosti“ tak, jak ji zná rakouský trestní zákoník. Tím bychom se zároveň vyhnuli kazuistice v případě, že by mělo být vyhověno rozebírané námitce o nemožnosti cílení obrany výhradně vůči útočníkovi, či obecně, námitce vůči obranným zařízením ohrožujícím život či zdraví, které by se pochopitelně jinak dalo řešit zákonným vyslovením zákazu takovýchto automatických obranných systémů.

Opusťme však tyto úvahy a uzavřeme tuto kapitolu. Je zřejmé, že při náležitém zabezpečení objektu různými stupni ochrany, kdy automatický obranný systém způsobující pachateli škodu bude instalován jako poslední tak, že pachatel bude muset překonat jiné překážky, bude zároveň minimalizováno riziko zasažení třetích osob. Pokud k takovému zásahu třetí osoby přesto dojde, je namístě možné zavinění z nedbalosti na straně obránce a jeho odpovědnost. Solnař v této souvislosti dále uvádí, že „pokud zařízení mělo fungovat jen proti protiprávnímu útoku a fungovalo mimo takový útok, je instalující podle okolností odpovědný za trestný čin spáchaný z nedbalosti.“¹⁰⁴

---

¹⁰³ K představě o šíři prevenční povinnosti dle občanského zákoníku srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu R 36/1988: „Vlastník, správce nebo uživatel takového pozemku, který nemá povahu chodníku, nemá povinnost zajistit (ani s ohledem na ustanovení § 415 zák. č. 40/1964 Sb. – pozn. obdobné ustanovení jako § 2900 zák. č. 89/2012 Sb.) úpravu a přizpůsobení pozemku pro bezpečnou chůzi, bez ohledu na to, že je k chůzi fakticky používán. Nebezpečná místa na pozemku (např. nezakrytou jámu), která nejsou ani při zvýšené opatrnosti viditelná, anebo nebezpečná zařízení, umístěná na pozemku, je nutno odpovídajícím způsobem zabezpečit před přístupem (např. ohrazením pozemku nebo jeho části).“

¹⁰⁴ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 124

Půjde tedy vždy o povahu obranného zařízení a prevenční činnost, kterou obránce učinil, aby minimalizoval riziko zásahu osob, které nejsou útočníky. Riziko odpovědnosti za nedbalostní trestní čin vyloučit nikdy nelze, avšak rozumnou instalací a způsobem použití automatického obranného systému je nepochybně možné eventuální poškození nezúčastněných osob značně snížit. Obecný zákaz námitka nemožnosti cílit obranu výhradně vůči útočníkovi však nezakládá a zároveň tak v žádném případě nevylučuje užívání automatických obranných systémů.

Nyní se však již pojďme podívat na poslední z hlavních výhrad trestně-právní teorie vůči automatickým obranným systémům, a to nemožnosti stupňovat intenzitu obrany intenzitě a povaze útoku.

2.4.1.3. Nemožnost stupňovat intenzitu obrany způsobu útoku

Poslední z nejčastěji zmiňovaných námitek vůči automatickým obranným systémům, jež rovněž uvádějí autoři Dolenský a F. Novotný, spočívá v neschopnosti obranného zařízení diferencovat svou funkci podle povahy útoku. To může mít velmi snadno ten následek, že meze dovolené obrany budou překročeny, byť bude obranné zařízení účinkovat proti útoku, vůči němuž je nutná obrana přípustná.¹⁰⁵

Nemožnost stupňovat intenzitu obrany je nepochybně závažným nedostatkem automatických obranných systémů. Obránce totiž nikdy nemůže počítat se všemi eventualitami způsobu útoku. Při instalaci obranného zařízení si zpravidla představí určitý možná skutkový děj a průběh obrany prostřednictvím automatického obranného systému¹⁰⁶. Tento děj však může probíhat jinak,¹⁰⁷ či může obsahovat jinou, obráncem zcela neočekávanou, okolnost.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ Dolenský, A., Novotný, F.: Nutná obrana a automatická obranná zařízení, IN: Trestní právo - 3, č. 1, Praha 1998, str. 8

¹⁰⁶ Například že se pachatel vloupe do střeženého objektu hlavním vchodem a bude pokračovat k pokladně, přičemž přerušením laserového paprsku po něm vystřelí samostříl do výšky nohou, tj. 40 cm nad zemí.

¹⁰⁷ U příkladu uvedeného v poznámce výše se např. pachatel bude plazit po čtyřech, aby nemohl být spatřen okny zvenku a samostříl jej tak namísto do nohy zasáhne do krku a pachatel zranění podlehne.

¹⁰⁸ Solnařova učebnice popisuje případ z Jihoafrické republiky, kde se v roce 1998 řešil případ, kdy byl v městské čtvrti s vysokým stupněm kriminality opakovaně po zavírací době vykraden obchod s potravinami. Vzniklá škoda se stále zvyšovala, a proto majitelka obchodu, z obavy před dalšími útoky, nechala před vstupní dveře obchodu nainstalovat samostřílné zařízení sestávající z krátké stříelné zbraně malé ráže, jejíž hlaveň mířila do výše 70-80 cm nad podlahu vchodu tak, aby způsobila

Ustanovení o nutné obraně dává poměrně široké meze obrany, která může být nepřiměřená (ne však zcela zjevně), avšak teprve pokud je zcela zjevně nepřiměřená, jde o vybočení z jejího dovoleného zákonného rámce.¹⁰⁹ Zcela zásadní věcí při posuzování nutné obrany činěné prostřednictvím automatických obranných systému však bude skutečnost, že bude značně omezeno subjektivní hodnocení přiměřenosti obrany ze strany obránce.

Mnozí autoři u případu posuzování přiměřenosti nutné obrany přikládají velkou váhu tomuto subjektivnímu pojetí, tedy hodnocení přiměřenosti obrany tak jak se v momentě útoku jevila jako přiměřená obránci. To především s přihlédnutím psychickému stavu obránce při útoku, kdy u „běžné“ nutné obrany bývá obránce zaskočen a jen stěží je rychle a ve stresu zvolit správnou intenzitu obrany. Solnař v této souvislosti výslovně hovoří o tom, že obrana je zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku teprve není-li podle poznatků a úsudku bránící se osoby, k jejímuž psychickému stavu vyvolanému útokem je potřeba přihlížet, takováto obrana k odvrácení útoku potřebná.¹¹⁰

Tento subjektivní pohled při hodnocení způsobu obrany však do značné míry odpadá, neboť obránce nebude na místě útoku a jeho odvrácení prostřednictvím automatického obranného systému přítomen. Při hodnocení přiměřenosti obrany tak bude porovnáván způsob útoku ke způsobu obrany především objektivně. Uplatní se zde tak především Šámalova výhrada vůči subjektivnímu hodnocení, kterou Šámal shrnuje ve svém komentáři tak, že *„subjektivní pojetí nelze absolutizovat, neboť by mohlo dojít k ospravedlnění závažných a zásadních chyb obránce, jeho zcela chybného hodnocení situace, založeného např. na trestuhodné nepozornosti, v důsledku čehož by bránící se osoba neodpovídala za následky, pokud by obrana byla v souladu s jejími mylnými představami.“*¹¹¹

Šámal v citovaném úryvku hovoří o „běžné“ nutné obraně. U automatických obranných systému však bude uplatnění subjektivního a objektivního pojetí právě opačné. Na prvním místě bude uplatňováno objektivní pojetí hodnocení přiměřenosti nutné obrany s možným přihlédnutím k určitému značně omezenému subjektivnímu pojetí, tj. jak obránce zamýšlel

---

pachateli zranění ve výši nohou. Pachatelem krádeží byl ovšem chlapec menšího věku, který byl při vniknutí do prodejny zasažen do břicha a protože jej celou noc nikdo nenalezl, vykrvácel a zemřel. Majitelka byla odsouzena za trestný čin spáchaný z nedbalosti. IN: Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 124

¹⁰⁹ Císařová, D., Čížková J.: Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací, Praha: Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 1/1986, str. 44

¹¹⁰ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 122

¹¹¹ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, Praha 2009, str. 336

obranu prostřednictvím obranného systému vést z důvodu toho jaký útok přepokládal. To pak bude mít význam i pro otázku zavinění při vybočení z mezí nutné obrany.

Na jiném místě pak Šámal toto též potvrzuje i tím, když říká, že „*se bude hodnotit způsob odvrácení útoku, přičemž nebude prakticky možno přihlédnout k vlastnostem a schopnostem obránce, jeho fyzické konstituci apod., poněvadž tento není osobně přítomen, a proto se nemohou tyto jeho charakteristiky do vlastní obranné činnosti promítnout.*“¹¹²

Na druhou stranu bude nepochybně v mnohých případech jednodušší pro orgány činné v trestním řízení posuzovat otázku přiměřenosti nutné obrany, když nebudou muset přikládat takovou váhu subjektivnímu vnímání útoku ze strany obránce i jeho osoby samotné. Obránce bude zároveň při vybočení z mezí nutné obrany při užití automatického obranného systému v tomto ohledu znevýhodněn, oproti obránci, jež dovolené meze překročil při nutné obraně, když čelil útoku osobně.

Důvodem toho je i ta skutečnost, že nebude možné použít polehčující okolností u pachatele trestného činu, jež trestný čin spáchal v silném rozrušení dle § 41 písm. b) trestního zákoníku, neboť takové rozrušení jednoduše nemůže nastat. Stejně tak si lze jen stěží představit případy, kdy by bylo možné v souvislosti s vybočením z nutné obrany u automatických obranných systémů aplikovat skutkovou podstatu privilegovaného trestného činu zabití dle § 141 trestního zákoníku nebo § 146a trestního zákoníku.

Vraťme se však k námitce nemožnosti stupňovat intenzitu obrany, při použití automatických obranných systémů, samotné. Z předpisů trestního práva nelze dovodit nemožnost použití obranných zařízení pouze z důvodu, že by tato zařízení mohla působit mimo rámec nutné obrany. Stejně tak nelze dovodit nemožnost jejich použití ze skutečnosti, že v době účinkování vůči pachateli nelze jejich činnost regulovat.

Ačkoliv je nám zřejmé, že se s dále uvedeným závěrem mnoho čtenářů této práce neztotožní, považujeme výše uvedenou skutečnost opět za jistý nedostatek současné právní úpravy. Obdobně jako u námitky spočívající v nemožnosti cílení útoku výhradně vůči útočníkovi, i zde spatřujeme, že užívání zvláště potenciálně nebezpečných obranných systémů, může způsobit útočníkovi nedůvodnou újmu.¹¹³ Avšak dokud k takové újmě

---

¹¹² Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, Praha 2009, str. 341

¹¹³ Tak jako ve výše citovaném případě z Jihoafrické republiky, kdy byl útočníkem malý chlapec a automatický obranný systém jej usmrtil.

nedojde, je jakékoliv použití i smrtelně nebezpečného obranného zařízení z hlediska trestního práva zcela legální.¹¹⁴

Dolenský k této námitce pak uvádí, že „*nedostatek regulace není důvodem pro naprostý zákaz automatických obranných zařízení*“.¹¹⁵ To je nepochybně správný závěr hodnotící platný právní stav. Rovněž de lege ferenda by se námitka nemožnosti stupňovat intenzitu obrany způsobu útoku neměla stát důvodem naprostého zákazu automatických obranných zařízení, zejména těch působících pachateli jistou újmu. Avšak bylo by nepochybně vhodné, dle výše uvedeného, otevřít diskuzi o přípustnosti svou povahou zvláště nebezpečných obranných systémů.

Pokud obranné zařízení při útoku účinkuje mimo meze nutné obrany tak, že obrana je zcela zjevně nepřiměřená, je možné případ kvalifikovat jako vybočení z nutné obrany, konkrétně exces intenzivní. Za činnost obranného zařízení pak bude odpovědný obránce, který zařízení instaloval a použil. S tímto ve shodě uvádí Jeschek, že rizika spojená s užíváním automatických obranných systémů jdou k tíži toho, kdo se tímto způsobem brání.¹¹⁶ V daném případě tím má na mysli nejen případy excesu intenzivního, ale též případy předčasné či opožděné obrany při využití automatického obranného systému, tedy excesu extenzivního.

Obránce pak bude trestně odpovědný za trestný čin dle způsobeného následku nad rámec dovolených mezí nutné obrany, a to nejčastěji vůči životu a zdraví. Dle zavinění pak půjde zpravidla o trestný čin spáchaný z nedbalosti, nelze však vyloučit ani odpovědnost za úmyslný trestný čin, pakliže obránce instaloval zařízení tak, že chtěl (či nechtěl, ale byl s touto možností srozuměn),¹¹⁷ aby obranné zařízení fungovalo mimo meze nutné obrany a způsobilo určitý následek.

V opozici vůči zkoumané námitce, spatřuje Šámal jistou výhodu nejen pro obránce ale i pro útočníka při využití automatických obranných systémů, který uvádí již jednou výše citovaný názor, že přítomnost obránce v místě útoku by mohla, oproti případům využití obranných zařízení, vyvolat zbytečně ještě další významnější útok proti němu s možností

---

¹¹⁴ Pochopitelně opět s výhradou, že se tímto jednáním nedopustí obránce jiného trestného činu, zejména ohrnovacího charakteru.

¹¹⁵ Dolenský, A., Novotný, F.: Nutná obrana a automatická obranná zařízení, IN: Trestní právo - 3, č. 1, Praha 1998, str. 9

¹¹⁶ Jeschek, H.H.: Lehrbuch des Strafrechts. 2. vydání, Berlín: Duncker et Humbolt, 1972, str. 255

¹¹⁷ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, s.r.o., 2009, str. 218

intenzivnější obrany a tedy závažnějšího porušení práv útočníka.¹¹⁸ S tímto názorem lze nepochybně souhlasit, avšak toto potenciální pozitivum nemůže vyvážit oprávněnost námitky nemožnosti regulování intenzity obrany skutečnému způsobu útoku při využití automatických obranných zařízení.

Z výše uvedeného je zřejmé, že ani tato námitka, byť se jedná o námitku opět dosti závažnou, nezakládá nemožnost použití automatických obranných systémů, včetně těch zvláště potenciálně nebezpečných. Stejně tak je trestně-právní teorie schopna vypořádat se s případy, kdy budou meze nutné obrany prováděné prostřednictvím automatických obranných zařízení překročeny co do její přiměřenosti, a to dle zásad obecného učení extenzivním excesu a jeho právních důsledcích.

2.4.1.4. Shrnutí hlavních námitek

V předchozích kapitolách jsme podrobně probrali jednotlivé hlavní výhrady trestně-právní teorie vůči instalaci a použití automatických obranných systémů. Pomineme-li námitku absence přímo hrozícího či trvajících útoku, se kterou jsme se dle našeho názoru úspěšně vypořádali, nemůžeme si nepovšimnout společného znaku zbývajících dvou námitek.

Tyto dvě námitky, tedy námitka toho, že obranné zařízení může reagovat i vůči jiné osobě než vůči útočníkovi, a dále námitka o nemožnosti diferenciací intenzity obrany způsobu útoku, mají totiž společný základ spočívající v charakteru automatických obranných zařízení, která nejsou schopna inteligentně reagovat dle způsobu iniciace tak, jako by to zpravidla činil člověk čelící útoku osobně. I při současném technickém pokroku je představa vynalezení obranného zařízení, které by dokázalo v tomto směru spolehlivě fungovat, stále ještě příliš vzdálena.

Jinými slovy, posledně dvě uvedené námitky reagují na to, že žádné automatické obranné zařízení nedokáže to, co ve většině případů dokáže osobně se bránící člověk, tedy rozlišit zda se vůbec jedná o útok a pak na něj přiměřeně reagovat. Je možné sice oponovat, že i člověk může mít mylnou představu o tom, že je zde útok, který zde však není, či v důsledku strachu, zmatku či úleku útokem způsobeným vést obranu zcela zjevně nepřiměřenou, avšak je zde stále více než pravděpodobné, že svým rozumem, zkušenostmi a znalostmi, povede obranu přiměřenou či, v případě že nepůjde o útok, nepovede obranu žádnou.

---

¹¹⁸ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, Praha 2009, str. 341

To je však u nastraženého automatického obranného systému zpravidla vyloučené, neboť obranné zařízení povede obranu většinou vždy, bude-li iniciováno kýmkoliv, ať již útočníkem či turistou, který se snaží ukrýt v chráněném objektu před nepohodou.¹¹⁹ Zároveň tuto obranu povede zpravidla pouze jedním „naprogramovaným“ způsobem a není možné zaručit, že tento způsob bude právě tím, který je přiměřený útoku, jež nastane.

Je tedy zřejmé, že tyto námitky vůči použití automatických obranných systémů jsou námitkami oprávněnými. Na tomto místě je však třeba říci, že tyto námitky se netýkají všech obranných systémů. Vzhledem k různorodosti a podstatě fungování půjde především o obranné systémy, jež mají působit vůči životu a zdraví útočníka tak, jak jsme si tyto systémy rozdělili v kapitole 2.1.2. této práce. Ačkoliv nelze neplánovaný negativní účinek vyloučit ani v případě jiných kategorií obranných systémů, nabývají uvedené námitky na aktuálnosti zejména u obranných systémů, jež svou povahou cílí vůči životu či zdraví útočníka.

Společným jmenovatelem těchto oprávněných námitek je však zároveň i to, že i přes svou důvodnost nezakládají jakékoliv omezení instalace takovýchto potenciálně nebezpečných obranných zařízení. Určité omezení jsme sice dovedli z ustanovení občanského zákoníku o prevenční povinnosti předcházet škodám,¹²⁰ avšak to se jeví jako nedostatečné, když z hlediska trestního práva není použití těchto obranných zařízení regulováno. V následující kapitole se proto podíváme, jakým způsobem by bylo možné de lege ferenda s neutěšenému právnímu stavu čelit.

2.4.1.5. Úvaha de lege ferenda k hlavním námitkám

S ohledem na výše uvedené shrnutí hlavních výhrad vůči automatickým obranným systémům je zřejmé, že zde nejde již jen o to, zda by nutná obrana vedená prostřednictvím životu nebezpečných obranných zařízení byla přiměřená či nikoliv. Hlavní problém je v tom, že již samotná instalace takovýchto zařízení není nijak regulována.

Nelze se tak spokojit se současným stavem, který v podstatě znamená, že dokud obranné zařízení nenaplní obavy vyjádřené některou z dvou posledně uváděných námitek, je použití i zcela zjevně nebezpečného automatického obranného systému dovoleno. Nelze si rovněž nepovšimnout, že riziko a potenciální nebezpečí vyvolávané použitím zvláště nebezpečných automatických obranných systémů nemůže dle našeho názoru ospravedlnit zájem na ochraně majetku, za jehož účelem jsou takováto zařízení obvykle instalována.

---

¹¹⁹ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 124

¹²⁰ § 2900 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku

Je tak na místě připomenout opětovně názor Schmidhäusera, který říká, že „*instalace takových automaticky střílejících zařízení by měla být v každém případě všeobecně zakázána proto, že mohou většinou reagovat na nezávadné chování.*“¹²¹ Takovýto kategorický zákaz automatických obranných systémů, resp. některých z nich, patrně na místě není. Stejně tak kazuistický výslovný zákaz užívání nebezpečných automatických obranných zařízení se nám nejeví jako vhodné řešení.

De lege ferenda by však mohlo být účelné inspirovat se kupříkladu výše uvedeným ustanovením rakouského trestního zákoníku obsahujícího skutkovou podstatu trestného činu „ohrožení fyzické bezpečnosti“¹²² a formulaci obdobného charakteru, jež by dopadalo i na instalaci nebezpečných automatických obranných systémů, zakotvit v nové skutkové podstatě trestného činu ve zvláštní části trestního zákoníku. Nová skutková podstata by mohla znít kupříkladu takto: „*Kdo vydá jiného v nebezpečí smrti nebo těžké újmy na zdraví tím, že užívá věci zvláště nebezpečným způsobem, bude potrestán (...).*“

Návrh skutkové podstaty vychází ze současného znění skutkové podstaty trestného činu obecného ohrožení dle § 272 trestního zákoníku. Na rozdíl od rakouské předlohy by tato skutková podstata vyžadovala úmyslné zavinění (nedbalost by nepostačovala). Oproti rakouské úpravě v kontextu s judikaturou Nejvyššího soudu¹²³ je zřejmé, že takové nebezpečí by muselo hrozit bezprostředně, tedy výrazně se blížit poruše.¹²⁴ To by v případě automatických obranných systémů znamenalo, že osoba, jejíž život či zdraví by bylo obranným zařízením ohroženo, by se musela dostat relativně blízko k iniciaci takového zařízení, či by dokonce zařízení muselo být spuštěno s tím, že by neúčinkovalo tak, jak se u něj předpokládalo.¹²⁵ Postiženo by tak nebylo pouhé abstraktní nebezpečí (tj. již samotná instalace nebezpečného zařízení), ale nebezpečí konkrétní (když trestné by bylo až ohrožení konkrétních osob). Úvahy a případná diskuze de lege ferenda může jít pochopitelně ještě dál, přičemž lze uvažovat i o postižení abstraktního ohrožení života či zdraví nikoliv bezprostředním způsobem.

Avšak i v případě výše uvedeného návrhu by se jednalo alespoň o určitý posun oproti současnému právnímu stavu, kdy zpravidla teprve způsobení poruchy mimo meze nutné

---

¹²¹ Schmidhäuser, E.: Strafrecht. Allgemeiner Teil, 2. vydání, J. C. B. Mohr, Tübingen 1975, str. 355

¹²² § 89 ve spojení s § 81 al. 1 a 2 zákona č. 60/1974 BGBl, Strafgesetzbuch (rakouský trestní zákoník)

¹²³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu R 24/1952, 51/1952, 23/1964, 10/1965, 5/1969 Sb. rozh. tr.

¹²⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, s.r.o., 2009, str. 677

¹²⁵ Například samostříl by osobu nezasáhl.

obranu zakládá při použití zvláště nebezpečných automatických obranných systémů trestní odpovědnost obránce. Navržená skutková podstata by mohla být též vhodně uplatnitelná i na jiné situace, kdy zákonná úprava do jisté míry chybí a nebezpečné jednání, jež se ve společnosti rozmáhá, zasluhuje reakci zákonodárce. V konkrétním případě máme na mysli zejména nebezpečnou jízdu motorovým vozidlem takzvaných „silničních pirátů“.

Zde bychom však již příliš odbočovali od tématu této kapitoly práce. Opusťme tak již téma hlavních námitek trestně-právní teorie vůči automatickým obranným systémům a podívejme se na další dosud neřešené právní otázky tohoto tématu.

2.4.2. Další právní otázky

V minulé části tématu automatických obranných systémů jsme se věnovali základním námitkám trestně-právní teorie vůči automatickým obranným systémům. S užíváním těchto systémů však souvisí daleko více otázek, potenciálních problémů a nejasností, které si ve stručnosti dovolíme nastínit nyní.

V současné době se kupříkladu značně dynamicky rozvíjí odvětví soukromých bezpečnostních služeb. Tyto právnické osoby nabízejí mnohdy služby instalace nejrozličnějších automatických zařízení. Zpravidla se jedná o zařízení, která bychom dle naší typologie uvedené v kapitole 2.1.2. této práce kategorizovali jako zařízení nemající působit proti životu či zdraví útočníka (alarmy, apod.).

Objevují se však i případy, kdy bezpečnostní služba či jiný subjekt instaluje i zařízení mající působit proti životu či zdraví útočníka (zapojení elektrického proudu do mříží, samostříl, výbuška se slzotvorným prostředkem). V takovém případě je nutné si vyjasnit otázku odpovědnosti za použití takového obranného systému.

Bude možné ingerenci takovéto osoby, bezpečnostní služby, v případě účinkování automatického obranného systému považovat za pomoc v nutné obraně? Či je účast bezpečnostní služby ukončena tím, že zařízení nainstaluje a předá jej do užívání majiteli objektu? Avšak co když se bezpečnostní služby zaváže zařízení spravovat a provádět jeho servis a bude tak na jeho užívání mít určitý vliv?

Z naznačených otázek je patrné, že problematika automatických obranných systémů může být ještě daleko komplikovanější než by se po vyřešení hlavních otázek mohlo zdát. Nemusíme však zabíhat do určitých speciálních případů, kdy je automatický obranný systém instalován bezpečnostní agenturou. Stačí si představit situaci, kdy je obranné zařízení například užíváno společně manželi tak, že muž zařízení nainstaloval, avšak vždy jeden

z manželů který objekt opouští jako poslední, jej při odchodu aktivuje.¹²⁶ Který z manželů pak bude odpovědný za použití automatického obranného systému?

Obránci jednajícími v nutné obraně tak mohou být v konkrétním případě oba manželé společně, avšak kvalifikace případu, např. v situaci kdy obrana prostřednictvím zařízení vybočila z mezí nutné obrany, nebude rozhodně jednoduchou záležitostí a bude nutné posuzovat, jakou měrou se každý z manželů podílel na instalaci, aktivizaci a užívání takového zařízení a také samotné překročení mezí nutné obrany.

V neposledním případě se též s ohledem na charakter automatických obranných systémů může stát, že obránce zařízení nastraží, avšak po opuštění objektu zemře. Zařízení pak může být v pohotovosti značně dlouhou dobu.¹²⁷ Neexistuje-li upozornění na takové zařízení, toto může být značně nebezpečné pro jakékoliv třetí osoby (policisty, dědice střeženého objektu, apod.).

Je otázkou, jak by byla kvalifikována situace, kdy by takovéto zařízení po smrti obránce skutečně účinkovalo vůči útočníkovi, který by např. po té, co se dozvěděl, že majitel objektu zemřel a objekt je opuštěný, se rozhodl do objektu vloupat. Případ by zjevně nebylo možné kvalifikovat jako nutnou obranu, když osoba, jež zařízení nainstalovala, již nežije, a nemůže tak ani jeho chod ovlivnit, či od obrany upustit.

Pokud by však o přítomnosti obranného systému věděly jiné osoby, například příbuzní, kteří dostali od objektu klíče, aby jej spravovali, a tito zařízení nedeaktivovali s úmyslem, aby případně útočníka zasáhlo, patrně bude možné dovodit touto formou odražení útoku přímo z jejich strany, a to opominutím.¹²⁸

Z uvedených příkladů je tak zřejmé, že problematika automatických obranných systémů může být v konkrétních případech daleko složitější než při řešení základní modelové situace, kdy je zde jeden obránce, jež zařízení nainstaloval a které je iniciováno s jeho vědomím. Domníváme se však, že s ohledem na téma a rozsahové možnosti této práce by bylo nepraktické věnovat se podrobně rozboru jednotlivých výše uvedených otázek a variantám modelových situací.

---

¹²⁶ Dle naší kategorizace uvedené v kapitole 2.1.1 této práce se tak jedná o částečně nezávislé obranné zařízení.

¹²⁷ Automatické obranné systémy ve formě mechanických zbraní se používaly již ve starém Egyptě před vykradači hrobů. Takové zařízení mohlo být v pohotovosti i stovky let.

¹²⁸ Srov. přiměřeně Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 125

Uzavřeme tak toto obecné téma základních námitek a úskalí automatických obranných systémů a podívejme se na další, v jistém smyslu speciálnější problematiku, která však s ohledem na svou aktuálnost zaslouží hlubší zkoumání. Uvedenou problematikou, jež se týká velkého množství osob, je použití zvířat coby automatického obranného systému. Ačkoliv je pro zvíře platné v zásadě vše co platí obecně pro automatické obranné systémy jiného druhu, zasluhuje tento „obrný systém“ vzhledem ke své specifčnosti i rozšířenosti mezi občany zvláštní pozornosti, a proto se budeme tomuto tématu věnovat hned v následující kapitole.

2.5. Použití zvířat

Zvíře lze kategorizovat jako automatický obranný systém jako každý jiný. Z toho důvodu lze všechny obecné závěry o automatických obranných systémech, ke kterým jsme dosud došli, vztáhnout i na zvířata jichž je používáno k ochraně majetku a osob.

Pokud jde o kategorizaci zvířat, jež mohou představovat automatické obranné systémy, dovolíme si odkázat na rozdělení uvedené v kapitole 2.1.2 této práce. Pro připomenutí se jedná o rozdělení na zvířata, která jsou často určena k obraně majetku (zejména psi), a dále na zvířata, které k tomuto účelu primárně neslouží, avšak mohou tento účel splnit (například býci). Pro naše účely a s ohledem na rozšířenost, nás bude zajímat především ostraha majetku prostřednictvím psů.

2.5.1. Zvířata určená primárně k obraně majetku

Budeme-li se tedy věnovat otázce obrany prostřednictvím psů, budeme mít na mysli především psy, kteří jsou svou tělesnou konstitucí potenciálně nebezpeční pro život či zdraví jiných osob. Takoví psi jsou veřejností hojně využíváni, a to ať již jsou za tímto účelem přímo vycvičeni a mají určitou disciplínu, či vycvičeni nejsou, avšak jsou schopni daný účel rovněž splnit.

Šámal v případě psů přímo uvádí, že „*jednání spočívající (...) v opatření psa, který hlídá a chrání objekt před napadením ze strany osob, které by do něj mohly vniknout, (...) je v praxi poměrně časté a samo o sobě nevyvolává pochybnosti o jeho přípustnosti.*“¹²⁹ To je poměrně zajímavý fakt, se kterým se každý ztotožní. O to zajímavější je pak v kontextu jiných automatických obranných zařízení, která mohou být daleko méně nebezpečná než pes,

---

¹²⁹ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, Praha 2009, str. 341

avšak oproti hlídacímu psu vyvolávají značně rozporuplné reakce stran jejich právní ale i morální přípustnosti.

Pokud použijeme učení o automatických obranných systémech, použití psa za účelem ochrany majetku či osob je z hlediska trestního práva přípustné.¹³⁰ Majitel psa zpravidla ví, jak je pes vycvičen, jak by reagoval na cizí osobu, jež by přelezla plot hlídaného objektu, a zhruba jakou újmu by takové osobě mohl způsobit s ohledem na povahu psa a jeho plemeno. Pokud majitel psa, jakožto obránce, tak psa nechává volně uvnitř pozemku, je minimálně srozuměn¹³¹ s tím, že v případě že pachatel přeleze plot, může mu být způsobena např. újma na zdraví.

Pes uvnitř oploceného pozemku je tak svým způsobem automatickým obranným systémem instalovaným (ať již přímo či nepřímo) za účelem ochrany majetku. Pes pochopitelně jako obranný systém funguje dvojím způsobem, a to preventivně již svou přítomností za plotem a druhotně též svou schopností být prostředkem k odražení útoku pakliže se pachatel pokusí o vniknutí do chráněného objektu.

Vezmeme-li pak do úvahy, že platné právní předpisy nijak, na rozdíl od předpisů jiných evropských zemí, neregulují plemena psů, jež může člověk chovat, není výjimkou, že jsou objekty často střeženy prostřednictvím velmi nebezpečných plemen psů vyšlechtěných k boji. Takový pes pak může snadno útočnickovi způsobit těžkou újmu na zdraví či jej dokonce usmrtit. Riziko toho je pak ještě zvýšeno, pokud je ke střežení objektu užito více psů působících jako smečka.

Problematicke psů jakožto automatických obranných systémů se dosti podrobně věnují autoři Dolenský a F. Novotný, kteří uvádějí případ manželů, do jejichž domku střeženého vlčákem se střechou vloupali pachatelé, jež na místě odcizili několik věcí. Autoři odpovídají na otázku, zda by případné, třeba i těžké, zranění útočníků psem, zakládalo trestní odpovědnost obránců. Ze znaků nutné obrany dovozují, že nikoliv, neboť obrana by nebyla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Z uvedeného pak vyvozují závěr, že „*ani v případě, kdy by pes útočníka za uvedených podmínek usmrtil, by nebyl vlastník psa trestně odpovědný, alespoň nikoliv za úmyslný trestný čin. Pokud by však útočník do domu vnikl za účelem páchaní trestné činnosti i přes výstražné působení psa, nebyl by jeho vlastník*

---

¹³⁰ Pro jisté zjednodušení budeme pracovat s příkladem, kdy pes hlídá objekt tak, že je volně vypuštěn uvnitř oploceného pozemku.

¹³¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, s.r.o., 2009, str. 218

odpovědný ani za nedbalostní trestný čin ublížení na zdraví.“¹³² Teorie však není v tomto zcela jednotná, přičemž na specifika nutné obrany při použití psa se podíváme v další kapitole.

2.5.1.1. Specifika obrany

Autoři Dolenský a F. Novotný se poměrně dosti kloní na stranu obránců používajících psa jako automatické obranné zařízení, když uzavírají, že „*ten, kdo jde krást, konečně musí počítat s tím, že přitom může být i usmrčen.*“¹³³ V opozici k tomu se staví Solnařova učebnice, která uvádí, že „*aby takové opatření vylučovalo protiprávnost, musí být objekt dostatečně zabezpečen proti volnému vstupu (tedy například i proti vstupu dětí, které neumějí číst nebo u osob nevidomých). Současně musí být zajištěno, aby pes nemohl opustit objekt a aby mohl být včas odvolán (což nebývá v případě tzv. samostatně útočících psů, kteří nejsou pod kontrolou majitele objektu).*“¹³⁴

Podívejme se na první ze Solnařovo námitek hovořící o tom, že objekt musí být dostatečně zabezpečen vůči volnému vstupu. Nebudeme se teď však zabývat možným vstupem osob, které nejsou útočníky, ale přímo otázkou volného vstupu ze strany útočníka.

V tomto směru nelze zcela s názorem uvedeným v Solnařově učebnici souhlasit, neboť i pokud by nebyl objekt dostatečně zabezpečen, nevylučuje to nutnou obranu prostřednictvím psa. V konkrétním případě si lze představit situaci, kdy je pozemek chráněného objektu oplocen plotem do výšky pouze jednoho metru, aniž by byla na plotě jakákoliv výstraha hovořící o nebezpečném psu. Pokud v takovémto případě pes zaútočí na pachatele, jež plot snadno překonal, bude záležet, zda půjde o obranu přiměřenou či nikoliv, ale neznamená to a priori vyloučení možnosti nutné obrany.¹³⁵

---

¹³² Dolenský, A., Novotný, F.: Nutná obrana a automatická obranná zařízení, IN: Trestní právo - 3, č. 1, Praha 1998, str. 9-10

¹³³ Dolenský, A., Novotný, F.: Nutná obrana a automatická obranná zařízení, IN: Trestní právo - 3, č. 1, Praha 1998, str. 10

¹³⁴ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 125

¹³⁵ Trestně-právní judikatura se otázce zabezpečení psa či vůbec použití psa jako automatického obranného systému dosud nevěnovala. Civilní judikatura však z hlediska odpovědnosti za škodu jistý pohled, jež může mít dosah i do trestního práva, přináší, např. rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 25 Cdo 1094/2001: „Odpovědnost chovatele za škodu způsobenou domácími chovanými zvířeti se posuzuje podle § 415 a 420 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, a to z hlediska porušení povinnosti vykonávat potřebný dozor nad chovaným zvířetem.“, nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 25 Cdo 2174/2006: „Je porušením prevenční povinnosti, jestliže psovod nezabránil tomu, aby

Na druhou stranu nám Solnař ukazuje jisté kritérium hodnocení přiměřenosti obrany. Pokud by totiž plot byl dostatečně vysoký, pes by za plotem štěkal, na plotě by byly výstražné cedule, je zřejmé, že útok pachatele, jež takovýto plot při útoku překonal, je daleko intenzivnější než v předchozím výše uvedeném případě, a tedy i obrana realizovaná prostřednictvím psa může být více intenzivní. Avšak dostatečné nezabezpečení pozemku vůči volnému vstupu neznamena z hlediska podmínek nutné obrany automaticky její vyloučení.

Pokud jde o druhou Solnařovu námitku, tedy především nutnost zajištění toho, aby pes mohl být včas majitelem objektu odvolán, jde nepochybně o námitku zcela oprávněnou. Zatímco první námitka hovoří o podmínkách nutné obrany a excessu intenzivním, tato druhá námitka směřuje na exces extenzivní. Pokud je totiž pachatel po vniknutí do objektu psem od dalšího útoku odrazen a před psem utíká, třeba i tak že přeleze či se snaží přelést zpět plot, avšak pes ho dále pronásleduje (např. i za ním plot přeskočí) a pachateli způsobí újmu na zdraví, půjde o vybočení z časových mezí nutné obrany.

Důvodem toho je skutečnost, že útok již skončil, byl úspěšně odvrácen či pachatel dobrovolně upustil od svého jednání. Pokud pes v tento moment na pachatele zaútočí, nepůjde vůbec, jak se shoduje většina autorů, o nutnou obranu.¹³⁶ Majitel psa pak bude v konkrétním případě odpovědný nejčastěji za nedbalostí trestný čin. V tomto ohledu je tak pes daleko méně praktickým obranným systémem než automatické obranné systémy jiné. Zatímco totiž jiná obranná zařízení většinou fungují jaksi jednorázově, u psa je značné riziko, že bude pachatele pronásledovat i poměrně dlouhou dobu, přičemž k tomu bude nadán i určitým rozumem a vynalézavostí což může pro pachatele znamenat značné nebezpečí.

Lze však shrnout, že pokud bude obrana prostřednictvím psa jakožto automatického obranného systému splňovat podmínky nutné obrany, tedy že pes zaútočí v době, kdy útok pachatele na zájem chráněný trestním zákonem trvá, a obrana není zcela nepřiměřená způsobu útoku, bude vyloučena protiprávnost takového způsobu obrany.

---

služební pes překonal oplocení a napadl poškozeného, který byl v konfliktu s jiným volně pobíhajícím psem.“, nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 25 Cdo 972/2003: *„Jestliže právní předpis neurčuje podmínky pro zabezpečení zvířete proti úniku, odpovídá chovatel za škodu, kterou zvíře uniklé na veřejnou komunikaci způsobilo, a to bez ohledu na to, jakou formu prevenčního opatření směřujícího k náležitému dozoru nad svým zvířetem zvolil.“*

¹³⁶ např. Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, Praha 2009, str. 337, nebo Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 126

Jak se však konkrétně u psů vyrovnat s otázkou zasažení postižení osob, jež nejsou útočníky? To bude předmětem další kapitoly.

2.5.1.2. Nezúčastněné osoby

V minulé kapitole jsme se vyrovnali se specifickými otázkami týkajícími se použití psa jako automatického obranného systému. Zcela oprávněné jsou však námitky týkající se případů, kdy je psem zraněna osoba, jež není útočníkem (např. dítě které přelézá plot kvůli zakopnutému míči).

V těchto případech jsou opět platné obecné závěry týkající se všech automatických obranných systémů, jež jsme probírali v rámci kapitoly 2.4.1.2. o nemožnosti cílení obrany výhradně vůči osobě útočníka. Vedle toho je nutné věc zkoumat opět z hlediska toho, co vlastník psa učinil pro to, aby trestněprávnímu následku spočívajícímu např. v ublížení na zdraví osoby, která není útočníkem, zabránil a vyloučil tak svou případnou trestní odpovědnost.¹³⁷

Solnař v této souvislosti uvádí, že „pravděpodobně nelze souhlasit s obecným závěrem, podle kterého odpovědnost vlastníka objektu nepřichází v úvahu ani tehdy, když se náhodně zraní osoba, která do objektu nechce vniknout. Takový obecný závěr nemůže postihnout všechny případy, které se v praxi mohou vyskytnout (například psovi se „náhodně“ podaří protáhnout hlavu oplocením a pokousat kolemjdoucího).“¹³⁸ Opět se zde tak projevuje specifikum psa jako automatického obranného systému, který je schopen sám rozumově konat i v rozporu s jeho primárním určením.¹³⁹

Je tedy na místě zvláště dbát toho, aby nemohlo dojít k onomu „náhodnému“ poškození třetí osoby, která není útočníkem a v rámci prevenční povinnosti každého člověka zabezpečit psa tak, aby neohrožoval takovéto nezúčastněné osoby. Pakliže by třetí osoba (a třeba i dítě)

---

¹³⁷ Zda bylo například oplocení dostatečné, zda na něm byly umístěny tabulky varující před psem, apod. Dolenský v této souvislosti uvádí, že „tabulky musí být umístěny po celém obvodu střeženého objektu tak, aby si jich mohl každý všimnout. Nestačila by tedy jedna varovná tabulka např. u vchodu do objektu.“ IN: Dolenský, A., Novotný, F.: Nutná obrana a automatická obranná zařízení, IN: Trestní právo - 3, č. 1, Praha 1998, str. 10

¹³⁸ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 125

¹³⁹ Srov. přiměřeně rozhodnutí Nejvyšší soudu, 25 Cdo 3117/2006: „Vlastník psa je v rámci tzv. generální prevence povinen na veřejném místě, využívaném velkým počtem lidí, zabránit možnému kontaktu psa s další osobou, a to i tehdy, vyvolalo-li reakci psa aktivní počínání kolemjdoucího dítěte; okolnost, že pes bez náhubku a vodítka leží v bezprostřední blízkosti vlastníka a je plně pod jeho kontrolou, není v takové situaci dostatečným opatřením k zabránění vzniku škody.“

přešla plot a bylo jí psem způsobeno ublížení na zdraví, trestní odpovědnost majitele psa by byla pravděpodobně vyloučena při náležitém oplocení pozemku a jeho označení varovnými tabulkami obsahujícími též symbolické vyobrazení hrozby. V úvahu však může připadat např. trestní odpovědnost osob, které zanedbali svou povinnost dohledu nad dětmi.¹⁴⁰

Tolik tedy ke specifikům použití zvířat za účelem obrany majetku a osob. Pojďme se však ještě v krátkosti pro úplnost podívat na následky chování zvířat k účelu obrany neurčených.

2.5.2. Zvířata určená primárně k jiným účelům

V minulé kapitole jsme probrali použití zvířat určených k ochraně majetku a osob, jež je možné považovat za kategorii automatických obranných systémů a jejich účinky tak hodnotit dle ustanovení o nutné obraně. Jak je to však se zvířaty, která jsou primárně určena k jiným účelům?

Lze si totiž představit situace, kdy je útok odražen prostřednictvím zvířat, které nebyly jejich majitelem určeny k obraně, ale přesto tak v době útoku zafungují.¹⁴¹ Majitel takového zvířete však toto zvíře na dané místo nepřipravil za účelem obrany a neměl v úmyslu, aby toto zvíře odráželo možný budoucí útok tak, jak to činí osoba pořizující si psa vycvičeného k ostraze majetku či instalující jiné automatické obranné zařízení.

Pokud tedy takovéto zvíře, neurčené k obraně, zafunguje tak, že odrazí útok, nejde subjektivně o nutnou obranu, neboť zde není úmysl majitele zvířete jednat v nutné obraně. Ustanovení o nutné obraně se tak na tyto případy dle našeho názoru nepoužijí. Pro vyřešení otázky případné odpovědnosti za účinek takového zvířete však nelze pominout skutečnost, že objektivně došlo k napadení útočníka v době protiprávního útoku, kdy útok mohl být třeba i nikoliv zcela zjevně nepřiměřeným způsobem odvrácen. V takovém případě by bylo nutné aplikovat širěji učení o negativním skutkovém omylu o okolnostech vylučujících protiprávnost.

---

¹⁴⁰ Dolenský, A., Novotný, F.: Nutná obrana a automatická obranná zařízení, IN: Trestní právo - 3, č. 1, Praha 1998, str. 10

¹⁴¹ Tak například pachatel jdoucí krást do domu je usmrcen býkem přes jeho výběh přechází, či pachatel snažící se odcizit vzácného hada, je tímto hadem uštknut v důsledku čehož umírá.

Objektivně zde totiž byly dány podmínky beztrestnosti (stav nutné obrany). V úvahu by pak připadala pouze odpovědnost za pokus trestného činu.¹⁴² Vzhledem k tomu, že by se však jednalo o nedbalostní trestní čin, ten by nebyl dle obecných zásad při pokusu trestný. Majitel zvířete, které bez jeho vůle zafungovalo v rámci podmínek nutné obrany, by tak nebyl postižen ani za nedbalostní delikt.

Vrátíme-li se však k případu psů, jimž jakožto automatickým obranným systémům věnujeme zvláštní pozornost, i tito nemusejí být pochopitelně vůbec určeni k obraně, avšak i přesto mohou v moment útoku takto zafungovat. Zde by se však daná situace podle ustanovení o nutné obraně nepochybně použila, neboť by zde byl alespoň nepřímý úmysl majitele psa o tom, že by pes, s ohledem na své vlastnosti či předpoklady plemene, mohl proti útočníkovi takto vystoupit.¹⁴³

V konkrétních případech tak bude nutné zkoumat nejen účel, za kterým bylo zvíře používáno, ale též subjektivní pohled jeho majitele. Lze však uzavřít, že v mnoha takovýchto případech si mimo uvedené lze představit, že bude trestní odpovědnost majitele zvířete vyloučena a priori pro nedostatek zavinění, ať už by se jinak jednalo subjektivně o nutnou obranu či nikoliv.

2.5.3. Shrnutí použití zvířat

V rámci zkoumání zvířat jako automatických obranných systémů jsme tak probrali určitá jejich specifika, kterými se vyznačují a se kterými je nutné počítat při eventuální kvalifikaci a použití zvířete dle podmínek nutné obrany. Obecná tolerance veřejnosti vůči ostraze objektů prostřednictvím psů je v zásadě vyšší než v případě užití obranného zařízení typu samostřílu, apod.

Mohlo by se tak zdát, že tento typ obrany je právně přípustnější než prostřednictvím jiných automatických obranných systémů. Avšak je nutné si uvědomit, že trestněprávní předpisy mezi obranou samostřílem a psem nijak nerozlišují. Vystřelí-li samostříl za plotem

---

¹⁴² Herczeg, J.: Zavinění a omyl v novém trestním kodexu, IN: Bulletin advokacie 10/2009, Praha, str. 52

¹⁴³ Srov. přiměřeně rozhodnutí Nejvyššího soudu, 25 Cdo 5030/2007: „*Nejde-li o neodvratitelnou náhodu (vis maior), nelze otázku zavinění vzniku škody způsobené neovladatelným zvířetem zužovat jen na zavinění vzniku konkrétní situace, jež mohla změnu v chování zvířete vyvolat. Je-li neovladatelnost obecně známým projevem chování zvířete v určitých situacích, přičemž možnost takové změny v chování zvířete nelze a priori vyloučit, je vlastník povinen s ohledem na povahu a dosavadní chování konkrétního zvířete změnu v jeho chování v některých případech předpokládat.*“

nečekaně do výšky krku či zakousne-li se tichý číhající pes za plotem do krku útočníka a způsobí tak pachateli smrt, může být obránce postižen v zásadě stejně.¹⁴⁴

Tyto skutečnosti je tak nutné náležitě zvažovat veřejnost by si je měla uvědomovat, zvláště nyní v době, kdy se značné popularity těší tzv. bojová plemena psů, jejichž chov není nijak regulován. Kromě toho, jak jsme si ukázali, mohou tato zvířata představovat i větší riziko z důvodu širšího možného postižení třetích osob.

Výhodou jmenovitě psa pak nepochybně je jeho prevenční působení, což pochopitelně jiným obranným zařízením vlastní není. Na toto prevenční působení však nelze spoléhat bezbřezě, a proto je vhodné, pro vyloučení či snížení trestní odpovědnosti v případě excesu z nutné obrany či zasažení jiné osoby než osoby útočníka, náležité zabezpečení psa před únikem, jeho kontrolu a označení hlídaného objektu upozorňujícími tabulkami.

V další části tématu automatických obranných systémů jakožto jedné z aktuálních otázek nutné obrany se podíváme na obecné limity použití těchto zařízení.

2.6. *Zákonné limity*

V předchozích kapitolách jsme se věnovali otázce legálnosti automatických obranných systémů, vypořádali jsme se s námitkami zpochybňujícími oprávněnost užití těchto systémů a podívali se též na některá specifika zvířat jakožto obranných zařízení. Ačkoliv jsme se toho již v rámci předcházejícího výkladu na několika místech částečně dotkli, pojďme se nyní podívat na věc z druhé stránky, tedy na to, kde jsou hranice legálního použití automatických obranných systému překročeny.

Je třeba říci, že zde nemáme na mysli otázku překročení mezí nutné obrany realizované prostřednictvím těchto zařízení, které se bude ještě věnovat později. Cílem této kapitoly je udat ucelený pohled na věc z hlediska samotné nemožnosti automatické obranné systémy užívat aniž by doposud byly meze nutné obrany překročeny. Kdy však může taková situace nastat?

---

¹⁴⁴ Bude-li obránce minimálně srozuměn s tím, že pes na sebe neupozorňuje štěkáním, ale čeká na útočníka potají a většina lidí o přítomnosti psa tak nemá vůbec tušení, přičemž pes je vycvičen tak, aby útočil na krk člověka a vetřelce tak usmrtil.

2.6.1. Okruhy limitů

V prvé řadě bude záležet na charakteru konkrétního automatického obranného systému a jeho konstrukci. Mnoho v úvahu připadajících obranných zařízení totiž podléhá regulaci podle zvláštních právních předpisů. Tak kupříkladu střelné zbraně, jež bývají instalovány jako součást automatických obranných systémů, tímto způsobem vůbec nelze použít.

Důvodem toho je skutečnost, že zákon o zbraních a střelivu¹⁴⁵ výslovně ukládá určité povinnosti pro nakládání se střelnými zbraněmi. Konkrétně jde minimálně o povinnost zbraň a střelivo vhodně zabezpečit proti zneužití, ztrátě a odcizení.¹⁴⁶ Již tato povinnost vylučuje možnost užití zbraně jako součásti automatického obranného systému, neboť je zde jasný zákonný limit.

Avšak netřeba chodit tak daleko. Automatické obranné systémy jsou mnohdy konstruovány z podomácku vyrobených střelných a jiných planých zbraní. To je opět pochopitelně v rozporu s již zmíněným zákonem o zbraních a střelivu stejně jako konstruování nejrůznějších nástražných výbušných systémů za použití munice ve smyslu tohoto zákonem o zbraních a střelivu. Nakládání se zbraněmi a střelivem v rozporu s příslušnými právními předpisy či bez patřičného povolení¹⁴⁷ pak může založit též trestní odpovědnost za trestný čin nedovoleného ozbrojování.¹⁴⁸

Použití nástražného výbušného systému či jiného zvláště nebezpečného automatického obranného zařízení za současného vydání lidí v nebezpečí smrti nebo těžké újmy na zdraví nebo vydání cizího majetku v nebezpečí škody velkého rozsahu pak může znamenat též trestní odpovědnost za trestný čin obecného ohrožení či obecného ohrožení z nedbalosti,¹⁴⁹

---

¹⁴⁵ Zákon č. 119/2002 Sb., o zbraních a střelivu, v platném znění

¹⁴⁶ § 58 odst. 2 zákona č. 119/2002 Sb., o zbraních a střelivu, v platném znění

¹⁴⁷ Zbrojního průkazu či zbrojní licence dle § 16 a násl. zákona č. 119/2002 Sb., o zbraních a střelivu, v platném znění

¹⁴⁸ § 279 trestního zákoníku:

1) Kdo bez povolení vyrobí, sobě nebo jinému opatří nebo přechovává střelnou zbraň nebo její hlavní částí nebo díly nebo ve větším množství střelivo nebo zakázaný doplněk zbraně, bude potrestán (...).

(2) (...)

(3) Kdo bez povolení

a) vyrobí, sobě nebo jinému opatří nebo přechovává výbušninu v množství větším než malém, zbraň hromadně účinnou nebo součástky, jichž je k užití takové zbraně nezbytně třeba, nebo

b) hromadí, vyrábí nebo sobě nebo jinému opatřuje zbraně nebo ve značném množství střelivo, (...).

¹⁴⁹ § 272 a § 273 trestního zákoníku; obě skutkové podstaty hovoří o zapříčinění požáru nebo povodně nebo škodlivého účinku výbušnin, plynu, elektřiny nebo jiných podobně nebezpečných látek

pakliže by se samozřejmě nejednalo o čin jinak trestný učiněný v rámci nutné obrany. Vyloučení trestní odpovědnosti v rámci nutné obrany si však lze představit jen stěží,¹⁵⁰ neboť by ve většině představitelných případů šlo o situaci intenzivního excesu.

Různé regulaci pak podléhají též další možné prvky automatických obranných systémů jako jedy, plyn, elektrický proud a jiné. Považujeme však již za poněkud nadbytečné rozebírat možné či zakázané způsoby použití těchto prvků dopodrobna s odkazem na příslušná zákonná omezení. Co se týče zvířat, jako speciálních automatických obranných systémů, ta by měla být pochopitelně využívána v rámci nutné obrany pouze tak, aby nedocházelo či porušení zvláštních právních předpisů¹⁵¹ či dokonce k naplnění některé ze skutkových podstat v trestním zákoníku.¹⁵²

Nyní se podívejme na možné právní důsledky překročení uvedených limitů a především vztah překročení limitů na zákonnost nutné obrany.

2.6.2. Právní důsledky

V minulé kapitole jsme se podívali na základní okruhy možných zákonných limitů automatických obranných systémů. Z uvedeného vyplývá, že užívání určitých automatických obranných systémů může být značně omezena či zcela vyloučena právními předpisy. Obránci by si tohoto měli být dobře vědomi a při instalaci dbát na to, aby obranný systém, resp. jeho prvek, či způsob použití takového prvku neznamenal porušení zákona a nezaložil správní či dokonce trestní odpovědnost obránce.

Na druhou stranu je však nutné připomenout jednu zásadní skutečnost. Okolnost spočívající v tom, že obránci použil při obraně nedovoleného prostředku, či prostředek sice dovozený použil nedovoleným způsobem, není zákonné nutné obraně na překážku.¹⁵³ Pokud jsou jinak podmínky nutné obrany splněny, může se obránci bránit např. nelegálně drženou střelnou zbraní či obnaženým elektrickým kabelem elektřinou o vysokém napětí. A naopak,

---

nebo sil nebo jiného podobného nebezpečného jednání, tedy situace, které použitím automatických obranných systémů mohou teoreticky nastat.

¹⁵⁰ Útok lynčujícího davu vůči jednotlivci, kterého zachrání nástražný výbušný systém, který předtím nainstaloval.

¹⁵¹ Např. zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, v platném znění, vyhláška č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat, v platném znění, Evropská dohoda o ochraně zvířat v zájmovém chovu, č. 19/2000 Sb. m. s.,

¹⁵² Především skutková podstata trestného činu týrání zvířat dle § 302 trestního zákoníku.

¹⁵³ Rozhodnutí č. 76/1956 Sb. rozh. tr.

nutná obrana vedená nelegálně drženou střelnou zbraní nezavazuje obránce trestní odpovědnosti trestný čin nedovoleného ozbrojování, nutnou obranu však tato skutečnost nevylučuje.

Aplikováno na případy automatických obranných systémů to znamená, že pokud obránce nastraží nedovolené obranné zařízení či zařízení jinak dovolené použije při jeho instalaci do podoby automatického obranného systému nedovoleným způsobem, jedná sice protiprávně, avšak neznamená to, že by takováto skutečnost vylučovala nutnou obranu. Pokud tedy konkrétně obránce jako automatický obranný systém instaluje nelegálně drženou zbraň či nástražný výbušný systém a tento systém odrazí útok pachatele při splnění podmínek nutné obrany, je protiprávnost takového činu vyloučena. Není však vyloučena trestní odpovědnost obránce za nelegální držení střelné zbraně či nástražného výbušného systému.

U případů ohrožovacích deliktů, jež mohou být instalací automatického spáchány, říká Dolenský výslovně, že „*ani kdyby toto ohrožení mělo znaky přestupku či dokonce nějakého ohrožovacího trestného činu, nebyl by to důvod pro vyloučení nutné obrany.*“¹⁵⁴

Vidíme tedy, že žádné přímé právní důsledky mezi překročením zákonných limitů co do jinak zakázaných prostředků a zákonností nutné obrany nenalzáme. Při konstruování a instalaci automatických obranných systémů je však používání nelegálních komponentů či nelegálních způsobů nakládání s těmito komponenty do jisté míry nesmyslné, neboť i při úspěšné zákonné nutné obraně zpravidla nutné nastoupí jiná odpovědnost obránce (za přestupek či trestný čin). Stejně tak není vyloučeno, že k takovéto skutečnosti přihlédne soud nepřímou i v rámci posuzování splnění podmínek nutné obrany.

Tím jsme pro úplnost uzavřeli téma obecných zákonných limitů použití automatických obranných systémů vyplývajících zejména z jiných právních předpisů. Zásadní věcí, jak jsme si již ukázali v kapitole o hlavních námitkách vůči automatickým obranným systémům, je však značné riziko vybočení z mezí nutné obrany při jejich používání. A právě toto téma je obsahem následující kapitoly.

---

¹⁵⁴ Dolenský, A.: Přiměřenost nutné obrany, Sborník prací z trestního práva k 70. narozeninám prof. Dr. V. Solnaře, Univerzita Karlova, Praha, 1969, str. 41

2.7. Vybočení z mezí nutné obrany

Dosud jsme se seznámili s automatickými obrannými systémy a možnostmi jejich instalace a užití v rámci mezí nutné obrany. Jak však bylo již naznačeno v rámci kapitoly o hlavních námitkách vůči automatickým obranným systémům, při jejich činnosti může relativně snadno dojít k překročení dovolených mezí nutné obrany. V této kapitole se podíváme podrobněji na téma překročení mezí nutné obrany použitím automatických obranných systémů, avšak pouze s ohledem na určité zvláštnosti ve vztahu k těmto zařízením.

Cílem tohoto pojednání tak není podat vyčerpávající analýzu vybočení z mezí nutné obrany, ale pouze stručný ucelený přehled o této problematice v případě automatických obranných zařízení. Podíváme se tak na oba základní typy excesů z nutné obrany rozlišované trestně-právní teorií, a to exces extenzivní a intenzivní. A na první z nich se zaměříme hned v následující kapitole.

2.7.1. Exces extenzivní

Exces intenzivní je termínem spojovaným s časovými mezemi jednání v nutné obraně, v našem případě časovými mezemi, kdy může automatický obranný systém účinkovat vůči pachateli. Vokoun extenzivní exces definuje tak, že „*obranné jednání je provedeno v době, kdy útok buď ještě bezprostředně nehrozí, nebo již byl ukončen.*“¹⁵⁵

2.7.1.1. Předčasný účinek

Z časového hlediska tak může obranné zařízení účinkovat od okamžiku bezprostřední hrozby, která bude z pohledu pachatele zpravidla od stadia pokusu. Císařová připouští i možnost, že útok může přímo hrozit už ve stadiu přípravy,¹⁵⁶ avšak v případě automatických obranných systémů si lze tyto situace jen stěží představit. Kuchta zároveň upozorňuje, že „*aplikace nauky o vývojových stádiích zde však může mít jen pomocný charakter, neboť*

---

¹⁵⁵ Vokoun, R. IN: Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, str. 272

¹⁵⁶ Dle Císařové „*je nutná obrana někdy přípustná i proti útoku, který je ještě jen připravován, ale přitom dosud bezprostředně nehrozí, neboť někdy, když útok tvoří skutkovou podstatu trestného činu, může útok ohrozit již ve stadiu přípravy, ba dokonce projevu úmyslu.*“ IN: Císařová, D., Čížková J.: Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací, Praha: Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 1/1986, str. 38

*hranice mezi přípravou a pokusem nesleduje zcela mechanicky hranici mezi hrozícím a přímo hrozícím útokem.*¹⁵⁷

V konkrétním případě tak nepůjde o předčasnou obranu, pokud pachatele kupříkladu zasáhne elektrický proud v důsledku napojení vložky zámku dveří na elektřinu po té, co se pachatel začal pomocí nástroje zámek odemykat. Naopak by šlo o předčasnou obranu, pokud by byl pachatel zasažen elektřinou z kabelu zavedeného do rohože před dveřmi po té, co pachatel přišel, aby si obhlédl místo, do kterého se chtěl vloupat, avšak zatím se o vniknutí do chráněného objektu nepokusil, tedy jeho čin zůstal ve stadiu málo rozvinuté přípravy na úrovni „tipování“ objektu.

V případě předčasněho účinkování automatického obranného systému útok ještě nehrozí přímo. Neznamená to, že by útok nehrozil vůbec, avšak nehrozí bezprostředně a takovou měrou, aby odůvodňoval zasažení pachatele automatickým obranným zařízením. Je nutné si uvědomit, že mnoho útoků, kdy vůči pachateli účinkuje automatické obranné zařízení, však bude možné kvalifikovat též jako trestný čin porušování domovní svobody.¹⁵⁸ Pokus o spáchání takového trestného činu¹⁵⁹ (byť páchaného v souběhu či konzumovaného s jiným trestným činem) bude zpravidla vždy možné odvracet prostřednictvím automatických obranných zařízení.

Pakliže však útok ještě nehrozí přímo,¹⁶⁰ a přitom vůči pachateli zaúčinkuje obranné zařízení, půjde o vybočení z časových mezí nutné obrany a s tím vyplývajícími právními důsledky. Pro pořádek je považujeme za vhodné ještě uvést, že názory na předčasnou nutnou obranu se mezi jednotlivými autory liší v tom ohledu, že někteří autoři odmítají hovořit o vybočení z nutné obrany, když zde situace nutné obrany vůbec nebyla, neboť zde nebyl přímo hrozící útok.¹⁶¹

---

¹⁵⁷ Kuchta, J. IN: Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009. str. 377

¹⁵⁸ § 279 trestního zákoníku:

1) *Kdo neoprávněně vnikne do obydlí jiného nebo tam neoprávněně setrvává, bude potrestán (...).*

¹⁵⁹ Útočník začal přelézat plot, rozbil okno aby jím prolezl, vstupuje do dveří, apod.

¹⁶⁰ Pachatel se opřel o plot a vyčkává, až majitelé střeženého objektu usnou, avšak v ten moment jej zasáhne elektřina zavedená do plotu.

¹⁶¹ Například Vokoun: „Na otázku, zda lze v nutné obraně jednat, jestliže útok ještě bezprostředně nehrozí nebo útok již pominul, je třeba jednoznačně odpovědět záporně.“ IN: Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze, Praha: Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 3/1989, str. 63, obdobně též Jelínek: „Při tzv. předčasné nutné obraně o nutnou obranu vlastně ani nejde a nejde ani o překročení nutné obrany.“ IN: Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, s.r.o., 2009, str. 255

Exces extenzivní v podobě předčasné obrany v případě automatických obranných systémů nelze vyloučit a tyto situace mohou nastat. Nyní se však pojďme podívat na druhou stranu vybočení z časových mezí nutné obrany, a to na obranu opožděnou.

2.7.1.2. Opožděný účinek

Jakmile útok hrozí přímo či trvá, může, při splnění dalších podmínek, automatický obranný systém vůči útočníkovi účinkovat a způsobovat mu újmu způsobem, který by byl jinak trestným činem. Pakliže takový útok pomine, není možné, aby automatický obranný systém pachatele zákonně postihl. Časový úsek, po který je možné považovat účinek automatického obranného systému za nutnou obranu, je přitom relativně dlouhý, neboť nutná obrana je přípustná až do okamžiku ukončení trestného činu.

Vokoun k tomu uvádí, že „koncový moment je tedy tam, kdy nebezpečí pro chráněný zájem již pominulo, resp. kdy jsou tyto zájmy již porušeny a nehrozí nebezpečí dalších škod.“¹⁶² Obdobně jako u případu předčasné obrany, nebude patrně ve většině situací použití automatických obranných systémů činit riziko tohoto excesu problém. Avšak toto riziko vyloučit rozhodně nelze a při instalaci automatických obranných systémů je třeba na něj pamatovat.

V této souvislosti je třeba též připomenout, že obrana není možná v případě, kdy byl útok již odvrácen,¹⁶³ či pachatel od útoku upustil. Pokud v takovýto moment automatický obranný systém zaúčinkuje, nebude působit v rámci časových mezí nutné obrany. Rovněž pokud by automatický obranný systém útok odvrátil, pachatel by se snažil uniknout, avšak obranný systém by vůči němu účinkoval opakovaně.¹⁶⁴

V konkrétních případech to může být problém zejména obranných zařízení instalovaných na hranici střeženého objektu. Útočník může do objektu kupříkladu vniknout jiným místem než místem, kde je automatický obranný systém instalován a tento jej tak může zasáhnout teprve při odchodu z místa činu. Stejně tak může takto opožděně, resp. po ukončení útoku, zaúčinkovat vůči útočníkovi hlídací pes, jakožto druh automatického obranného systému.

---

¹⁶² Vokoun, R. IN: Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, str. 268

¹⁶³ Útok může být odvrácen jiným způsobem, pachatel může být například vyplašen a dát se na útěk.

¹⁶⁴ Například samostřel by po pachateli na útěku opětovně pálil.

Pakliže tedy útok již pominul, není přípustné, aby automatický obranný systém vůči útočníkovi účinkoval. Stejně tak je vyloučeno použití automatického obranného systému jako určitého prostředku pomsty pachateli.¹⁶⁵ Tímto máme na mysli především pachatele úmyslně poškodit mimo časový rámec nutné obrany.

K samotným motivům je třeba ještě pro úplnost poznamenat, že naopak motiv pachatele usvědčit použitím automatického obranného systému nutnou obranu nevylučuje. K tomuto motivu Dolenský uvádí, že „*Motiv obrany nemusí být motivem jediným, ba dokonce vůbec tu nemusí být – stačí úmysl bránit se.*“¹⁶⁶ To je praktické zejména u automatických obranných systémů typu skrytých jam či padacích mříží.

Pro úplnost je nutné u tohoto typu extenzivního excesu, podobně jako u obrany předčasné, uvést, že většina autorů nepokládá tento exces za vybočení z mezí nutné obrany, neboť tu stav nutné obrany objektivně již nebyl a tudíž z něj ani není možné vykročit (když stav nutné obrany skončil s koncem trvání útoku).¹⁶⁷

Shrme-li problematiku extenzivního excesu v případě použití automatických obranných zařízení, vidíme, že ve většině případů nebude riziko přítomnosti tohoto typu excesu vysoké. Vzhledem ke konstrukci přímo hrozícího či trvajícího útoku a územní omezenosti působení automatických obranných systémů tak bude-li pachatel obranným zařízením zasažen při pohybu v chráněném objektu, stane se tak nejpravděpodobněji při trvání útoku.

Jak jsme si však zároveň ukázali, možnost, že k vybočení z časových mezí nutné obrany při použití automatických obranných systémů dojde, vyloučit s určitostí nikdy nelze.

---

¹⁶⁵ Úsměvný příběh připomíná Dolenský se sbírky povídek Slovácko sa súdí (Slovácko sa súdí.. Brno: Melantrich, 1948, str. 48), ze které cituje „recept Tomáše Futra“: „*Byl to recept, jak usvědčit sousedku, podezřelou z toho, že krade palivové dříví. Tomáš Futro navrtal několik polen a naplnil střelným prachem. A skutečně za několik dní to u sousedů v kamnech vybuchlo.*“ IN: Dolenský, A.: Přiměřenost nutné obrany, Sborník prací z trestního práva k 70. narozeninám prof. Dr. V. Solnaře, Univerzita Karlova, Praha, 1969, str. 41

¹⁶⁶ Dolenský, A.: Přiměřenost nutné obrany, Sborník prací z trestního práva k 70. narozeninám prof. Dr. V. Solnaře, Univerzita Karlova, Praha, 1969, str. 41

¹⁶⁷ Například Solnař: „*Opožděné odvracení útoku, kdy již nebezpečí pominulo, nelze patrně posuzovat jako vykročení z mezí nutné obrany, nejde pak již o nutnou obranu.*“ IN: Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 126, nebo Šámal: „*Jednání obránce po skončení útoku pod nutnou obranu nelze zahrnout.*“ IN: Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, Praha 2009, str. 338

V porovnání s rizikem vzniku excesu intenzivního je však exces extenzivní pouze okrajovým problémem. A právě vznik excesu intenzivního u automatických obranných systémů bude předmětem další části této kapitoly.

2.7.2. Exces intenzivní

Jak exces intenzivní jsou označovány situace co do nepřiměřenosti obrany. Vokoun tento druh excesu definuje tak, že „*obrana byla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku*“¹⁶⁸. Pro tento typ excesu, na rozdíl od excesu extenzivního, pak platí, že jde o vybočení z mezí nutné obrany ve vlastním slova smyslu, neboť zde situace nutné obrany skutečně byla,¹⁶⁹ avšak z důvodu excesu došlo k překročení jejích zákonných mezí.

Nejvyšší soud pak uvádí, že o zřejmou nepřiměřenost půjde jen tehdy, jestliže pachatel použil prostředku podstatně silnějšího, než bylo za dané situace třeba k odvrácení útoku, nebo když škoda, způsobená obranou je v hrubém nepoměru ke škodě hrozící z útoku.¹⁷⁰ Vidíme tedy dva druhy možného excesu intenzivního – nepřiměřenost co do intenzity obrany a nepřiměřenost ve způsobené škodě (zde pouze u mimořádného nepoměru).¹⁷¹

2.7.2.1. Nepřiměřenost intenzity obrany

Riziko excesu intenzivního, zejména v nepřiměřenosti obranného jednání automatického obranného systému ke způsobu útoku, je jednou z nejzávažnějších námitek vůči těmto zařízením, jak jsme si ostatně ukázali v kapitole 2.4.1.3 této práce. Na tomto místě je nutné připomenout, že meze nutné obrany, a tedy i možnosti intenzity obrany prostřednictvím automatického obranného systému, jsou dosti široké, když teprve zcela zjevná nepřiměřená obrana způsobu útoku je vybočením z mezí nutné obrany.

Je zřejmé, že s postupující technikou bude přibývat i sofistikovaných automatických obranných zařízení sbírajících podněty, které zpracuje počítač a ten pak obranné zařízení naprogramovaným způsobem aktivuje. Tím může dojít k eliminaci případů, kdy obranné zařízení bude reagovat zcela zjevně nepřiměřeně. Většina v současné době používaných

---

¹⁶⁸ Vokoun, R. IN: Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, str. 272

¹⁶⁹ Byl zde přímo hrozící nebo trvajícím útok na zájem chráněný trestním zákonem.

¹⁷⁰ Rozhodnutí č. 41/1980

¹⁷¹ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, Praha 2009, str. 337

obránných zařízení však dosud na takové bázi (i s ohledem na finanční náročnost složitějších systémů) nepracuje, a proto soudní praxe řeší nejčastěji případy samostřílů, pastí a elektrických či výbušných nástrah. Takováto zařízení však fakticky vylučují možnost stupňovat intenzitu obrany způsobu útoku, a proto může být daná obrana snadno posouzena jako nepřiměřená.

Je tedy na místě vlastníkům objektů, kteří se rozhodnou chránit svůj majetek prostřednictvím automatického obranného systému, aby volili taková zařízení, u nichž riziko překročení mezi nutné obrany není vysoké. Dolenský v této souvislosti uvádí, že *„lze zkonstruovat taková zařízení, u nichž překročení míry obranné reakce je takřka vyloučeno, např. automaticky spuštěné mříže, které by vetřelci zabránily uniknout, anebo zařízení na slzný plyn.“*¹⁷²

Zároveň lze nepochybně též případnou trestní odpovědnost obránce i u potenciálně nebezpečných zařízení snížit či vyloučit, bude-li obranné zařízení instalováno takovým způsobem, že v momentě svého účinku nabude už i útok takové intenzity, která daný vyšší stupeň intenzity obrany odůvodní. Zde máme na mysli instalaci zařízení tak, že pachatel bude muset překonat určité zámky, ploty či jiné překážky, bude varován výstražnými cedulemi, alarmem či varovnými výstřely, a teprve po té začne účinkovat obranný systém (např. samostříl) instalovaný jako poslední v pořadí tak, že způsobí pachateli těžkou újmu na zdraví.

Je tedy zřejmé, že riziko vybočení z mezí nutné obrany lze vhodnými opatřeními snížit či téměř (nikdy však zcela) vyloučit. Avšak i důsledná opatření obránce nemohou pomyslet na všechny okolnosti možného skutkového děje. Může se tak stát, že i např. padací mříž, jež Dolenský uváděl jako zařízení, u něhož je překročení mezi nutné obrany prakticky vyloučeno, může pachatele usmrtit tím, že pachateli, který se plíží při zemi, padací mříž srazí vaz a způsobí tak smrt.

V případě že obranná reakce automatického obranného systému byla zcela zjevně nepřiměřená, bude pachatel trestně odpovědný nejčastěji za trestný čin způsobený z nedbalosti. Obránce si představoval určitý skutkový děj, odhadl intenzitu útoku a nastavil obranné zařízení takovým způsobem, aby odvrátilo útok přiměřeným způsobem. Nikoliv

---

¹⁷² Dolenský, A.: Přiměřenost nutné obrany, Sborník prací z trestního práva k 70. narozeninám prof. Dr. V. Solnaře, Univerzita Karlova, Praha, 1969, str. 40

úmyslně, avšak z nedbalosti došlo k tomu, že obrana byla vlivem nepředpokládaných skutkových okolností zcela zjevně nepřiměřená faktickému způsobu útoku.¹⁷³

Není však vyloučeno ani zavinění úmyslné. Sluckij k tomuto uvádí případ, kdy vlastník rodinného domu zpozoroval, že mu někdo rozkrádá stavební materiál a dřevo složené na terase jeho domu. Zaminoval je tedy trinitrotoluenem. Poté, když se pachatel pokoušel zmocnit dřeva a vzal poleno, k němuž byl přivázán palník, došlo k výbuchu. Pachatel pokusu krádeže dřeva utrpěl těžké ublížení na zdraví, jež vyvolalo amputaci pravé ruky. Sluckij pak v této souvislosti hovoří o úmyslné zavinění, jestliže obránce následky předvídal a přál si je.¹⁷⁴

Tento závěr však poněkud odlišně komentuje Dolenský, když říká: „*Myslím, že dolózní zavinění je tu sice myslitelné, ale pak by nestačil jen úmysl k následkům na zdraví a na životě. Bylo by to například, kdyby někdo chtěl vetřelce nejen odrazit, ale i vytrestat způsobem zřejmě přesahujícím potřeby obrany.*“¹⁷⁵ S tímto závěrem Dolenského lze nepochybně souhlasit. Není-li zde úmysl fakticky jednat pouze v nutné obraně, ale „vypořádat“ se s pachatelem či se mu pomstít, bude zde viditelný úmysl ke spáchání takového činu.¹⁷⁶

---

¹⁷³ Shodně hovoří i recentní judikatura (stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Tpjn 303/2008), které říká: „*V případě zcela zjevně nepřiměřené obrany pomocí automatického obranného zařízení nebo zásahu takového zařízení vůči osobám, které nejsou útočníky, přichází v úvahu odpovědnost za příslušný zpravidla nedbalostní poruchový trestný čin, poněvadž zpravidla nebude možno dovodit, že by obránce v okamžiku instalace zařízení chtěl překročit meze nutné obrany a při použití automatického obranného zařízení chtěl způsobit zasažené osobě trestněprávně relevantní následek nebo byl s ním alespoň srozuměn (§ 4 a § 5 tr. zákona).*“

¹⁷⁴ Sluckij, I.I.: *Obstojatelstva, isključajuščije ugovnuju otvetstvennost'*, Izd. Lenin. univ. S. Petersburg, 1956, str. 57

¹⁷⁵ Dolenský, A.: *Přiměřenost nutné obrany*, Sborník prací z trestního práva k 70. narozeninám prof. Dr. V. Solnaře, Univerzita Karlova, Praha, 1969, str. 42

¹⁷⁶ O obdobném případě hovoří (jinak nepříliš přesvědčivě odůvodněné) rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 6 Tdo 66/2007: „*Rozsudkem Okresního soudu v Pardubicích ze dne 19. 6. 2006, sp. zn. 22 T 62/2005, byl obviněný F. M. uznán vinným, že v přesně nezjištěné době od konce měsíce listopadu 2004 až do počátku měsíce prosince 2004 v obci R., okres Pardubice, v zahrádkářské kolonii S. umístil pod podlahu dřevěné kůlny u rekreační chaty nacházející se na jeho pozemku nástražný výbušný systém, skládající se z plotové vzpěry o průměru asi 8 cm, do které vložil vojenskou výbušku V5-b, jež byla iniciována iniciátorem EPIO, a zasypal štěrkem, iniciátor spojil pomocí zvonkového drátu s nabíječkou autobaterií připojenou ke zdroji elektrické energie, která byla umístěna v kůlně přes dřevěný pradelní kolíček, který při otevření dveří kůlny měl sepnout kontakty a uvést tento systém v činnost, samotné dveře kůlny byly bez uzavíracího mechanismu a zapřené dřevěným prknem, přičemž dne 20. 12. 2004 v době kolem 22.00 hod. přijel na svém jízdním kole k uvedenému pozemku J. P. v úmyslu, aby zde odcizil nějaký hliník, který by odevzdal do sběrný druhotných surovin,*

Na druhou stranu se může stát, že následky na zdraví či na životě, jež nebude možné tolerovat v rámci nutné obrany, mohou být pouze vedlejším produktem překročení mezi nutné obrany, ačkoliv obránce nechtěl takovýto následek způsobit, ani s tím nebyl srozuměn. V takovém případě by úmyslné zavinění nepřipadalo v úvahu.

Pro správnou kvalifikaci případu tak bude nutné nejdříve vyřešit otázku, co bylo motivem osoby instalující obranné zařízení, tj. zda jím byla obrana majetku (což bude ve většině případů), či vedle obrany (anebo výlučně) motiv pomsty či vypořádání se s pachatelem. Solnař pak k otázce motivů uvádí, že „*vůle k obraně vyplývá z podstaty obrany. Současná jiná pohnutka než k obraně směřující, např. msta, nemůže podle mého mínění sama o sobě nutnou obranu vyloučit.*“¹⁷⁷. Vyřešením těchto otázek přihlédnutím ke všem okolnostem konkrétního případu bude možné též zodpovědět, zda se jednalo o nutnou obranu a zda obránce z jejího rámce vykročil z nedbalosti anebo úmyslně.

Základem excesu intenzivního je tedy poměřování přiměřenosti obrany způsobu útoku. Nauka však pracuje též s poměřováním škody hrozící a škody způsobené útočníkovi. A právě tento pohled na exces intenzivní v případě automatických obranných systémů bude předmětem zkoumání další kapitoly.

2.7.2.2. Nepřiměřenost způsobené škody

Poměřování škody hrozící z trestného činu a škody způsobené, je typické pro krajní nouzi. Mezi znaky nutné obrany toto hledisko nenalezneme, avšak teorií je toto hledisko dovozováno jako jistý korektiv pro případy, kdy je zde mimořádný nepoměr mezi hodnotou

---

za tím účelem přelezl oplocení pozemku, přistoupil ke dveřím kůlny, po jejichž otevření došlo k explozi uvedeného nástražného systému, jenž mu způsobil těžké zranění jeho levé nohy, která mu musela být při operaci v Krajské nemocnici v P. pod kolenem amputována. (...)

Takto popsané jednání obviněného F. M. soud prvního stupně kvalifikoval jako trestný čin ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1, odst. 2 písm. c) tr. zákona a podle § 24 odst. 1 tr. zákona upustil od jeho potrestání. (...)

Pokud by měl obviněný skutečně výraznou obavu o majetek umístěný v dřevníku, pak mu nic nebránilo, aby jej vybavil pevnými dveřmi, které by bylo možno řádně uzavřít a zejména uzamknout. Místo toho však byl dřevník opatřen jen dveřmi s rozbitou výplní bez kliky a bez zámku, přičemž dveře byly pouze zvenčí zapřeny prknem, aby se samy neotvíraly. Takovýto způsob uložení věcí nesvědčí o tom, že by se obviněný snažil přiměřeným způsobem zabránit jejich odcizení, ale instalace nástražného zařízení spíše působí dojmem odvety vůči dřívějším narušitelům. (...)

Z popsaných důvodů odvolací soud shledal, že jednání obviněného v daném případě překročilo meze nutné obrany stanovené v § 13 TrZ. S konstatovaným závěrem se Nejvyšší soud ztotožňuje (...).“

¹⁷⁷ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 124

ohroženou a obětovanou.¹⁷⁸ Císařová k tomu výslovně uvádí, že „v nutné obraně lze způsobit útočníkovi i větší škodu, než z jeho útoku hrozila, nesmí však být mezi škodou hrozící a způsobenou hrubý nepoměr.“¹⁷⁹

Je však zřejmé, že obě dvě hlediska excessu intenzivního, tj. poměřování obrany způsobu útoku a poměřování hrozící a způsobené škody, spolu souvisejí, a není možné je posuzovat vždy zcela izolovaně. Velmi výstižně o tomto poměru hovoří Dolenský, když uvádí, že „nutná obrana musí být tak silná, aby útok odvrátila, ne zbytečně silnější, avšak nejvýše taková, aby nebyla v hrubém nepoměru k ohroženému zájmu. Z toho plyne, že se nelze někdy bránit, jde-li o útok velké intenzity, z něhož hrozí malá škoda.“¹⁸⁰

Jaké však z výše uvedených postojů trestně-právní teorie plynou závěry na problematiku automatických obranných systémů? Předně všeho je nutné si uvědomit, jaké zájmy jsou při použití obranných zařízení chráněny a jaké obětovávány. Ve většině případů jsou automatické obranné systémy instalovány za účelem ochrany majetku, obydlí či jiného objektu. Tyto systémy pak zpravidla působí vůči životu a zdraví útočníka. Nejčastěji tedy dojde k poměřování majetku, jako zájmu chráněnému, a životu a zdraví, jako zájmu obětovávanému.

V soudní praxi zpravidla nečiní problémů poměřování hodnot stejného druhu. Avšak v případě činnosti automatických obranných systémů půjde zpravidla vždy právě o poměřování zájmů různého druhu. Solnař k poměřování těchto hodnot uvádí, že je „možno beztrestně chránit i zájem nižší kategorie nebo v konkrétním případě méně závažný, a to i obětováním zájmu vyššího nebo v daném případě významnějšího. Obrana nesmí být zcela

---

¹⁷⁸ Vokoun uvádí případ usmrcení výrostka, který v ovocném sadu sedí vysoko na stromě a trhá ovoce, byť by to pro starého hlídače byl jediný způsob, jak pokračování jeho útoku zamezit, a říká, že pouze v případě takového mimořádného excessu se zde uplatní zákaz hrubé disproporce mezi zájmy; Vokoun, R. IN: Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, str. 271

¹⁷⁹ Císařová, D., Čížková J.: Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací, Praha: Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 1/1986, str. 44

¹⁸⁰ Dolenský, A.: Přiměřenost nutné obrany, Sborník prací z trestního práva k 70. narozeninám prof. Dr. V. Solnaře, Univerzita Karlova, Praha, 1969, str. 36; Na stejném místě Dolenský uvádí tento příklad: „Mezi dvěma sousedy je veden vášnivý spor o nějaký zcela bezcenný strom. Skupina kamarádů jednoho z nich se chystá strom porazit. Druhý soused to pokládá za útok na své zájmy. Ničemu jinému škoda nehrozí, ale intenzita útoku je značná. Jen taková obrana, při níž by došlo k těžkému zranění dvou tří útočníků, by rozkuráženou partu odradila od jejich záměru.“

zjevně neúměrná významu zájmu chráněného trestním zákoníkem. Možno poranit i usmrtit na ochranu majetku.“¹⁸¹

Nebudeme se pouštět do rozboru otázky, zda je možné útočníka usmrtit při obraně majetku, neboť tato otázka je problémem nejen právním, ale i filosofickým, a bylo by patrně nad rámec našeho tématu pokusit se o odůvodnění jednoho ze stanovisek.¹⁸² Vraťme se však k porovnávání rozdílných druhů zájmů, k jejichž střetu nejčastěji dochází při činnosti automatických obranných systémů.

Jistý návod předkládá Teschler, který upozorňuje na nesprávné dovozování překročení mezi nutné obrany, když je zasažen objekt obecně vyšší hodnoty než objekt, vůči němuž útok směřuje, a říká, že *„poněvadž jednání spočívající v útoku i v obraně má vzhledem ke způsobenému následku vždy určitou podobu a směřuje proti určitým individuálním objektům, jež jsou v trestním zákoně charakterizovány zákonnými znaky určitého trestného činu i stupněm ochrany, je možno poměrně snadno na základě jejich porovnání učinit závěr, do jaké míry je z hlediska způsobeného následku (zasažením objektu) obrana neúměrná vůči útoku.*“¹⁸³

Budeme-li v případě automatických obranných systémů postupovat podle tohoto návodu, pak útok pachatele bude většině případů naplňovat skutkovou podstatu trestného činu krádeže spáchané vloupáním¹⁸⁴ (resp. pokusu spáchání tohoto trestného činu) a trestného činu porušování domovní svobody¹⁸⁵ a obranné jednání prostřednictvím automatického obranného systému, kterým obránce chce útočníkovi způsobit určitou újmu, bude mít zpravidla podobu ublížení na zdraví.¹⁸⁶ Porovnáním typové společenské škodlivosti

---

¹⁸¹ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009, str. 122

¹⁸² Velmi podrobně se však této otázce věnuje Vokoun, avšak jednoznačnou odpověď nelze patrně nalézt; Vokoun, R. IN: Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6.vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, str. 270

¹⁸³ Teschler, E.: K některým otázkám nutné obrany, IN: Trestní právo č. 10/1997, Praha, str. 11

¹⁸⁴ Podle § 205 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku; dle tohoto ustanovení může být pachatel potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

¹⁸⁵ Podle § 178 odst. 1 trestního zákoníku; dle tohoto ustanovení může být pachatel potrestán odnětím svobody až na dvě léta. Pokud však bude zároveň naplněn kvalifikační znak „překonání překážky“, bude trestný čin kvalifikován podle § 178 odst. 2 trestního zákoníku; dle tohoto ustanovení může být pachatel potrestán odnětím svobody na šest měsíců až na tři léta.

¹⁸⁶ Podle § 146 odst. 1 trestního zákoníku; dle tohoto ustanovení může být pachatel potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

vidíme, že porovnávaná jednání jsou v zásadě shodné škodlivosti a nedochází k obětování zájmu výrazně hodnotnějšího.

Dokonce ani typově závažnější jednání poškozující útočníka na zdraví nemusí být dle našeho názoru shledáno jako vybočení z mezí nutné obrany. Je totiž třeba mít znovu na paměti, že hledisko nepřiměřenosti způsobené škody je pouze hlediskem doplňujícím a škoda způsobená útočnickovi může být nepřiměřená škodě hrozící obránci. Teprve hrubá disproporce mezi zájmem chráněným a obětovaným by znamenala překročení mezí nutné obrany.

Nemusí být tedy překročením mezí nutné obrany, bude-li pachatel, který se vloupává do rodinného domu, způsobena automatickým obranným systémem třeba i těžká újma na zdraví.

Tímto jsme dokončili nejen téma excesu intenzivního, ale též otázku vybočení z mezí nutné obrany prostřednictvím automatického obranného systému samotnou.

K excesu intenzivnímu a závěrům o možnosti způsobit pachateli třeba i těžkou újmu na zdraví uvedeném naposledy, je však nutné ještě podotknout, že primárně bude (na rozdíl od poměřování chráněných zájmů) vždy záležet na poměru přiměřenosti způsobu útoku ke způsobu obrany, přičemž pojem „způsob útoku“ zahrnuje celou řadu znaků, jako osoby útočníka, použité prostředky, jakož i další okolnosti, za nichž byl útok spáchán.¹⁸⁷ Je tedy zřejmé, že posouzení toho, zda automatické obranné zařízení, co do jeho reakce na útok, působilo v mezích nutné obrany, bude vždy záležet na mnoha skutečnostech a okolnostech konkrétního případu.

Zkoumání problematiky automatických obranných systémů, jakožto jedné z velmi aktuálních otázek nutné obrany, se tak pomalu uzavírá. Než se však posuneme dále, podívejme se jaké další závěry, mimo těch již uváděných, plynou z celkového poselství tohoto podrobně probraného tématu.

---

¹⁸⁷ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, Praha 2009, str. 334

2.8. *Shrnutí a úvaha de lege ferenda*

V rámci zkoumání otázky nutné obrany na téma automatických obranných systémů jsme se přesvědčili, že toto téma je značně komplikované a obsahuje řadu nevyřešených praktických otázek. Ačkoliv Nejvyšší soud v otázce použití automatických obranných systémů vyjádřil poměrně jasné stanovisko,¹⁸⁸ kterým mimo jiné vymezil jasné základní meze legálního použití automatických obranných systémů, významné rozpory a názory mezi právními teoretiky budou přetrvávat i nadále.

Lze tedy uzavřít, že použití automatických obranných systémů za podmínek nutné obrany je dovoleno a občané za současného právního stavu mohou chránit svůj majetek prostřednictvím instalace takovýchto obranných zařízení. Pachatel, který úmyslně útočí na zájmy chráněné trestním zákonem, jistě nezasluhuje zvláštních ohledů.

Na druhou stranu je nutné bohužel konstatovat, že současná právní úprava nedává obráncům používajících automatické obranné systémy příliš jistoty v tom, zda sami neusednou na lavici obžalovaných. Používání automatických obranných systémů, a to platí především pro systémy mající působit vůči životu a zdraví útočníka, rozhodně nelze občanům doporučit.¹⁸⁹ A pro případ, že se občan přeci jen rozhodne chránit svůj majetek tímto způsobem, je na místě alespoň provést náležitá opatření tak, aby maximalizoval možnost snížení či vyloučení své případné trestní odpovědnosti při překročení mezí nutné obrany.

Důvodem těchto nepříliš povzbudivých závěrů pro zastánce této formy obrany je skutečnost, že rizika toho, že obranný systém bude účinkovat vůči jiným osobám než vůči pachateli anebo že bude účinkovat mimo meze nutné obrany, jsou natolik vysoká, že patrně převáží nad možným přínosem těchto systémů při odrážení eventuálního útoku.¹⁹⁰

Český právní řád jednoduše nedovoluje chránit majetek a domov člověka absolutním způsobem a dává v mnoha případech přednost ochraně života a zdraví člověka, který poruší práva obránce, i když se třeba jedná o útočníka. Kontrast k tomuto pojetí je dobře znám zejména z právní kultury Spojených států amerických, kde se ve většině států unie uplatňuje

---

¹⁸⁸ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2009, sp. zn. Tpjn 303/2008

¹⁸⁹ Uvedený závěr pak platí i pro tak rozšířený „obránný systém“, jako je ostraha majetku pomocí ostrých psů či nebezpečných psů bojových plemen.

¹⁹⁰ Na tomto místě je nutné zopakovat, že takto negativně hodnotíme především systémy typu samostřílů, loveckých pastí, apod., tedy systémy svou povahou velmi nebezpečná pro zdraví a život člověka.

tzv. „Castle law“, dle kterého je možné pachatele neoprávněně porušujícího domovní svobodu i usmrtit a to aniž by bylo nutné splnit požadavek jakékoliv subsidiarity.¹⁹¹

Takovéto absolutní pojetí ochrany obydlí však naše právo neumožňuje, ačkoliv nevolí veřejnosti při medializaci případů překročení mezí nutné obrany prostřednictvím automatických obranných systémů způsobuje právě obecně názor, že takováto ochrana by měla být uplatňována i v prostředí naší právní kultury. V podmínkách naší republiky, tj. zejména hustotě osídlení a dalších demografických faktorech, by pak nebylo nepochybně ani vhodné se o zakotvení doktríny typu „můj dům, můj hrad“ pokoušet.

Uspokojivé řešení tohoto problému z pohledu obránců tak patrně nenalezneme. Věc má však ještě druhý problém na který jsme narazili, a to jak se vypořádat s trvajícím nebezpečím založeným aktivními obrannými systémy, které v podobě následku usmrcení či způsobení těžké újmy na zdraví hrozí nejen útočníkovi ale též jakékoliv jiné osobě.¹⁹²

Je totiž jen stěží přijatelné, že jakkoliv nebezpečný automatický obranný systém instalovaný třeba i zcela ledabylým způsobem potenciálně ohrožující kohokoliv, je za současného právního stavu z pohledu trestního práva zpravidla zcela legálním, a teprve v okamžiku, kdy by způsobil nezamýšlený následek¹⁹³, bude obránce za takovéto zařízení odpovědný. Jisté řešení jsme již nabídli v rámci kapitoly 2.4.1.5 v rámci formulace úvah de lege ferenda k hlavním námitkám vůči automatickým obranným systémům, kdy by bylo možné zakotvit skutkovou podstatu trestného činu postihující „ohrožení fyzické bezpečnosti“ tak, jak je obdobně uvedena v rakouském trestním zákoníku.¹⁹⁴

Dalším řešením tohoto, dle našeho názoru neutěšeného, stavu by mohlo být též posílení složky „potřebnosti“ jakožto znaku nutné obrany tak, jak tento znak používá německý trestní zákoník.¹⁹⁵ To by založilo osobám používající automatické obranné systémy povinnost nakládat s nimi odpovědně a užít je až tehdy, když by nebylo možné odvrátit útok jinými

---

¹⁹¹ Purves, B.: Castle Doctrine from State to State, IN: South Source: magazine of South University, č. 7/2011

¹⁹² Například hasiči, který vstupuje do chráněného objektu za účelem požárního zásahu.

¹⁹³ Například usmrcení dítěte, které přelezlo plot chráněného objektu ze zvědavosti, či pachatele, jehož útok je velmi nízké intenzity.

¹⁹⁴ § 89 ve spojení s § 81 al. 1 a 2 zákona č. 60/1974 BGBl, Strafgesetzbuch (rakouský trestní zákoník)

¹⁹⁵ § 32 Strafgesetzbuch (StGB)

mírnějšími prostředky.¹⁹⁶ Takovéto řešení by však vyžadovalo hlubší změny celkové koncepce nutné obrany, což se jeví jako nepředstavitelná změna.

Inspirativním zdrojem možného řešení by však mohl být Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích¹⁹⁷ účinný na našem území od roku 1852 téměř sto let. Na zajímavé řešení právní úpravy nutné obrany v tomto zákoně se podíváme ještě dále v této práci. Vedle toho však tento zákon zakotvuje v hlavě osmé – o přečinech a přestupcích proti bezpečnosti života – skutkovou podstatu nazvanou „obecný předpis co do přečinů a přestupků proti bezpečnosti života“.¹⁹⁸

Jako zvláštní případy tento zákon pak výslovně uvádí: *„Předpisu v paragrafu předešlém obsaženého zvláště užiti jest, když nastala smrt nebo těžké poškození na těle z některého z těchto provinění: (...)když se nedají výstražná znamení při naličení chytacích želez, léček, vlčích jam a samostřílů; (...).“*¹⁹⁹

Aplikováno na případy automatických obranných systémů tohoto typu by bylo možné z citovaného ustanovení dovodit povinnost opatřit místo, na kterém je takové zařízení instalováno, výstražnými znameními. Zakotvení povinnosti obdobného znění²⁰⁰ do současného trestního zákoníku by nepochybně pomohlo působit prevenčně na pachatele uvažujícího o případném útoku i jako prevence před zasažením osob, které útočníky nejsou.

Variant právní formulace tohoto řešení je samozřejmě mnoho, od zařazení mezi podmínky nutné obrany v těchto speciálních případech až po formulaci zcela samostatné skutkové podstaty postihující uvedené jednání. Rozbor těchto možností by však již přesáhl záměr této kapitoly.

---

¹⁹⁶ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, Praha 2009, str. 342

¹⁹⁷ Zákon č. 117/1852 Ř.z.

¹⁹⁸ § 335 zákona č. 117/1852 Ř.z.: *„Za každé jednání nebo opominutí, o němž pachatel již dle přirozených jeho následků, které každý snadno poznati může, nebo podle předpisů zvláště vyhlášených, nebo podle svého stavu, úřadu, povolání, své živnosti, svého zaměstnání nebo vůbec podle svých zvláštních poměrů může nahlížeti, že se jím může způsobiti nebo zvětšiti nebezpečství života, zdraví nebo tělesné bezpečnosti lidí, potrestán budiž každý vinník, nastalo-li z toho těžké poškození na těle nějakému člověku, jako pro přestupek vězením od jednoho až do šesti měsíců; ale povstala-li z toho smrt člověka, jako pro přečin tuhým vězením od šesti měsíců až do jednoho roku.“*

¹⁹⁹ § 336 písm. e) zákona č. 117/1852 Ř.z.

²⁰⁰ Kupříkladu povinnost náležitě označit objekt, kde se nachází věc nebo zvíře svou povahou nebezpečné pro život a zdraví člověka.

Je tak patrné, že problematika automatických obranných systémů odkrývá celou řadu problémů, jež zasluhují pozornost z hlediska trestního-práva a jež doposud nebyly řešeny. Opusťme však již toto téma a přesuňme se k poslední části této práce k odhalení dalších aspektů a nezodpovězených aktuálních otázek nutné obrany.

3. NUTNÁ OBRANA, POUČENÍ Z HISTORIE A JEJÍ BUDOUCNOST

Aktuálních otázek nutné obrany, které by se mohly stát předmětem této práce je nepochybně mnoho, a to i přes to, že patrně není institutu trestního práva, který by byl natolik podrobně zkoumán právě jako nutná obrana. Jak jsme si však ukázaly v předchozích dvou částech, zdaleka ne všechny otázky nutné obrany byly dosud uspokojivě zodpovězeny. O to těžší bylo vybrat, s ohledem na omezený rozsah této práce, poslední téma, kterému se v rámci této rigorózní práce věnovat.

Témat se nabízelo hned několik. Nakonec mne k rozhodnutí o výběru tohoto tématu přesvědčila jedna nedávná přednáška JUDr. PhDr. Stanislava Balíka, který připomněl důležitost historických poučení jako prostředku k řešení aktuálních, nejen právních, otázek. Cílem této části práce je tak nikoliv memorovat zákonná znění ustanovení o nutné obraně v čase, ale především nahlédnout na historické zkušenosti s nutnou obranou jako takovou a pokusit tímto podívat se i do její budoucnosti možného vývoje tohoto institutu.

3.1. *Historická geneze*

Než se podíváme do moderních zákoníků upravujících nutnou obranu, stojí za to se zastavit u samotného zrodu nutné obrany a jejího historického odůvodnění. Podle Badintera, uznávaného francouzského advokáta a státníka, který se jako ministr spravedlnosti zasloužil ve Francii o zrušení trestu smrti, se evropská civilizace opírá o tři základní pilíře – křesťanství, klasickou filosofii a římské právo.²⁰¹ Nalezneme v těchto pilířích též základ nutné obrany?

První z pilířů evropské kultury, tedy křesťanství, hovoří o nakládání o obraně, resp. postoji ke zločinu, na mnoha místech. V knize Genesis Bůh říká: „*Krev vašeho života budu rozhodně mstít. Každé zvíře i člověka za ni budu volat k odpovědnosti. Za lidský život budu volat k odpovědnosti každého jeho bratra. Kdo prolíje krev člověka, toho krev bude člověkem*

---

²⁰¹ Badinter, R.: Přednáška na téma „Evropský právní prostor“, Asociace Masaryk, Praha, Karolinum, 23.4.2009

*prolita, neboť k obrazu Božímu učinil Bůh člověka.*²⁰² Z citovaného rozhodně nevyplývá, že by nebylo možné bránit se i tím způsobem, při kterém je pachatel usmrcen.

Co se týče krádeží vloupáním, zde je rozlišováno, zda se tak děje ve dne nebo v noci. V knize Exodus to pak zachycuje konkrétně toto ustanovení: „*Jestliže bude zloděj přistižen při vloupání a bude udeřen tak, že zemře, nebude ten, kdo ho udeřil, vinen prolitou krví. Jestliže se to však stane za bílého dne, bude prolitou krví vinen.*“²⁰³ Zde je vidět, že křesťanství umožňuje usmrtit dokonce i v některých případech i při ochraně majetku. Tím spíše není v rozporu s nutnou obranou tak, jak je kodifikována v občasné době. Tento postoj Bible tedy nepochybně pomohl při chápání oprávněnosti nutné obrany z pozice víry.

Druhý z pilířů, kterým je klasická filosofie, pak nutnou obranu rozpracovává dosti podrobně a nejrozumnějšími způsoby odůvodňuje. Ta se pokoušela o ospravedlnění nutné obrany nejrozumnějšími způsoby. Rousseau se snaží „*nalézt formu sdružení, které by bránilo a ochraňovalo vši společnou silou osobu a majetek každého člena, a podle níž každý by poslouchal jenom sama sebe, i když se sloučí se všemi, a zůstával svobodným jako dříve.*“²⁰⁴ V rámci toho pak obranu pak považuje za přirozené právo každého jednotlivce, které bylo jen smlouvou postoupeno suverénu, avšak jednatel má právo toto své právo vykonávat svobodně dále. Nutná obrana je však vystavěna na Hegelově filosofii, podle které je právo jednat v nutné obraně naopak odvozeno od státu a právo jako takové nesmí ustupovat bezpráví.²⁰⁵

Zřejmý základ geneze nutné obrany však nalézáme ve třetím pilíři evropské civilizace – tedy v římském právu. Zde také objevujeme zásadu, která říká „*Vim vi repellere licet.*“²⁰⁶, tedy „je dovoleno odrážet násilí násilím“. Tato zásada byla později rozpracovávána a byly stanoveny její podmínky tak, že se vyvinula až do současné podoby institutu nutné obrany. Který z oněch třech pilířů se na genezi nutné obrany podílel nejvíce lze odhadnout jen stěží.

Křesťanství nepochybně přispělo k umožnění nutné obrany, když postavilo ochranu života člověka jako jeden z nejvyšších principů a umožnilo též svémocně bránit i jiné statky.

---

²⁰² Bible, Český ekumenický překlad, 14. vydání, Praha: Česká Biblická společnost, 2008, První kniha Mojžíšova, kapitola 9, verše 5 a 6

²⁰³ Bible, Český ekumenický překlad, 14. vydání, Praha: Česká Biblická společnost, 2008, Druhá kniha Mojžíšova, kapitola 22, verše 1 a 2

²⁰⁴ Rousseau, J.-J.: O společenské smlouvě neboli o zásadách státního práva, Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, Praha 1949, str. 24

²⁰⁵ Podrobně se filosofickému základu nutné obrany věnuje Kuchta IN: Kuchta, J.: Nutná obrana. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 14 a násled.

²⁰⁶ Ulpianus: Digesta 43,16,1,27

Klasická filosofie pak k zakotvení hranic nutné obrany z pohledu práva na nutnou obranu jako takovou a jejího původu, což zcela určitě jistým způsobem nastavilo její mantinely určením útoku, vůči němuž je obrana přípustná.²⁰⁷ Principy římského práva pak ve spojení s ostatními pilíři pomohly konstituovat nutnou obranu do formy pozitivních právních norem.

Výsledkem tohoto dlouhého vývoje je pak zakotvení nutné obrany v kodexech vznikajících v devatenáctém století, od nichž je nutná obrana pouze precizována do současného zákonného znění avšak již bez zásadních změn jejího principu. Pojdme se tak nyní přesunout do devatenáctého století a podívejme se na tehdejší pramen práva platný v Českých zemích, který je doposud inspirativním zdrojem i pro aktuální problémy nutné obrany.

3.2. Zákon č. 117/1852 Ř.z.

Prvním kodexem hovořícím o nutné obraně, uvozený císařským patentem ze dne 27.5.1852, byl zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích (zákon č. 117/1852 Ř.z.). Ke zločinu zákon vyžadoval zlý úmysl.²⁰⁸ Jako důvod vylučující zlý úmysl pak trestní zákon uváděl „spravedlivou nutnou obranu“, což mělo za následek, že se „konání neb opominutí nepřičítá za zločin“.²⁰⁹

Spravedlivá nutná obrana je pak na stejném místě dále rozpracována takto: „Že však tu byla spravedlivá nutná obrana, za to má se míti jen tehdy, když lze z povahy osob, času, místa, ze způsobu útoku nebo z jiných okolností důvodně souditi, že pachatel užil toliko obrany potřebné, aby odvrátil od sebe neb od jiných protiprávní útok na život, na svobodu nebo na jmění; - nebo že toliko z poděšení, ze strachu nebo z leknutí vykročil z mezí takové obrany. - Vykročení takové může se však podle povahy okolností trestati podle ustanovení dílu druhého tohoto zákona trestního (§§ 335 a 431) za čin trestný z nedbalosti.“

---

²⁰⁷ Například zda je možné za útok, jež je možné odrážet v nutné obraně, považovat též „útok“ státu (např. formou úředních zásahů).

²⁰⁸ § 1 zákona č. 117/1852 Ř.z.: „Ke zločinu vyžaduje se zlého úmyslu. Zlý úmysl dává se však za vinu nejen tehda, když před tím, než se něco předsevzalo nebo opominulo, anebo když se to předsebralo nebo opomijelo, zlo, jež se zločinem jest spojeno, přímo bylo rozváženo a umíněno; nýbrž i, když z nějakého jiného zlého úmyslu něco bylo předsevzato nebo opominuto, z čeho zlo, které tím povstalo, obyčejně povstává, anebo alespoň snadno povstati může.“

²⁰⁹ § 2 písm. g) zákona č. 117/1852 Ř.z.

3.2.1. Konstrukce spravedlivé nutné obrany

Nutná obrana je tak konstruována jako obrana potřebná k odvrácení útoku. Potřebnost se pak poměřuje s přihlédnutím k povaze osob, času, místa, ze způsobu útoku nebo z jiných okolností útoku. Je tedy zřejmé, že pojem „způsobu útoku“ je zde chápán úžeji než v současném trestním zákoníku, avšak spolu s dalšími znaky v zásadě odpovídá souhrnu znaků a okolností, se kterými je přiměřenost obrany poměřována i v platné právní úpravě.

Kritérium potřebnosti nutné obrany, dosud primárně užívané v německém a rakouském trestním právu, vyžaduje, aby se obránce bránil pouze takovým způsobem, který je potřebný k odvrácení útoku. Potřebnost nezakládá subsidiaritu nutné obrany jako takové, obránce nemusí útočníkovi ustupovat.²¹⁰ Je zde však jistá subsidiarita způsobu obrany, přičemž jako spravedlivá nutná obrana je pouze obrana potřebná, nikoliv obrana, která s ohledem na způsob útoku a další okolnosti potřebná k odvrácení útoku nebyla.²¹¹

---

²¹⁰ Vážný 2762 tr.; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 4.5.1927, Zm I 165/27: „Trestní zákon, jenž upravuje v § 2 g) pojem spravedlivé nutné obrany, nežádá, by osoba dotčená protiprávním útokem proti jejímu životu, její svobodě nebo jejímu jmění vyhnula se útoku útekem, nýbrž připouští, by útok odvrátila obranou. Šlo-li tu tedy o útok rázu § 2 g) tr. zák., byť i o útok člověka opilého, nebyl obžalovaný povinen utéci, nýbrž byl oprávněn odvrátiti útok obranou.“

²¹¹ Vážný 4594 tr.; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19.1.1933, Zm IV 546/32: „Ke zjištění nutné obrany nestačí, že obžalovaný byl neoprávněně napaden, nýbrž vyžaduje se, aby to, co obžalovaný podnikl, bylo potřebné k odvrácení útoku. Otázka potřebnosti nutné obrany musí býti posuzována se stanoviska objektivního, nestačí tedy pouhé subjektivní přesvědčení obžalovaného, že svou obranu pokládal za potřebnou. Poškozený nebyl ozbrojen, násilí jeho proti obžalovanému spočívalo v tom, že mu v krčmě nadával, vyhrožoval, že ho udeří, že ho udeřil a venku pronásledoval. Mezi útokem a obranou musí býti zachován určitý poměr.“

I ten, kdo byl napaden, musí bráti zřetel na život a osobní neporušenost útočníka a smí útok odvrátiti jen takovým způsobem, který podle okolnosti případu stačí k tomu, aby osoba jeho byla ochráněna. V souzeném případě útok poškozeného nebyl takové povahy, aby bylo nutno čeliti mu několikerým použitím střelné zbraně, výstřely z revolveru proti poškozenému nebyly tedy takovou obranou, která by byla potřebná k odvrácení útoku.“

Obdobně Vážný 2790 tr.; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 21.5.1927, Zm II 122/27: „Vůbec vyznívají popisy výstupu oběma jmenovanými, jedinými to očitými svědky výstupu, vesměs v ten rozum, že Jan V. v onom okamžiku, v němž ho obžalovaná podle vlastního doznání poprvé uhodila ostřím sekery do hlavy, neměl v rukou již předmětu, jehož by byl mohl k útoku na obžalovanou použiti jako zbraně, a že podruhé udeřila ho obžalovaná sekerou do hlavy dokonce, když již ležel na zemi, takže v době činu nebylo pro obžalovanou ani objektivní nutnosti ani se jí subjektivně nemohlo jeviti potřebným, by od sebe odvrátila útok svého manžela na svůj život ve smyslu § 2 g) tr. zák.“

Za povšimnutí stojí též, že obrana byla možná jen vůči útokům směřujícím toliko vůči životu, svobodě a jmění. Odvracení útoků směřujících na jiné chráněné zájmy, které lze teoreticky odvracet v nutné obraně dle současného trestního zákoníku, možné nebylo.²¹²

3.2.2. Vybočení z poděšení, ze strachu nebo z leknutí

Velmi inspirativní částí konstrukce spravedlivé nutné obrany v trestním zákoně z roku 1852 je pak ustanovení o vybočení z mezí nutné obrany. Zákon říkal, že jde o spravedlivou nutnou obranu, užil-li pachatel toliko obrany potřebné, aby odvrátil protiprávní útok; „-nebo že toliko z poděšení, ze strachu nebo z leknutí vykročil z mezí takové obrany“. Tato konstrukce tedy znamená, že o nutnou obranu jde nejen při splnění jejích podmínek, ale též v případě, že zde sice meze nutné obrany byly překročeny, ale pouze ze zde uvedených důvodů.²¹³

Obráncovo jednání tak mohlo být zahrnuto pod nutnou obranu i v případě excessu z důvodu poděšení, strachu nebo leknutí. Takovéto překročení mezí nutné obrany však mohlo být posuzováno jako trestný čin spáchaný z nedbalosti.²¹⁴ V konkrétním případě pak trestní zákon odkazoval na ust. § 335, které hovoří o způsobení těžkého ublížení na těle nebo smrti a dále na ust. § 431, což je jakési generální ustanovení o přestupcích vůči bezpečnosti těla. V obou případech jde o ustanovení relativně mírná, když v případě způsobení těžkého ublížení na těle se jedná o přestupek s trestní sazbou vězení od jednoho do šesti měsíců, při

---

²¹² Vážný 3584 tr.; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19.9.1929, Zm II 87/29: „Nutnou obranu proti útoku na čest zákon neuznává ani tehdy, záleží-li útok na vyhrůžce nebo ve zlém nakládání, jež v souzeném případě soud zjišťuje, bera za prokázáno, že se obžalovaný dal k činu strhnouti tím, že obžalovaná po vzájemných nadávkách mu vlila do obličeje vodu. Vykládati ustanovení § 2 g) tr. zák. způsobem rozšiřujícím neb obdobně ho použití, je při jeho přesném doslovu vyloučeno.“

²¹³ Vážný 2762 tr.; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 4.5.1927, Zm I 165/27: „Podle § 2 g) tr. zák. jde o spravedlivou nutnou obranu vylučující trestnost činu nejen tenkrát, lze-li z povahy osob, času, místa a způsobu útoku nebo z jiných okolností důvodně usuzovati, že pachatel použil toliko potřebné obrany, by odvrátil protiprávní útok proti právním statkům tam uvedeným, nýbrž po případě, totiž s výhradou ve smyslu poslední věty § 2 g) tr. zák. také tenkrát, vykročil-li pachatel z mezí potřebné obrany jen z poděšení, ze strachu nebo z leknutí. V případě překročení mezí nutné obrany dlužno tudíž zkoumati a zjistiti, zda došlo k němu jen z poděšení, strachu nebo leknutí.“

²¹⁴ Vážný 2762 tr.; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 4.5.1927, Zm I 165/27: „Shledá-li nalézací soud v jednání obžalovaného vykročení z mezí nutné obrany, bude mu uvažovati o tom, zda došlo k tomuto vykročení jen z poděšení, strachu neb leknutí. V případě kladném bude však nutno zkoumati a řešiti otázku, nešlo-li tu alespoň o trestný čin spáchaný z nedbalosti (poslední věta § 2 g) tr. zák.).“

usmrcení pak jde o přečin s trestní sazbou tuhého vězení od šesti měsíců až do jednoho roku, u přestupku vůči bezpečnosti těla je pak sankcí peněžitá pokuta nebo vězení od tří dnů do třech měsíců.²¹⁵

Případná odpovědnost za nedbalost se pak nevztahovala na samotný skutek ve formě obrany, ale na poměr tohoto skutku k rozsahu nutné obrany. Nedbalost sama pak spočívá v možnosti poznání, že obrana není úměrná útoku a potřebě obrany; stačí tu i nedbalost nevědomá.²¹⁶

Obráncům takovéto ustanovení dávalo značnou jistotu, neboť řešilo právě problematické situace, které jsou jednáním v nutné obraně spjaté. Vysoká psychická zátěž, nepřipravenost na jednání v nutné obraně, strach, moment překvapení, to vše značně eliminuje možnosti obránce zvolit správný způsob obrany tak aby byl účinný, ale aby zároveň nebyl vybočením ze zákonných mezí tohoto institutu. Trestní zákon z roku 1852 řešení nalezl, když řekl, že zde nastupuje trestní odpovědnost za privilegovaný nedbalostní trestný čin teprve v případě, pokud obránce z důvodu poděšení, strachu nebo leknutí alespoň

---

²¹⁵ Vážný 400 tr.; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19.3.1921, Kr I 870/21: „Podle těchto zjištění nalézacího soudu byl sice obžalovaný u výkonu spravedlivé obrany, když útok K-ův odrazil, avšak nejvyšší soud v uvážení, že obžalovaný K-ovi tak mocnou ránu a právě na tak choulostivé místo zasadil, až mu klíční kost přerazil, má za to, že poranění obžalovaným v sebeobraně K-ovi způsobené převyšuje onu míru, jež se mu jako napadenému musela jevití nutnou k odražení útoku, že obžalovaný vybočil z poděšení a úleku z mezí nutné obrany a odpovídá tudíž obžalovaný za tento čin, o němž již dle přirozených jeho následků, které snadno každý může poznati, mohl seznati, že se jím může způsobiti nebezpečství tělesné bezpečnosti Antonína K-a.“

Vážný 1068 tr.; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 12.01.1923, Kr I 44/22: „Než vykročení takové jest podle poslední věty § 2 písm. g) tr. zák. nikoliv již samo o sobě, nýbrž jen tehdy trestným, když podle povahy okolností jsou tu podmínky §§ 335 neb 431 tr. zák., jakožto jednání z nedbalosti.

O ní však jen tehdy mohlo býti řeči, kdyby si byl pachatel (napadený) vědom nebezpečí, s jeho jednáním spojeného, nebo kdyby z okolností případu na jevo šlo, že pachatel (napadený) zaviněným způsobem zanedbal povinnou pozornost a uvažování, a že pro nedostatek povinné rozvahy nebezpečí z jeho jednání plynoucí si neuvědomil.

Aby tudíž překročení mezí nutné obrany mohlo za vinu býti přičítáno, nestačí jen objektivně překročení hranic nutné obrany, nýbrž je dále ještě zapotřebí, by obžalovaný jednal ve stavu normálního nazírání, tak že jemu přes poděšení, strach neb uleknutí byl by možným bývalo, aby si uvědomil překročení nutných mezí.“

²¹⁶ Vážný 3675 tr.; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 27.2.1930, Zm II 282/29: „Subjektivní skutková podstata § 335 trestního zákona vykročením z mezí nutné obrany vyžaduje i vědomí pachatelovo neb aspoň možnost uvědomění si, že překročuje nutnou mez toho, co bylo potřebné, by odvrátil od sebe protiprávní útok na život, na svobodu nebo na jmění.“

měl a mohl poznat, že svým jednáním meze dovolené nutné obrany překračuje. V opačném případě, i při překročení zákonných mezí, jednal v rámci nutné obrany.

Takovéto ustanovení právní současná právní úprava postrádá. Mohla by nás však historie v tomto smyslu nějak poučit?

3.2.3. Aplikace v současném právním prostředí

Po seznámení s trestním zákonem z roku 1852 vidíme, že jde co do konstrukce námi zkoumané nutné obrany o velmi moderní normu. Stejně tak citovaná judikatura napovídá o vysoké úrovni tehdejší právní vědy. Trestní zákon z roku 1852 tak může být nepochybně velmi inspirativním zdrojem i v současné době, a to především co do privilegování některých případů vybočení z mezí nutné obrany.

3.2.3.1. Současné právní řešení

Překročení mezí nutné obrany dle současného znění trestního zákoníku možné zmírnit nejrůznějšími instrumenty, jako jsou polehčující okolnosti,²¹⁷ mimořádné snížení trestu odnětí svobody²¹⁸ a případně upuštění od potrestání. Vhodně použitelné na případy vybočení z mezí nutné obrany může být též kvalifikace excessu jako privilegovaného trestného činu zabítí nebo ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky.²¹⁹ Vedle toho je samozřejmě možné použít též jiné obecné instrumenty, jako je například upuštění od potrestání.

Problémem většiny těchto instrumentů, pochopitelně s výjimkou kvalifikace excessu podle privilegovaných skutkových podstat, je však skutečnost, že jejich užití není obligatorní. Není zde tedy kupříkladu povinností soudu aplikovat mimořádné snížení trestu či upustit od potrestání. Takovýto stav pak jistě nemůže dát osobám zakročujícím v nutné obraně jistotu v tom, jakým způsobem bude jejich čin v případě překročení mezí nutné obrany kvalifikován.

To by pak mohlo být zvláště citelné právě u nedbalostního překročení mezí nutné obrany. Na tento typ excessu se přitom v minulosti soustředila pozornost mnoha autorů. Například Zigo podporoval vyloučení trestní odpovědnosti právě v případě nedbalostního excessu, neboť je dle jeho názoru zřejmé, že pokud by došlo při excessu z nutné obrany

---

²¹⁷ Ve vztahu k nutné obraně jde zejména o polehčující okolnosti dle § 41 písm. g) trestního zákoníku, případně dle § 41 písm. b) a d) trestního zákoníku.

²¹⁸ Dle § 58 odst. 6 trestního zákoníku.

²¹⁹ Dle § 141 a § 146a trestního zákoníku.

kupříkladu k ublížení na zdraví, za které by byl obránce odsouzen, již nikdy by v nutné obraně raději nevystoupil a tento případ by měl neblahý vliv i z hlediska generální prevence.²²⁰ Naopak Jebavý takovouto toleranci nedbalostního excesu z nutné obrany odmítl s odůvodněním, že tento postup by založil nesouměrnost s jinými případy nedbalosti (například běžným ublížením na zdraví z nedbalosti).²²¹

Patrně nejvhodnější řešení představil Vokoun, který nehovoří v souvislosti s nedbalostním excesem o vyloučení protiprávnosti, ale o zavedení beztrestnosti pro takovýto typ nedbalostního deliktu spáchaného při překročení mezí nutné obrany.²²² Exces samotný by tak zůstával protiprávním, což by útočníkovi umožňovalo vůči němu zakročit v nutné obraně.

Takovýto postup však současný právní řád nestanoví a výsledku, jež ukázal Vokoun, je tak možné docílit v zásadě pouze za použití institutu upuštění od potrestání. Aplikace tohoto institutu je však opět jen na volné úvaze soudu, což osobám jednajícím v nutné obraně nemůže dát dostatečnou garanci právní jistoty pro případ, že by při obraně z nedbalosti překročili její dovolené meze. To pak nepochybně negativně ovlivňuje rozhodování občanů o tom, zda v nutné obraně či při pomoci v nutné obraně vystoupí či nikoliv.

Pokud se vrátíme k trestnímu zákonu z roku 1852, pak vidíme, že v mnohých případech by konstrukce překročení mezí nutné obrany mohla být vhodně aplikována. Přitom snahy o její přibližné znovuzavedení jsou v nedávné minulosti a ostatně i při formulování podmínek nutné obrany v současném trestním zákoníku zřejmé. Na to se ostatně podívejme v následující kapitole.

3.2.3.2. Minulé legislativní návrhy

V uplynulých letech vzešlo několik návrhů na doplnění ustanovení o nutné obraně právě o případy, kdy obránce vykročení z mezí nutné obrany v důsledku silného rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku, tedy v zásadě z důvodů, které spadaly pod spravedlivou nutnou obranu a vylučovaly zlý úmysl dle trestního zákona z roku 1852.

Z poslanecké iniciativy kupříkladu v roce 1997 vzešel návrh na doplnění tehdejšího trestního zákona v ustanovení nutné obrany o nový druhý odstavec tohoto znění: Čin jinak

---

²²⁰ Zigo, J.: Vybočenie z medzi nutnej obrany, Praha: Socialistická zákonnosť, 1974, str. 582

²²¹ Jebavý, M.: Vybočení z mezí nutné obrany, Praha: Socialistická zákonnosť 1/1975, str. 39

²²² Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze, Praha: Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 3/1989, str. 76

trestný, jímž někdo překročil meze nutné obrany v omluvitelném rozrušení nebo úleku, které byly způsobeny útokem, není trestným činem.²²³ Řešení tímto způsobem a tohoto znění sice není příliš zdařilé, ale ukazuje na tendence a snahu o úpravu tehdejšího stavu, který ostatně trvá podobně až dodnes.

Zásadní posun přinesla až osnova zamítnutého vládního návrhu trestního zákoníku z roku 2004,²²⁴ která obsahovala v ustanovení o nutné obraně třetí odstavec, jenž zněl: Ten, kdo odvrací útok, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany, není trestný, jednal-li v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku způsobeném útokem.

Toto ustanovení mělo dle důvodové zprávy obsažené v návrhu zákona více akcentovat situaci obránce (strach, zmatek či leknutí obránce) a nepochybně se jednalo o legislativní krok správným směrem. Porovnáme-li znění návrhu s textem trestního zákoníku z roku 1852, pak vidíme, že konstrukce tohoto ustanovení je odlišná, když trestní zákon z roku 1852 počítal s takovýmto excesem jako s jednáním v nutné obraně, přičemž v návrhu se hovoří o absenci trestnosti.

Inspirativním proudem návrhu trestního zákoníku z roku 2004 tak byla spíše německá předloha.²²⁵ Císařová k tomuto poukazuje na jisté nepřesnosti mající vliv na věcné řešení a upozorňuje, že „*Němci zdůrazňují, že intenzivní exces je dán objektivní situací a že se vztahuje i na putativní nutnou obranu.*“²²⁶ Avšak i přes určité nedokonalosti této právní úpravy je nepochybně na škodu věci, že není v současném trestním zákoníku ustanovení tohoto druhu zařazeno.

Takovéto ustanovení nebylo ostatně uvedeno už ani ve vládním návrhu současného trestního zákoníku.²²⁷ Kritika k návrhu trestního zákoníku z roku 2004 namítala, že je zde dostatek jiných institutů pro zohlednění situací, které by měly být tímto ustanovením řešeny. Kuchta k tomu pak dále namítal, že „*určování trestnosti či beztrestnosti pouze na základě zjišťování přítomnosti určitého druhu afektů, jejich konkrétního vlivu na jednání je důkazně značně nespolehlivé a při platnosti procesní zásady in dubio pro reo by mohlo vést ke*

---

²²³ Kuchta, J.: Nutná obrana. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 173

²²⁴ Sněmovní tisk 744/0 dne 11. 8. 2004, str. 11, dostupné na World Wide Web: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=4&t=744> (ke dni 16.3.2014)

²²⁵ § 32 Strafgesetzbuch (StGB)

²²⁶ Císařová, D.: K nové koncepci okolností vylučujících protiprávnost, Trestní právo 10/2000, str. 10

²²⁷ Sněmovní tisk 410/0 dne 25. 2. 2008, str. 11, dostupné na World Wide Web: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?t=410&o=5> (ke dni 16.3.2014)

*zneužívání takové úpravy, kdy by se zřejmě často v trestním řízení nepodařilo vyvrátit obhajobu obviněných, že jednaly v afektu.*²²⁸

Šámal k návrhu tohoto ustanovení pak uvádí, že „*nepřijetí tohoto ustanovení o beztrestnosti obránce jednajícího v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku způsobeného útokem, je nepochybně v neprospěch osob bránících se útoku, které jednaly v některém tomto stavu.*“²²⁹ Pravdou ovšem zůstává, zda není takovéto řešení příliš široké, když směřuje vyloučení protiprávnosti a nikoliv pouze k beztrestnosti tak, jak navrhoval Vokoun v případě nedbalostních trestných činů.²³⁰ Pokud by takovýto stav vyústil v pouhou beztrestnost, daleko více by též odpovídal své německé předloze.²³¹

3.2.3.3. Inspirace rakouskou právní úpravou

Z předešlé kapitoly je tak patrné, že názory trestně-právních autorů hovoří o jisté potřebě garantovat obránci určité úlevy, pokud spáchá trestný čin v důsledku překročení mezi nutné obrany, při které pravidelně obránce jedná v určitém stresu a zděšení vyvolaných útokem. Jsou zde též viditelné legislativní pokusy zakotvit liberaci těchto situací přímo do ustanovení o nutné obraně obdobně, jako tomu bylo v trestním zákoně z roku 1852.

Z toho vyplývá zřejmá pokrokovost trestního zákona z roku 1852, k jehož konstrukci pomoci obránci při jednání v nutné obraně se snažíme v jistém směru vrátit. Trestní zákon z roku 1852 zahrnoval pod nutnou obranu též vybočení z jejího základního rámce, pokud k němu došlo „z poděšení, ze strachu nebo z leknutí“.

Pokud však toto vykročení bylo důsledkem nedbalosti (obránce mohl a měl vědět, že dovolené meze překračuje) mohl být potrestán za trestný čin spáchaný z nedbalosti. To sloužilo jako jistý korektiv případů, kdy si obránce počínal zjevně neopatrně a svým nedbalostním zaviněním z mezí nutné obrany vykročil a nebylo tak na místě, aby zůstal nepotrestán.

Použití korektivu obdobného znění by mohlo být řešením v případě, že by vzešla nová iniciativa na zakotvení beztrestnosti či vyloučení protiprávnosti při vybočení z nutné obrany ze subjektivních astenických důvodů. Obránci, kteří by překročili meze nutné obrany

---

²²⁸ Kuchta, J.: Několik poznámek k postavení a formulaci okolností vylučujících protiprávnost v připravované rekodifikaci trestního zákona, *Trestněprávní revue* 2/2003, s. 47

²²⁹ Šámal, P.: *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, Praha 2006, str. 68

²³⁰ Vokoun, R.: *Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze*, Praha: Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 3/1989, str. 76

²³¹ § 33 Strafgesetzbuch (StGB) - Überschreitung der Notwehr (Překročení nutné obrany)

z těchto důvodů, by měli jistotu, že sami nebudou odsouzeni a přitom by zde byl prostor pro potrestání flagrantních pochybení při jednání v nutné obraně.

Ostatně ustanovení obdobného znění ke znění trestního zákona z roku 1852 používá i současný rakouský trestní zákoník,²³² který ve svém § 3 odst. 2 říká, že uživatelé nutné obrany, kteří vybočí z mezí nutné obrany nebo jejichž obrana je zjevně nepřiměřená, pokud k tomu došlo ze zděšení, strachu nebo leknutí, se trestají pouze v případě, že vybočení je důsledkem nedbalosti a nedbalost je v konkrétním případě trestná.

Současný trestní zákoník tak v zásadě pouze zpřesnil ustanovení trestního zákona z roku 1852 do podoby, v jaké k jeho výkladu došla již výše citovaná československá judikatura. Více než 160 let užívání této právní úpravy, která byla dle citované judikatury velmi funkční, by tak nemělo být opomíjeno a zároveň by mělo být dostatečnou zárukou pro případnou diskusi o možných legislativních změnách a znovuzavedení obligatorního privilegování určitých případů vybočení z mezí nutné obrany za použití rakouského právního vzoru.

Vidíme tedy, že historie nás může v mnohém poučit a inspirovat k dalším úvahám o případných změnách znění ustanovení o nutné obraně a jejího doplnění. To nabývá na významu zejména za situace, kdy jsou zde zřejmé legislativní snahy o kodifikování za účelem dosažení určitého stavu, ke kterému přitom již v minulosti starší prameny trestního práva poměrně úspěšně dospěly. O to více je trestní zákon z roku 1852 cenným inspirativním zdrojem i dnes.

Pojďme se však přesunout o bezmála století dále do doby, kdy trestní zákon z roku 1852 pozbyl v Československu účinnosti, a to když byl nahrazen trestním zákonem z roku 1950.

3.3. *Zákon č. 86/1950 Sb.*

V minulé kapitole jsme se věnovali zákonu trestnímu o zločinech, přečinech a přestupcích uvozenému císařským patentem ze dne 27.5.1852, který platil na většině území Československa téměř celé století a jako první zakotvil, dokonce i z pohledu dnešní doby velmi moderním způsobem, ustanovení o nutné obraně. S účinností k 1.8.1950 byl trestní zákon z roku 1852 nahrazen zákonem č. 86/1950 Sb.

---

²³² Zákon č. 60/1974 BGBl, Strafgesetzbuch (rakouský trestní zákoník).

Trestní zákon z roku 1950 opouští institut „potřebné“ obrany nutné k odvrácení útoku příznačné pro rakouskou a německou právní úpravu nutné obrany. Stejně tak opouští zakotvení omluvitelných subjektivních důvodů při vybočení z mezí nutné obrany jako je rozrušení, strach nebo úlek. Tyto základy a instituty se do české právní úpravy nutné obrany již nikdy v takovéto podobě nevrátily.

Trestní zákon z roku 1950 naopak zavedl směr, ze kterého vychází i současný trestní zákoník, a to zakotvení hranic nutné obrany poměřováním přiměřenosti obrany k útoku. Konkrétně trestní zákon kodifikoval nutnou obranu ve svém § 8 následovně: „Jednání jinak trestné, jímž někdo odvrací útok na lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu nebo na jednotlivce, není trestným činem, jestliže a) útok přímo hrozil nebo trval a b) obrana útoku byla přiměřená.“

Z ideologických důvodů došlo k rozšíření nutné obrany na širší okruh společenských vztahů, čímž se režim pokoušel získat občany za účelem ochrany těchto zájmů.²³³ To předchozí právní úprava neznala a v zásadě bylo dosud možné prostřednictvím nutné obrany chránit pouze jednotlivce.

Z uvedeného ustanovení je zřejmé, že základními znaky je odvrácení přímo hrozícího či trvajícího útoku, přičemž dovolena je pouze obrana útoku přiměřená. Oproti předchozí právní úpravě v trestním zákoně z roku 1852 tak byla zúžena dovolenost obrany pouze na obranu přiměřenou.²³⁴ Obrana, která nebyla přiměřená útoku, znamenala vybočení ze zákonných mezí nutné obrany. Jednalo se přitom o nový pojem než dosavadní „potřebnost“ známá z trestního zákona z roku 1852, který ještě musel projít určitým vývojem a byl zpočátku spojován spíše s poměřováním z útoku hrozící a obranou způsobované škody, tedy s požadavkem proporcionality.

Konkrétně judikatura té doby k otázce přiměřenosti obrany dovodila, že „*předpokladem nutné obrany je přiměřenost obrany, přičemž je nutno zdůraznit, že se nevyžaduje úplná úměrnost úplná úměrnost mezi významem ohroženého společenského vztahu a vztahu dotknutého nutnou obranou. Proto nesmí být velký nepoměr mezi škodou, která společnosti*

---

²³³ Kuchta, J.: Nutná obrana. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 31

²³⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky, 5 Tz 10/1960: „*Pokud by přece jen jednání tohoto obžalovaného bylo jinak trestné, nelze pominout, že tento svým jednáním vlastně odvracel útok G. na svoji osobu, že se tak dělo za situace, kdy útok ze strany G. přímo hrozil a trval a že obrana F., který se i při napadení silnou tyčí bránil pouhými rukama, byla útoku přiměřená, nešlo by u obžalovaného o trestný čin ani o přestupek, jelikož jsou dány všechny podmínky nutné obrany ve smyslu § 8 tr. zák. a nouze ve smyslu ustanovení § 8 tr. zák. spr.*“

vzniká odvracením útoku a škodou, která společnosti hrozí.“²³⁵ Vidíme tedy, že judikatura obrušovala hrany ustanovení nutné obrany stran její přiměřenosti a připouštěla i nutnou obranu nepřiměřenou.

Vedle uvedeného však trestní zákon z roku 1950 nepřinesl v zásadě nic, čím bychom se mohli inspirovat v současné době. Jednalo se o poměrně strohou právní úpravu bez významnější judikatury, jež byla předzvěstí ustanovení trestního zákona z roku 1960, na který se podíváme hned v následující kapitole.

3.4. Zákon č. 140/1961 Sb.

Trestní zákon z roku 1961 odráží uvolnění společenských poměrů a představuje velmi moderní kodex, což se odrazilo i ve formulaci ustanovení o nutné obraně. Ta byla v § 13 trestního zákona definována následovně: „Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajících útok na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.“

Z uvedeného znění nutné obrany je patrné uvolnění podmínek nutné obrany ve prospěch obránce. Obrana tedy nemusela být již přiměřená, mohla být i nepřiměřená, nikoliv však zřejmě.²³⁶ Poměrování obrany k povaze a nebezpečnosti útoku pak znamená nejen posuzování intenzity útoku a obrany a následků, hrožících z útoku a způsobených v obraně, ale i všech okolností případu a závažnosti zájmu společnosti na obraně.²³⁷

3.4.1. Obrana zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku

Poměrně zásadní změnou ve prospěch obránce je pak skutečnost, že pro splnění dovolené meze nutné obrany postačovalo, nebyla-li „zřejmě“ nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku. Znak „zřejmě“ je pak dle Císařové určitým subjektivním znakem, dle kterého má být přiměřenost obrany posuzována podle představ osoby, která v obraně jedná.

Zároveň však není možné toto subjektivní pojetí absolutizovat. Proto tedy do něj vstupuje i určité objektivní hledisko a přiměřenost obrany se posuzuje podle hodnocení

---

²³⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky, 6 Nt 301/1958

²³⁶ Vokoun, R. IN: Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, str. 269

²³⁷ Císařová, D., Čížková J.: Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací, Praha: Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 1/1986, str. 40

přiměřeného úsudku konkrétní osoby v konkrétní situaci. To vše Císařová nakonec uzavírá tak, když říká, že „*zřejmé je to, co je očividné, nepochybné, jasné. Je to tedy vzájemný hrubý nepoměr.*“²³⁸

Ustanovení o nutné obraně a přiměřenosti nutné obrany pak velmi podrobně a dobře rozpracovala judikatura.²³⁹ Judikatura tím pak položila základ i pro další legislativní úpravy,

---

²³⁸ Císařová, D., Čížková J.: Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací, Praha: Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 1/1986, str. 40

²³⁹ U nutnej obrany sa nevyžaduje primeranosť obrany v zmysle úplnej úmernosti (proporcionality) medzi významom ohrozeného spoločenského vzťahu a vzťahu dotknutého obranou. Primeranosť obrany treba posúdiť so zreteľom na všetky okolnosti prípadu a na vybočenie z medzi nutnej obrany nemožno usúdiť len z toho, že napadnutý sa bránil zbraňou proti neozbrojenému útočníkovi, vekove podstatne mladšiemu, fyzicky silnejšiemu a známemu svojou agresívnosťou. (R 49/1970 tr.)

Pri posudzovaní primeranosti obrany a útoku treba brať do úvahy intenzitu oboch akcií, ako aj škodu, ktorá hrozila z útoku, a škodu spôsobenú v obrane. Škoda spôsobená v obrane môže byť väčšia ako škoda, ktorú útočník napadnutému spôsobil, alebo ktorá hrozila z jeho útoku; nesmie však byť medzi nimi zrejmy nepomer. Spravidla nepôjde z tohto hľadiska o prekročenie primeranosti nutnej obrany, keď napadnutý pri odvracaní útoku ohrozujúceho jeho život, resp. z ktorého mu hrozí ťažká ujma na zdraví, útočníka usmrtil. Skutočnosť, že si niekto pripraví na obranu proti hroziacemu a očakávanému útoku zbraň, nevylučuje záver, že ide o nutnú obranu. (R 19/1982 tr.)

Podmienky nutnej obrany podľa § 13 Tr. zák. sú splnené aj v prípade, že napadnutý zamýšľal použiť proti útoku iný, miernejší spôsob obrany, než ktorý omylom skutočne použil, ak ani skutočne použitá obrana nie je zrejme neprimeraná povaha a nebezpečnosti útoku. (R 12/1983 tr.)

Okolnosť, že brániaci prestal pred útočníkmi utekať, zostal stáť a začal sa trvajúcemu útoku brániť, nevylučuje možnosť splnenia všetkých podmienok nutnej obrany. (R 8/1988 tr.)

K otázke primeranosti nutnej obrany v zmysle § 13 Tr. zák. z hľadiska použitého prostriedku a z hľadiska škody spôsobenej útočníkovi. Intenzita obrany a teda primeranosť obrany intenzite útoku nie je závislá od použitého prostriedku, ale od toho, ako ho brániaci sa použije. Z hľadiska škody sa primeranosť obrany posudzuje porovnaním škody, ktorá bola spôsobená útočníkovi, a škody, ktorá hrozila záujmu chránenému Trestným zákonom. Aká škoda hrozila a či škoda spôsobená útočníkovi nebola zrejme neprimeraná škode hroziacej z útoku sa posudzuje podľa objektívnych okolností prípadu i podľa predstáv brániaceho sa odôvodnených týmito objektívnymi okolnosťami. Od brániaceho sa nemožno žiadať, aby vyčkával a spoliehal sa na náhodu, že škoda, ktorá objektívne i podľa jeho predstavy z útoku hrozí nenastane, a aby nepoužil primerané a dostupné prostriedky, aby hroziaci útok znemožnil a útočníka zneškodnil. (41/1980 tr.)

Na vybočenie z medzi nutnej obrany v zmysle § 13 Tr. zák. nemožno usudzovať len z toho, že napadnutý útočníka zranil a prípadne ho aj usmrtil, pričom sám neutrpel nijaké zranenie, ak tým odvracal útok priamo hroziaci alebo trvajúci a takáto obrana nebola zrejme neprimeraná povaha a nebezpečnosti útoku. Na nesplnenie podmienok nutnej obrany nemožno usudzovať ani z tej skutočnosti, že napadnutý sa nevyhol útoku inak než použitím obrany, pretože nikto nie je povinný ustupovať pred neoprávneným útokom na záujmy chránené trestným zákonom, ale má naopak právo použiť proti takémuto útoku obranu, ktorá nie je zrejme neprimeraná povaha a nebezpečnosti útoku. (R 25/1976 tr.)

jakož i pojetí a výklad ustanovení nutné obrany i v současné době, neboť výklad mnohých těchto rozhodnutí je použitelný i na ustanovení nutné obrany v současném trestním zákoníku.

Se změnou politického režimu počátkem devadesátých let minulého století došlo ještě k jedné změně v zákonném znění nutné obrany, na níž se podíváme v následující kapitole.

3.4.2. Obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku

Tendence legislativních změn od trestního zákona z roku 1950 až do současnosti směřuje na zvýhodnění pozice obránce zakročujícího v nutné obraně. V předchozích částech pojednávajících o vývoji nutné obrany od poloviny minulého století jsme se seznámili s výkladem a judikaturou, kterou lze nepochybně vhodně aplikovat i na současné právní situace.

Změna trestního zákona z roku 1961, kterou byla provedena zákonem č. 290/1993 Sb., je však významnou i ze současného pohledu aktuálních otázek nutné obrany, neboť nové znění ustanovení o nutné obraně, jež tato novela přinesla, bylo v zásadě převzato i do současného trestního zákoníku.

Předně došlo zmiňovanou novelou k nahrazení slova „zřejmě“ slovy „zcela zjevně“, což znamenalo výrazné rozšíření mezí nutné obrany. Důvodová zpráva k této změně říkala, že *„meze nutné obrany se v souladu s požadavky teorie i praxe rozšiřují tak, aby její podmínky nebyly splněny jen tehdy, jestliže obrana je naprosto nepřiměřená povaze útoku. Respektuje se skutečnost, že osoba jednající v obraně často nemůže předem náležitě zhodnotit hrozící nebo trvající útok a zvolit vždy přesně adekvátní prostředky obrany.“*²⁴⁰ Shodně tuto změnu přijala i judikatura.²⁴¹

---

²⁴⁰ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 290/1993 Sb., ze dne 22.9.1993.

²⁴¹ Např. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 162/2007: *„O nutnou obranu nejde v případě tzv. intenzivního excesu jen tehdy, když čin obránce zcela jasně, očividně a nepochybně neodpovídá všem rozhodným okolnostem charakterizujícím způsob útoku. Pouhá nepřiměřenost jednání obránce zde tedy nestačí, nejde-li o nepřiměřenost (vůči způsobu útoku) zcela zjevnou, a to z hlediska obránce.“*

Pro jednání v nutné obraně není podstatná tzv. subsidiarita, tj. nevyžaduje se, aby se obránce snažil vyhnout hrozícímu nebo již probíhajícímu útoku nebo aby použil nejdříve mírnější způsoby obrany a jejich intenzitu případně stupňoval až podle způsobu útoku. Proto intenzivní exces z mezí nutné obrany nelze spatřovat jen v tom, že napadená osoba se útoku nevyhnula útekem, i když byl útek možný, anebo že nezvolila mírnější možnou obranu, pokud použitou (intenzivnější) obranu ještě nelze považovat za zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku.“

Druhou změnou bylo zavedení pojmu „způsob útoku“ místo pojmu „povaha a nebezpečnost útoku“. Třeba říci, že zatímco první změna provedená novelou nečinila vážnější výkladové obtíže, stejně nelze hovořit o této druhé změně zákonného znění nutné obrany. Důvodová zpráva o tuto změnu předeseílá tak, že „*pojem nebezpečnosti útoku, který je značně abstraktní, se nahrazuje pojmem způsobu útoku, který především jeho nebezpečnost charakterizuje.*“²⁴² Ohledně skutečných důsledků tohoto nového znění však nepanuje mezi jednotlivými autory jednota.

Kritici této změny předně vykládali tento nový znak jako toliko „způsob provedení útoku“, který by však nezahrnoval všechny podstatné okolnosti, jako jsou osoba útočníka, místo a čas útoku, a další, což dle jejich názoru mělo znamenat zúžení toho, k čemu má být při hodnocení přiměřenosti obrany přihlíženo.²⁴³ Tento jazykový výklad kritizoval zejména Dolenský, který tento pojem vykládal mnohem širěji a říkal, že zahrnutím dalších znaků, jako jsou vlastnosti útočníka či skutečnost že hrozí součinnost osob útočníka doprovázejících, pod pojem „způsob útoku“ „*rozhodně není překročením oné krajní hranice smyslu slov „způsob útoku“.* Neodpovídalo by stylu našeho trestního zákona, kdyby v jeho § 13 bylo pamatováno výslovně na vše, co určuje intenzitu útoku.“²⁴⁴

Šámal pak v souladu s Dolenským vykládá pojem „způsob útoku“ „*nejen jako způsob provedení útoku, ale i osobu útočníka, jeho vlastnosti a úmysly (včetně např. využití odlehlého a tmavého zákoutí), jež se při útoku projeví, použité zbraně, hrozící součinnosti dalších osob doprovázejících útočníka, jakož i další okolnosti, za nichž byl útok spáchán, za podmínky, že je lze zahrnout pod pojem způsob útoku, a že byly známy i zcela zjevné poškozenému obránci.*“²⁴⁵ Tedy na znak „způsob útoku“ je nutné dle tohoto výkladu nahlížet velmi široce.

3.4.2.1. Minulé legislativní návrhy

Neshody autorů ohledně výkladu znaku „způsob útoku“ se odrazil v legislativním návrhu připravovaného nového trestního zákoníku. V osnově zamítnutého vládního návrhu

---

²⁴² Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 290/1993 Sb., ze dne 22.9.1993.

²⁴³ Lněnička: Ad "Nová koncepce nutné obrany (§ 13 tr. zák.)", Praha: Bulletin advokacie 4/1994, str. 13

²⁴⁴ Dolenský, A.: Nová koncepce nutné obrany, Praha: Bulletin advokacie 1/1994, str. 24

²⁴⁵ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, Praha 2009, str. 334

trestního zákoníku z roku 2004,²⁴⁶ bylo uvedeno toto znění úpravy přiměřenosti nutné obrany: „Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku, místu a času útoku, anebo okolnostem vztahujícím se k osobě útočníka nebo osobě obránce.“

Jako důvod této změny uvádí Šámal precizování formulace dané podmínky nutné obrany a vypořádání se právě s námitkami, že široké pojetí znaku „způsob útoku“ znamená výklad nad rámec zákona.²⁴⁷ Podobně chápal tento návrh i Kuchta, když uváděl, že *„jde tak o další okolnosti charakterizující útok, jako je místo a čas útoku, fyzické síly a počet útočníků, jejich zvláštní schopnosti atd., tedy o zpřesnění právní úpravy, které by mělo ovlivnit trestněprávní praxi.“*²⁴⁸

Na základě pozměňovacích návrhů z řad poslanců však bylo od přijetí této změny upuštěno a to důvodu, že rozšířením věty, která stanoví meze nutné obrany, dojde k jejímu faktickému zúžení. Jaké poučení však z těchto skutečností a událostí plyne de lege ferenda?

3.4.2.2. Inspirace nepřijatou právní úpravou

Jak jsme již uvedli, změna zákonného zakotvení pojmu „způsob útoku“ se do současného trestního zákoníku nepromítla. Přetrvávají tak, ačkoliv do jisté míry utichlé, námitky některých autorů ohledně správnosti širokého výkladu, kteří hovoří dokonce o tom, že tento výklad znamená upřednostnění výkladu historického před výkladem jazykovým.²⁴⁹ Bylo by tak snad vhodné upravit současné znění zákona kupříkladu po vzoru výše citované osnovy trestního zákoníku z roku 2004?

Burda v zásadě souhlasí se širokým výkladem tohoto pojmu, avšak zároveň uvádí, že *„český „spôsob útoku“ si totiž vyžaduje extenzívny výklad so značnou dávkou abstrakcie.“*²⁵⁰ S tímto závěrem Burdy lze jistě souhlasit. Je však otázkou, zda by doplnění dalších znaků tuto situaci vyřešilo.

---

²⁴⁶ Sněmovní tisk 744/0 dne 11.8.2004, str. 11, dostupné na World Wide Web: <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=4&t=744>> (ke dni 16.3.2014)

²⁴⁷ Šámal, P.: Osnova trestního zákoníku 2004-2006. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, Praha 2006, str. 67

²⁴⁸ Kuchta, J.: Několik poznámek k postavení a formulaci okolností vylučujících protiprávnost v připravované rekodifikaci trestního zákona, Trestněprávní revue 2/2003, s. 47

²⁴⁹ Fremr, R., Zelenka P.: K výkladu ustanovení § 13 trestního zákona, Praha: Právní praxe, 6/1994, str. 339

²⁵⁰ Burda, E.: Systém okolností vylučujících protiprávnost činu v slovenskom Trestnom zákone a jeho porovnanie s Českou republikou, Praha: Trestněprávní revue 2/2011, str. 39

Rovněž lze souhlasit se Šámalem, který v souvislosti se zamítnutím návrhu na rozšíření druhé věty ustanovení nutné obrany dle osnovy trestního zákoníku z roku 2004, že „*podle současné soudní praxe je pojem „způsob útoku“ vykládán v podstatně širším významu než pouhý „způsob provedení útoku“, které musí poškozený a následně i soud odpovědně a komplexně hodnotit.*“²⁵¹

Je však otázkou, zda by trestněprávní praxe nezaujala k výkladu pojmu „způsob útoku“ v konečném důsledku užší postoj, pokud by z něj, jakožto množiny okolností útoku která je výkladem tohoto pojmu dovozena, bylo vytrženo a výslovně uvedeno několik konkrétních znaků. Výsledkem této snahy o zpřesnění definice by tak mohlo být, že by soudní praxe začala přihlížet pouze a výhradně k uvedeným znakům a tyto by výkladem více nerozšiřovala tak jako je tomu doposud.

Tyto obavy by v případě úpravy zákonného znění způsobem dle osnovy trestního zákoníku z roku 2004 patrně nebyly na místě. Ustanovení o nutné obraně je dlouhodobě vykládáno co nejdříve ve prospěch obránce (samozřejmě v jeho zákonných mezích), a proto by zřejmě k omezení okolností, ke kterým je v souvislosti s hodnocením útoku přihlíženo, nejspíše nedošlo.

Zároveň je však třeba říci, že od svého zavedení nedělá širší výklad pojmu „způsob útoku“ problém, jak hojně potvrzuje dosavadní judikatura.²⁵² Pokud by však mělo dojít, v souladu s poznámkami Šamala a Burdy, ke zpřesnění současného abstraktně vykládaného pojmu „způsob útoku“, mělo by k takovéto změně být přistupováno odpovědně.

Především je nutné eliminovat riziko, že by došlo k zúžení celkového výkladu tohoto pojmu „způsobu útoku“ jeho rozčleněním na jednotlivé znaky tak, jak jsme popisovali výše. Zpřesněním definice pojmu „způsob útoku“ by tak mělo nové vymezení dát dostatečný prostor k pokrytí toho, jak je „způsob útoku“ vykládán nyní. To návrh trestního zákoníku z roku 2004 dle našeho názoru uspokojivě nesplňoval. Vedle samotného „způsobu útoku“ hovořil již jen o „místu a času útoku“ a „okolnostem vztahujícím se k osobě útočníka nebo obránce“.

Zákonné znění § 29 odst. 2 by tak mohlo být případně de lege ferenda zpřesněno kupříkladu takto: „*Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu*

---

²⁵¹ Šámal, P.: Osnova trestního zákoníku 2004-2006. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, Praha 2006, str. 67

²⁵² Púry, F.: Souhrn aktuální judikatury – V. Nutná obrana v trestním právu, Praha: Trestněprávní revue 8/2007, str. 230

útoku, místu a času útoku, okolnostem vztahujícím se k osobě útočníka nebo osobě obránce anebo dalším okolnostem, za kterých byl útok proveden. “

Tímto zněním by byla dle našeho názoru pokryta celá výkladová šíře současného pojetí „způsobu útoku“, nehrozilo by její zúžení a zároveň by bylo dostatečně zřejmé, ze kterých všech znaků se má při posuzování přiměřenosti nutné obrany vycházet. Současný abstraktní pojem „způsob útoku“ by tak byl značně zpřesněn a vyloučily by se možné další pochybnosti o správnosti jeho dnešního výkladu.

Znak „další okolnosti, za kterých byl útok proveden“ by pak svou obecností zahrnoval přecházející výslovně neuvedené nejčastější poměřované znaky. Konkrétně by tak mohla po tento pojem být zahrnuta skutečnost, že hrozí součinnost dalších osob doprovázejícím útočníka, obava obránce o jím doprovázené bezbranné osoby, kterým by hrozila též újma, pokud by útok s jistotou neodrazil, jakož i další okolnosti, které by nebyly zahrnuty již pod samotný znak „způsob útoku“ v případě jeho užšího výkladu.

Zároveň je však nutné konstatovat, že úprava ustanovení § 29 odst. 2 trestního zákoníku se nezdá být nutná, neboť, jak již jsme uváděli, judikatura pojem „způsob útoku“ vykládá dostatečně ve prospěch obránce. Chceme-li však dosáhnout dostatečně přesné moderní právní úpravy, lze de lege ferenda diskuzi na téma zpřesnění ustanovení o přiměřenosti nutné obrany otevřít.

Tímto uzavíráme minulost a dostáváme se až do současné doby platnosti a účinnosti dnešního trestního zákoníku. Vidíme však, že historie může přinést cenná poučení a my z ní dle lege ferenda dokážeme navrhnout řešení, která by pomohla přinést další pokrok na poli trestněprávní vědy a nutné obrany samotné. Historie však není jediným inspirativním zdrojem. Velmi významnou roli při úvahách o budoucnosti a konstrukci nutné obrany hraje též zahraniční právní úprava a jí užívané texty. A právě nahlédnutí do zahraničních právních úprav bude obsahem další kapitoly.

3.5. Současné zahraniční právní úpravy

V minulých částech této kapitoly na téma „Nutná obrana, poučení z minulosti a její budoucnost“ jsme se podrobně věnovali úpravě nutné obrany v Českých zemích od roku 1852 až po současnost. Načerpali jsme tak poučení z dlouhé historie právního zakotvení tohoto institutu na našem území. Nyní však území našeho státu opustíme a podíváme se do zahraničních právních úprav nutné obrany, jakožto dalšího zdroje při zkoumání našeho

tématu, jež nám poslouží jako určitý základ pro možnou předpověď budoucnosti nutné obrany.

Právní úprava nutné obrany v Českých zemích byla zpočátku úzce spjata s právní úpravou německy mluvících zemí, než se od ní trestním zákonem z roku 1950 definitivně oddělila. Zejména pak kodifikace německého trestního zákoníku pak bývá v současné době hojně předkládána jako vzor pro případné úpravy nutné obrany *de lege ferenda*. Z toho důvodu se na německou právní úpravu nutné obrany podíváme jako první.

3.5.1. Spolková republika Německo

Současné německé a rakouské právní úpravě nutné obrany jsme se již několikrát v rámci této práce věnovali, ať již to bylo při rozboru otázky automatických obranných systémů či probírání omluvitelných důvodů při překročení mezí nutné obrany. Obě právní úpravy jsou si značně podobné, a jak již víme, až do poloviny minulého století byly i naše země součástí této právní kultury, včetně řešení nutné obrany. Dále se však budeme věnovat zejména německému trestnímu zákonu.

3.5.1.1. Výchozí podmínky

Předně všeho je třeba říci, že německá právní úprava konstruuje zcela jinak otázku trestného činu, jakožto souhrnu subjektivních a objektivních podmínek trestnosti. Pro naplnění trestného činu je nutná přítomnost objektivního „bezpráví“, v rámci něhož se zkoumá přítomnost jednání, kterým je naplněna určitá skutková podstata trestného činu a přítomnost protiprávnosti jednání (která může být vyloučena ospravedlňujícími prvky). Druhou, subjektivní, podmínkou naplnění trestného činu je pak přítomnost „viny“ (která může být vyloučena existencí omluvných důvodů).²⁵³

I s ohledem na tuto skutečnost je zřejmé, že konstrukce okolností vylučujících protiprávnost v německém trestním právu je zcela jiná a neporovnatelná s právem českým. Pokud se tedy budeme věnovat komparaci české a německé právní úpravy nutné obrany, je třeba mít na paměti, že tato komparace bude trpět jistými omezeními právě z důvodu rozdílné koncepce trestného činu a okolností vylučujících protiprávnost samotných.

Říha v této souvislosti správně upozorňuje, že i přes tyto rozdíly bývají některé instituty německého trestního zákona přejímány do české právní úpravy, aniž by byly sledovány širší souvislosti právě i s ohledem na německou koncepci konstrukce trestného činu a trestní

²⁵³

Haft, F.: Strafrecht. Allgemeiner Teil, 3. vydání, Mnichov: C. H. Beck, 1987, str. 11

odpovědnosti.²⁵⁴ Pro přejímání ustanovení o nutné obraně tak rovněž platí, že by bylo vhodné přihlížet též k systematice znaků trestného činu z hlediska české a německé právní úpravy.

Podrobná srovnávací studie by však byla dalece za záměrem této podkapitoly. Proto se, při vědomí výše uvedených omezení, podívejme na konstrukci nutné obrany v německém trestním zákoně samotnou.

3.5.1.2. Konstrukce nutné obrany

Nutná obrana je vymezena v § 32 německého trestního zákona. Podle § 32 odst. 1 německého trestního zákona *nejedná protiprávně ten, kdo se dopustí jednání, které je v souladu s požadavky nutné obrany*. Německý trestní zákoník tak říká, že nutná obrana je okolností, v německé terminologii ospravedlňujícím důvodem, vylučujícím protiprávnost činu.

Nutná obrana sama je pak vymezena v § 32 odst. 2 německého trestního zákoníku následovně: *Nutná obrana je obrana, která je potřebná k odvrácení přítomného protiprávního útoku na sebe nebo jiného*.

Nutná obrana podle německého trestního zákoníku tedy jako své podmínky vyžaduje, aby zde byl protiprávní útok. Německá právní úprava tak, na rozdíl od úpravy české, výslovně zdůrazňuje, že útok musí být protiprávní. Útok pak musí být současný s obranou a musí směřovat buď přímo vůči osobě obránce, nebo vůči jiné osobě. Ustanovení o nutné obraně tak výslovně počítá s tím, že útok nemusí směřovat pouze proti osobě obránce (což je v našich podmínkách řešeno konstrukcí pomoci v nutné obraně).

Zásadní rozdílností je pak kritérium potřebnosti obrany namísto kritéria přiměřenosti nutné obrany používaného od poloviny minulého století až dosud v našich zemích. O tomto kritériu jsme již v naší práci několikrát hovořili, a proto nebudeme tyto poznámky znovu opakovat. Je však nepochybně na místě se u něj ještě jednou, z trochu jiného důvodu, zastavit.

---

²⁵⁴ Říha vzpomíná především přejmutí úpravy institutu nepřímého pachatele, skutkového a právního omylu, zmenšené příčetnosti či nebo definice duševní poruchy, jejichž zákonná úprava je v mnohých případech téměř doslovným překladem německého trestního zákona. IN: Říha, J.: Změníme s novým trestním zákoníkem též systém znaků trestného činu?: Navrhovaný trestní zákoník z pohledu německého systému znaků trestného činu - srovnávací studie, Acta Universitatis Carolinae. Iuridica - č. 4 /vyd. 2005/ (2002), str. 22

Dolenský cituje kritérium potřeby obrany jako otázku skutkovou, tedy otázku co musí obránce učinit, aby útok jistě a bez rizika zastavil. Je-li výběr mezi více možnostmi, je nutné zvolit nejmírnější z nich.²⁵⁵ Není-li na výběr, je možné použít ten, který má obránce k dispozici.²⁵⁶ Bylo by však uvedené kritérium možné aplikovat i v českém právním prostředí?

3.5.1.3. Aplikace kritéria potřeby obrany v českém právním prostředí

Jak už jsme si rovněž několikrát v této práci ukázali, kritérium potřeby obrany je znakem velmi atraktivním a jeho užití by v jistém směru nepochybně prospělo de lege ferenda při možné úpravě ustanovení o nutné obraně v českém trestním zákoníku. Stejně tak nelze přehlédnout, že toto kritérium, jak jsme si již ostatně ukázali, bylo českou právní úpravou (mající kořeny v úpravě rakouské) užíváno velmi efektivně až do poloviny minulého století.

Zavedení kritéria potřeby obrany namísto kritéria zcela zjevné nepřiměřenosti nutné obrany navrhoval v souvislosti s rekodifikačními pracemi Kuchta. Ten především upozorňoval, že kritérium potřeby obrany lépe odpovídá zásadám, když podstatou a účelem obrany je obrana ohrožených zájmů a nikoliv poměr určitých okolností mezi obráncem a útočníkem a porovnávání jejich zájmů.

Z těchto důvodů by podle Kuchty „základním znakem nutné obrany proto měla být schopnost útok odrazit, pokud by tomu tak nebylo, ztrácela by smysl, neboť by jen málo prospívala ochraně ohrožených zájmů (...). Obránci umožňuje soustředit se ne na respektování útočníka, ale na volbu nejvhodnějšího, nejefektivnějšího způsobu odvrácení útoku, dále mu umožňuje hodnotit okolnosti obrany a útoku jen z toho hlediska, do jaké míry je to nutné k odvrácení jeho útoku.“²⁵⁷

Prosazovaný záměr k návratu ke kritériu potřeby obrany se však do znění současného trestního zákoníku neprosadil. Důvodová zpráva odůvodnila zamítnutí těchto návrhů tak, že „tento požadavek, pokud by byl vykládán tak, že základním znakem nutné obrany je schopnost odrazit útok, by mohl vést k tomu, že by v podstatě nebyla dovolena málo intenzivní obrana s odůvodněním, že tato by mohla ještě povzbudit útočníka. Taková úprava by kladla na obránce nepřiměřené nároky z hlediska volby jeho způsobu a intenzity

²⁵⁵ Dolenský, A.: Nová koncepce nutné obrany, Praha: Bulletin advokacie 1/1994, str. 22

²⁵⁶ Wessels, J., Beulke W.: Strafrecht Allgemeiner Teil. Heidelberg: CF Müller, 2009, str. 116

²⁵⁷ Kuchta, J.: Několik poznámek k postavení a formulaci okolností vylučujících protiprávnost v připravované rekodifikaci trestního zákona, Trestněprávní revue 2/2003, s. 47

obrany, kterou by pak z tohoto hlediska musely posuzovat i orgány činné v trestním řízení.²⁵⁸

Ačkoliv předkládané odůvodnění není zcela přesvědčivé, pravdou zůstává, že takovéto jednoduché přeformulování základního znaku nutné obrany by bez dalších systematických úprav patrně možné nebylo. Zavedením „potřebnosti“ nutné obrany by tak byla zavedena jakási subsidiarita mezi v úvahu připadajícími způsoby obrany. Pokud by tedy stačil k odražení útoku varovný výstřel, nebyla by potřebná obrana, při které by byl útočník postřelen do nohy, ačkoliv by jinak podle dosavadních hledisek takováto obrana nebyla zcela zjevně nepřiměřená.

Toto kritérium by bylo možné pochopitelně uvolnit. Kuchta v této souvislosti uvádí, že *„potřebná obrana ve smyslu německé úpravy leží v průsečíku jednak dostatečně účinné, jednak ještě v takovém případě potřebné obrany. (...) Útočník by pak mohl být případně respektován uvolněním podmínky poměrnosti tak, že by např. užitá obrana nesměla být k odražení útoku zcela či zjevně nepotřebná.“*²⁵⁹

Celkově vzato se nám však de lege ferenda užití kritéria potřebnosti, namísto znaků přiměřenosti nutné obrany, nejeví jako účelné. Dosavadní teorie a praxe se naučila velmi dobře pracovat se současným kritériem „zcela zjevné nepřiměřenosti“ a je třeba říci, že pro občana je patrně výhodnější ponechání dosavadního stavu.

Přijetí kritéria „potřebnosti“ obrany by jistě v některých případech pomohlo. Zde máme na mysli především podrobně probíranou tematiku automatických obranných systémů, kdy by zohlednění zásady subsidiarity znamenalo, jak správně uvádí Šámal, že *„by bylo možno obranných mechanismů užít až tehdy, kdy by bylo možno odvrátit útok jinými, mírnějšími prostředky.“*²⁶⁰ A tejně tak by bylo nutné respektovat zásadu potřebnosti i mezi jednotlivými v úvahu připadajícími systémy, kde konkrétně Dolenský uvádí, že *„stačí-li elektrický šok od zabezpečovacího zařízení, nesmí být zapojeno smrtící napětí.“*²⁶¹

I přesto je však nepochybně správným krokem zákonodárce, pokud od myšlenek na jednoduché zavedení kritéria potřebnosti upustil. Ačkoliv se jedná o v německé nauce velmi propracované řešení, mající své kořeny již v 19. století, jeho znovuzavedení by vyžadovalo

---

²⁵⁸ Důvodová zpráva k § 29 osnovy trestního zákoníku, ze dne 19.12.2007.

²⁵⁹ Kuchta, J.: Několik poznámek k postavení a formulaci okolností vylučujících protiprávnost v připravované rekodifikaci trestního zákona, Trestněprávní revue 2/2003, s. 47

²⁶⁰ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, str. 342

²⁶¹ Dolenský, A.: Nová koncepce nutné obrany, Praha: Bulletin advokacie 1/1994, str. 22

hlubší systematické legislativní úpravy a tyto by nepochybně nepůsobily dobře na právní jistotu občanů.

3.5.1.4. Překročení mezí nutné obrany z určitých důvodů

Vraťme se však ještě na okamžik do německého trestního zákona, konkrétně ustanovení § 33 nazvaného „překročení nutné obrany“. Toto ustanovení říká, že kdo překročí meze nutné obrany z důvodu zmatku, strachu nebo úleku, nebude potrestán.

Je třeba připomenout, že toto ustanovení bylo předlohou osnovy zamítnutého vládního návrhu trestního zákoníku z roku 2004 a je nepochybně na škodu věci, že se nepromítlo do současného trestního zákoníku. Vzhledem k tomu, že k danému ustanovení osnovy jsme se podrobně věnovali již v kapitole 3.2.3.2. o minulých legislativních návrzích v tomto směru, nebudeme tuto věc již opětovně podrobně rozebírat.

Zaměříme se však na toto ustanovení německého trestního zákona samotné. K výkladu nám může pomoci rozhodnutí Spolkového soudního dvora,²⁶² který se v minulosti ve věci přiměřenosti nutné obrany a jejího překročení vyjádřil velmi zřetelně. Z něho je patrné, že k naplnění podmínek beztrestnosti dle § 33 německého trestního zákona, je nutné závažné ovlivnění úvahových schopností obránce či jeho schopnosti ovládnání se.

Přitom není třeba, aby se jednalo přímo o afekt, ten nemusí být ani výlučnou ani hlavní příčinou pro překročení hranic nutné obrany. Je postačující, byl-li vedle dalších citových pohnutek další příčinou pro překročení hranic nutné obrany. Útočník si musí následky přehnané nutné obrany připsat sám sobě, a nést za ně odpovědnost, jestliže svým jednáním tyto afekty, jež bránící se osobu přiměly k překročení hranic nutné obrany, vyvolal.

Jestliže tedy dojde k překročení nutné obrany v důsledku zmatku, strachu nebo úleku vyvolaného útokem, resp. jednáním útočníka, nelze následek tohoto překročení přičítat obránci. V tomto ohledu je tak německá právní úprava benevolentnější než kupříkladu velmi obdobná právní úprava rakouská, která nevylučuje odpovědnost za nedbalostní trestný čin. O rakouské právní úpravě již bylo pojednáno výše v rámci kapitoly 3.2.3.3. o inspiraci rakouskou právní úpravou.

Německá právní úprava překročení mezí nutné obrany zakotvením generální klauzule o beztrestnosti v případě vybočení ze subjektivních astenických důvodů je tak nepochybně zdrojem, ze kterého by bylo na místě de lege ferenda čerpat. Beztrestnost obránce v případě

---

²⁶²

Rozsudek Spolkového soudního dvora ze dne 21.3.2011, sp. zn. 1 StR 48/2001

překročení mezí nutné obrany z uvedených důvodů by jistě bylo z hlediska českého trestního práva významnou zárukou pro osoby zakročující v nutné obraně.

3.5.1.5. Příbuzná úprava v právu Rakouské republiky

Vzhledem k tomu, že rakouské právní úpravě nutné obrany jsme se již částečně věnovali v některých předcházejících kapitolách, doplníme si výklad pouze o základní ustanovení rakouského trestního zákoníku o nutné obraně. Zařazení pod kapitolu „Spolková republika Německo“ je dáno podobnou právní konstrukcí a příbuzností právních úprav německy mluvících zemí.

Ustanovení o nutné obraně nalezneme v § 3 odst. 1 rakouského trestního zákona, a toto zní: „Protiprávně nejedná ten, kdo použije takovou obranu, která je potřebná k tomu, a by od sebe nebo jiného odvrátil bezprostřední nebo bezprostředně hrozící protiprávní útok na život, zdraví, tělesnou nedotknutelnost nebo majetek. O nutnou obranu se nejedná, jestliže bylo zřejmé, že napadenému hrozila pouze nepatrná újma a obrana zejména s ohledem na závažnost způsobené újmy při odražení útočníka nebyla přiměřená.“²⁶³

Z ustanovení rakouského trestního zákoníku je patrné, že i nutná obrana podle rakouského práva je postavena na splnění podmínky potřeby obrany a opět je výslovně uvedena podmínka protiprávnosti útoku. Na rozdíl od české právní úpravy rakouský trestní zákoník výslovně vypočítává, proti jakým chráněným zájmům je možné v nutné obraně vystoupit. Zájem jako je čest tak není možné prostřednictvím institutu nutné obrany svémocně bránit.

Zajímavá je též druhá věty výše citovaného ustanovení o nutné obraně, která fakticky vylučuje nutnou obranu vůči bagatelním trestným činům. Rakouský zákonodárce zde tak zakazuje obranu v případě, kde by byl velký nepoměr vůči zájmům chráněným a zájmům útočníka obranou poškozovaným. Do podmínky potřeby obrany tak vstupuje složka přiměřenosti.

Ustanovení § 3 odst. 2 rakouského trestního zákoníku pak hovoří o vykročení z mezí nutné obrany a vyloučení trestní odpovědnosti stane-li se tak ze subjektivních astenických důvodů a toto vykročení nebylo důvodem nedbalosti, která je v konkrétním případě trestná. Vzhledem k tomu, že jsme se tomuto ustanovení však již věnovali v rámci kapitoly 3.2.3.3. o inspiraci rakouskou právní úpravou, nebudeme se již k němu opětovně podrobně vracet.

---

²⁶³ Kabelová, L.: Prameny – rakouský trestní zákon, 1. díl, Praha: Institut pro sociální kriminologii a prevenci, 1991, str. 6

3.5.1.6. Shrnutí

Kapitolu o právní úpravě nutné obrany v německy mluvících zemích, a především ve Spolkové republice Německo, tak můžeme uzavřít. Přesvědčili jsme se, že jde o velmi propracovanou právní úpravu, která by neměla zůstat stranou při legislativních změnách, avšak je zřejmé, že to ani nezůstává. K výsledkům německé trestněprávní vědy je však třeba přistupovat opatrně a německá úprava by měla být přejímána odpovědně i s ohledem na skutečnost, že český trestní zákoník a konstrukce trestní odpovědnosti je postavena oproti německé úpravě dosti odlišně.

Pro budoucnost české právní úpravy nutné obrany je tak nutné uzavřít, že přejmutí celého ustanovení o nutné obraně samotné není rozhodně na místě. Diskuse by však mohla být opět otevřena ohledně zavedení beztrestnosti v případech, že obránce překročí meze nutné obrany z důvodu zmatku, strachu nebo úleku. Zavedení liberace těchto případů by jistě posílilo postavení obránce, jakožto osoby, která se do situace kdy je vůči ní veden útok, dostala většinou nečekaně a nezaviněně.

Stranou zájmu by však neměly zůstat ani jiné, na rozdíl od právních úprav německy mluvících zemí, opomíjené zahraniční právní úpravy. A právě na ty se podíváme v další kapitole.

3.5.2. **Francouzská republika**

Francie až do konce roku 1994, kdy vstoupil v účinnost současný francouzský trestní zákoník,²⁶⁴ užívala napoleonský kodex z roku 1810, jež nutnou obranu výslovně neupravoval. Současný francouzský trestní zákoník se však již úpravě nutné obrany plně věnuje, a proto v rámci studia zahraničních právních úprav nahlédneme právě do něj.

3.5.2.1. Konstrukce nutné obrany

Základní ustanovení o nutné obraně, článek 122-5 francouzského trestního zákoníku, je rozděleno do dvou aliněí, přičemž první alinea hovoří o obraně osob a druhá o obraně majetku. Pokud se podíváme na první část, pak to ustanovení říká, že není trestně odpovědný ten, kdo proti protiprávnímu útoku na sebe nebo jiného, provede v téže době čin z důvodu

---

²⁶⁴

LOI n°92-683 du 22 juillet 1992 portant réforme des dispositions générales du code pénal

nutnosti sebeobranu nebo obranu jiného člověka, kromě případů, kdy použité prostředky obrany nejsou úměrné závažnosti útoku.

Konstrukce nutné obrany ve francouzském právu se tedy poměrně značně odlišuje od právní úpravy v českém právu. Nutná obrana je zařazena do kapitoly francouzského trestního zákoníku s názvem „důvody pro vyloučení nebo snížení odpovědnosti“. Přítomnost nutné obrany pak vylučuje trestní odpovědnost obránce, pokud ten čelil protiprávnímu útoku, přičemž podmínkou je, aby čin obránce jednajícího v nutné obraně byl časově současný s útokem. Výslovně je též, oproti právní úpravě v českém právu, uvedeno zahrnutí pomoci v nutné obraně pod nutnou obranu samotnou, tedy případy kdy nejde o sebeobranu ale obranu jiného člověka.

Naopak nutnou obranou není, pokud je zde neúměrnost mezi v obraně použitými prostředky a závažností útoku. V nutné obraně se tak objevuje jakýsi požadavek proporcionality a zakládá tak, oproti právní úpravě české, velmi přísnou podmínku hranice nutné obrany. Fakticky je tak dovolena pouze obrana, která je nezbytná k odražení útoku, přičemž přiměřenost se posuzuje jak z hlediska intenzity (způsobu) obrany, tak z hlediska škody způsobené útočníkovi.²⁶⁵

Druhá alinea ustanovení francouzského trestního zákoníku nutné obrany dále hovoří o tom, že osoba není trestně odpovědná v případě, že k překažení spáchání zločinu nebo přečinu proti majetku provede jiné obranné jednání než úmyslné usmrcení, jestliže toto jednání je naprosto nutné k zamýšlenému účelu, pokud použité prostředky obrany jsou přiměřené závažnosti trestného činu.

Oproti ustanovení při obraně osob, je ochrana majetku prostřednictvím nutné obrany zpřísněna. Předně, v nutné obraně je možné chránit majetek pouze v případě, že útok má povahu zločinu nebo přečinu. Dále je výslovně zakotveno, že obranné jednání na ochranu majetku nemůže způsobit útočníkovi smrt.

Další zpřísnující podmínkou dovolené nutné obrany majetku je podmínka „naprosté nutnosti“ takovéto obrany. Působit pachateli svémocně újmu při útoku na majetek je tak dle francouzského práva možné pouze za předpokladu, že obránci nezbývá jiná možnost k odvrácení útoku. Tato podmínka tak fakticky zakládá subsidiaritu nutné obrany majetku.

Z citovaných ustanovení nutné obrany ve francouzské právní úpravě je tak zřejmé, že tato právní úprava je, oproti právní úpravě české, či již probírané úpravě rakouské a německé, daleko přísnější. Předně umožňuje obranu vůči útokům na osoby (zde se však

---

²⁶⁵ Levasseur, G. Chavanne, A. Montreuil, J.: Droit pénal general et procédure pénale, 13. vydání, Paříž: Sirey Paris, 1999, str. 80

nemyslí pouze tělesná integrita)²⁶⁶ a na majetek, zde však pouze při splnění dalších značně přísných podmínek.

Pro oba typy obrany je pak společné, že musí být splněna podmínka proporcionality obrany k útoku, přičemž obrana nesmí být útok (páchanému trestnému činu). Prostor pro jednání obránce tak není ani u jednoho s podtypů nutné obrany příliš široký, resp. francouzský trestní zákoník nutnou obranu sice dovoluje, ale fakticky pouze v pouze mimořádných situacích.

3.5.2.2. Presumpce nutné obrany

Další zvláštností francouzské právní úpravy, je ustanovení článku 122-6 trestního zákoníku, které uvádí, že se předpokládá, že osoba jednala ve stavu nutné obrany, jestliže vystupovala, aby 1) v noci zabránila vstupu do obydlených prostor spáchaného vloupáním, násilím nebo lstí; nebo 2) ochránila sebe proti pachatelům krádeže nebo drancování páchaných s použitím násilí.

Na rozdíl od jiných případů, z uvedených výjimek vyplývá, že pakliže je nutná obrana provedena za uvedených podmínek, předpokládá se, že se o nutnou obranu skutečně jednalo. Pokud je tedy nutná obrana provedena za těchto zvláštních okolností, pozice obránce se oproti jiným situacím značně ulehčuje, neboť je zde zákonem stanovena domněnka, že se o nutnou obranu jednalo. V souladu se zásadou „in dubio pro reo“ se tak dostává obránce do výrazně příznivější procesní situace.

Francouzský zákonodárce tak privileguje určité situace, kdy je dán větší zájem na ochraně osobě obránce, a to tedy v momentě, kdy se vzhledem k uvedeným okolnostem jedná o zvláště nebezpečné útoky. Tato domněnka však pochopitelně nebude patrně vylučovat posuzování přiměřenosti nutné obrany. Celkově však jde alespoň o určité uvolnění jinak velmi přísné úpravy nutné obrany.

Věc má v souvislosti s uvedenými presumovanými případy nutné obrany však ještě jeden rozměr. Podle některých názorů má totiž ve všech ostatních případech podat důkaz o přítomnosti nutné obrany ten, kdo se na nutnou obranu odvolává.²⁶⁷ Tento názor vyplývá z toho, že pokud jsou zde určité důvody, kdy je nutná obrana výslovně presumována, všechny ostatní důvody presumovány nejsou a je tedy na obránci aby tyto okolnosti vylučující jeho odpovědnost prokázal.

---

²⁶⁶ Kuchta, J.: Nutná obrana. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 25

²⁶⁷ Kuchta, J.: Nutná obrana. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 25

Ohledně těchto otázek však není ve francouzské literatuře jednoty, stejně jako není jasného názoru na uvedené presumované domněnky přítomnosti nutné obrany stran toho, zda se jedná o domněnky vyvratitelné či nikoliv.

3.5.2.3. Shrnutí a inspirace pro českou právní úpravu

V předchozích podkapitolách jsme se v základu seznámili s francouzskou právní úpravou nutné obrany. Je třeba říci, že studium této úpravy v rámci francouzského trestního práva by pro komplexní pohled vyžadovalo daleko více prostoru, které se však s ohledem na cíl a rozsah této práce nezdá být jako účelný. Proto čtenář jistě promine pouze skutečně základní pohled do konstrukce nutné obrany v této právní úpravě.

Avšak i po tomto krátkém seznámení je možné shrnout, že francouzská právní úprava se zcela zásadně odlišuje od pojetí nutné obrany ve střední Evropě. Jde především o její značně úzké hranice v neprospěch obránce. Ačkoliv je zřejmé, že tato úprava je dotvářena staletou judikaturou, kdy původní napoleonský „code pénal“ výslovné ustanovení o nutné obraně neobsahoval, nelze se zbavit dojmu o určité nedokonalosti této úpravy.

Je otázkou, zda se jedná o záměr francouzského zákonodárce limitovat případy, kdy občané budou moci samo vystupovat na ochranu svých práv v nutné obraně. Pokud ne, lze francouzské právní úpravě vytknout jisté nedostatky.

Je především o nemožnost odvracet útoky na majetek, pakliže útok nebude mít podobu alespoň přečinu. Pokud tedy bude osoba poškozovat zeď domu obránce jejím postříkáním, nebude možné se tomuto jednání majícímu však pouze povahu přestupku bránit až do doby, než bude hrozit taková škoda, která bude znamenat kvalifikaci takového činu jako činu trestného. Do té doby nebude smět obránce na ochranu svého majetku sám vystoupit a bude muset kupříkladu pouze přivolat policii.

Rovněž požadavek přiměřenosti nutné obrany bude patrně v mnohých případech znamenat, že osoby zakročující v nutné obraně její meze mohou být velice snadno překročeny. Nutno však poznamenat, že francouzská judikatura je v otázce posuzování přiměřenosti nutné obrany značně neustálená, a proto i případy zdající se být excesem, mohou být zahrnuty pod nutnou obranu. Tato realita však nepochybně nemůže přispět právní jistotě jednajících osob, ba právě naopak.

Francouzská právní úprava je tak jistě zajímavou předlohou. Pro naše zkoumané téma – budoucnost naší úpravy nutné obrany – však z tohoto zdroje nemůžeme příliš čerpat. Francouzské pojetí a právní kultura je našemu pojetí nutné obrany velmi vzdálena a jako

inspirativní zdroj by mohla být použita pouze za účelem omezení hranic nutné obrany. I taková potřeba jistě může nastat.

Z určitého pohledu by však mohlo být zajímavé uvažovat o uvolnění hranic nutné obrany, je-li útok proveden vloupáním či jiným vniknutím do obydlených prostor obránce. Takový akt může snadno přerůst nejenom v ohrožení majetku, ale i v ohrožení života a zdraví obránce a jeho rodiny, a jedná se ze strany útočníka o flagrantní porušení zákona a bezohledný čin.

Ačkoliv francouzská právní úprava si závažnosti takového činu všímá v jiné souvislosti, i pro české právní prostředí by posílení postavení obránce při těchto typech útoků mohlo být výraznou posilou jeho práv. Konkrétně by se takové uvolnění mohlo kupříkladu spojit s vyšším tolerováním překročení mezí nutné obrany nebo rozšířením jejích hranic v těchto případech. Rozbor možných řešení však nepovažujeme za účelný, zvláště přihlédneme-li k tomu, že hranice nutné obrany jsou v naší právní úpravě dostatečně široké.

Myšlena francouzského trestního zákoníku na zohlednění případů zvláště závažných útoků vyšší favorizací obránce by však v budoucnu mohla otevřít i v našem právním prostředí diskuzi ke změně právní úpravy a posloužit jako zdroj inspirace a zkušeností s pomocí obránci, který vystupuje vůči určitým typům zvláště závažných zločinů.

Francouzský trestní zákoník nám tedy také přinesl určitý pohled na konstrukci nutné obrany k předpovědi její budoucnosti. Nyní se však uberme jiným, v současné době neprávem opomíjeným, směrem, a to k právní úpravě nutné obrany z hlediska ruského práva.

3.5.3. Ruská federace

V předchozích částech této kapitoly jsme se věnovali právní úpravě nutné obrany v Německu a ve Francii. Jako další zahraniční právní úpravu, do které nahlédneme, bude právní úprava ruská. Tato právní úprava je v posledních letech značně opomíjena, když se autoři inspirují především úpravou německou. Avšak i v ruské právní úpravě můžeme najít celou řadu podnětných ustanovení.

3.5.3.1. Konstrukce nutné obrany

Trestní zákoník Ruské federace²⁶⁸ upravuje nutnou obranu v hlavě osmé jako „okolnost vylučující protiprávnost jednání“, přičemž nutná obrana je mezi těmito okolnostmi zařazena na prvním místě.

Ustanovení § 37 odst. 1 pak říká: „Za trestný čin se nepovažuje způsobení škody útočící osobě ve stavu nutné obrany, tj. při obraně osoby a práv bránícího se nebo jiných osob, zákonem chráněných zájmů společnosti nebo státu proti nebezpečnému útoku, pokud byl tento útok spojen s násilím nebezpečným pro život bránící se či jiné osoby, nebo s bezprostřední pohrůžkou použití takového násilí.“²⁶⁹

Nutná obrana je dle citovaného ustanovení tedy možná jak při osobní obraně a obraně svých práv, tak při pomoci jinému a dále vůči zákonem chráněným zájmům společnosti a státu. Podmínkou možnosti jednat v nutné obraně dle prvního odstavce je však skutečnost, že útok byl spojen s násilím nebo s bezprostřední pohrůžkou použití násilí.

První odstavec tak zakládá velmi široké právo jednat v nutné obraně vůči násilným trestným činům nebezpečným pro život bránící se či jiné osoby. Důvodem této širší skutečnosti, že toto ustanovení nežádá jakoukoliv přiměřenost nutné obrany. Při těchto nejčastěji závažných trestných činech tak bude možné útočnicka třeba i usmrtit. Jedná se tedy o jakýsi privilegovaný případ nutné obrany, který je však postaven na první místo v ustanovení o nutné obraně.

Následující odst. 2 ustanovení o nutné obraně pak již odpovídá v zásadě jinak „základnímu“ právnímu řešení nutné obrany. Toto ustanovení zní: „Obrana proti útoku, který nemá charakter násilí nebezpečného pro život bránící se nebo jiné osoby, nebo není spojen s bezprostřední pohrůžkou použití takového násilí, je oprávněná, pokud při tom nedošlo k překročení mezí nutné obrany, tj. k úmyslnému jednání, které zjevně neodpovídá charakteru a nebezpečnosti útoku.“²⁷⁰

Všechny ostatní útoky, na které nedopadá ustanovení § 37 odst. 1 ruského trestního zákoníku, je možné odvracet za předpokladu nepřekročení mezí nutné obrany. Překročit meze nutné obrany je však dle ruského trestního zákoníku jen úmyslným jednáním. O

---

²⁶⁸ Zákon č. 63-FZ/1996 Sbírky zákonů Ruské federace

²⁶⁹ Žižka, J.: Trestní zákoník Ruské federace, Praha: Institut pro sociální kriminologii a prevenci, 2003, str. 22

²⁷⁰ Žižka, J.: Trestní zákoník Ruské federace, Praha: Institut pro sociální kriminologii a prevenci, 2003, str. 22

překročení se pak bude jednat, pokud toto obranné jednání zjevně neodpovídá charakteru a nebezpečnosti útoku.

Již dřívější ruská literatura pak k této problematice uvádí, že „*soudy při úvahách o překročení mezi nutné obrany nemohou mechanicky vycházet z požadavků úměrnosti mezi prostředky obrany a útoku a intenzitou obrany a útoku, ale musí především uvažovat stupeň a charakter nebezpečí, které hrozilo tomu, kdo se bránil, a také síly a možnosti, které má k odražení útoku (např. množství útočníků, čas útoku a další okolnosti.*“²⁷¹

Zde spařujeme zcela zásadní rozdíl oproti české právní úpravě a fakticky i úpravám v německy mluvících zemích, kdy odpovědnost za intenzivní exces nastává pouze v případě úmyslného vykročení z mezí nutné obrany. Ustanovení tohoto znění tak opět značně napomáhá osobě obránce, která se nemusí obávat postihu v případě nedbalostního vybočení z nutné obrany.

Poslední odst. 3 ustanovení o nutné obraně je pak společný oběma výše uvedeným případům, tedy nutné obraně vůči násilným trestným činům ohrožujícím život, i vůči jiným útokům. Konkrétně toto ustanovení říká, že: „Právo na nutnou obranu mají ve stejné míře všechny osoby nezávisle na jejich profesionální nebo jiné odborné přípravě a služebním postavení. Toto právo má osoba nezávisle na možnosti uniknout nebezpečnému útoku nebo se obrátit s žádostí o pomoc k jiným osobám nebo orgánům moci.“²⁷²

Dané ustanovení tak zakládá právo nutné obrany pro všechny osoby (tedy i kupříkladu vojáky či policisty). Zároveň výslovně vylučuje povinnost subsidiarity, tedy vyhnout se či zabránit útoku jiným způsobem.

Ruská právní úprava nutné obrany je tak velmi výrazně konstruována ve prospěch osoby obránce. Takovéto řešení je jistě zajímavé, avšak široké favorizování obránce zejména co do praktické dovolenosti nedbalostního excesu může přinést značné obtíže. Tak kupříkladu útočník se nebude moci bránit v nutné obraně vůči původnímu obránci, pokud tento pouze z nedbalosti, ať již jakkoliv závažné, vybočí z mezí nutné obrany.

Stejně tak možnost způsobit útočníkovi osobě prakticky jakoukoliv škody v případě životu nebezpečného útoku nebo bezprostřední pohrůžkou takovým útokem, může ospravedlnit vážné excesy obránce (které vlastně ani v tomto pojetí být excesy nemusí) či být prostředkem k zastření spáchání vlastního trestného činu (např. vraždy).

---

²⁷¹ Krieger, G.A., Kurinov, B.A., Tkačevský, J.M.: Sovětskoje ugolovnoje pravo, obščaja časť, Moskva, 1961, str. 215

²⁷² Žižka, J.: Trestní zákoník Ruské federace, Praha: Institut pro sociální kriminologii a prevenci, 2003, str. 22

3.5.3.2. Privilegované skutkové podstaty

Velmi zajímavou úpravu nalézáme v ruském trestním zákoníku při překročení mezi nutné obrany. Konkrétně tento trestní zákoník konstruuje dvě speciální skutkové podstaty, které privilegují určité trestné činy spáchané v důsledku vybočení z mezí nutné obrany.

První z nich nalezneme v § 108 odst. 1 ruského trestního zákoníku pod názvem „Vražda spáchaná při překročení mezi nutné obrany nebo při překročení mezi opatření nezbytných pro zadržení osoby, která spáchala trestný čin“. Toto ustanovení říká následující: „Vražda spáchaná při překročení mezi nutné obrany se trestá omezením svobody až na dva roky nebo odnětím svobody na stejnou dobu.“²⁷³

Vražda samotná, je pak upravena v § 105 ruského trestního zákoníku a definována jako „úmyslné usmrcení jiného člověka“. Ta se pak oproti svému privilegovanému protějšku trestá odnětím svobody na šest až patnáct let. Z toho je patrné, že spáchání vraždy, jakožto úmyslné vybočení z mezí nutné obrany, je v ruském právu privilegováno velmi výrazně.

Obdobně je konstruována i další speciální skutková podstata, kterou nalezneme v § 114 ruského trestního zákoníku, a to „Úmyslné způsobení těžké nebo středně těžké újmy na zdraví spáchané při překročení mezi nutné obrany nebo při překročení mezi opatření nezbytných pro zadržení osoby, která spáchala trestný čin“. Toto ustanovení pak říká: „Úmyslné způsobení těžké nebo středně těžké újmy na zdraví spáchané při překročení mezi nutné obrany se trestá omezením svobody až na dva roky nebo odnětím svobody až na jeden rok.“²⁷⁴

Dané ustanovení pak opět výrazně privileguje úmyslné způsobení těžké újmy na zdraví²⁷⁵ a úmyslné způsobení středně těžké újmy na zdraví,²⁷⁶ dává tak obránci výraznou úlevu při úmyslném překročení mezi nutné obrany.

---

²⁷³ Žižka, J.: Trestní zákoník Ruské federace, Praha: Institut pro sociální kriminologii a prevenci, 2003, str. 42

²⁷⁴ Žižka, J.: Trestní zákoník Ruské federace, Praha: Institut pro sociální kriminologii a prevenci, 2003, str. 42

²⁷⁵ § 111 odst. 1 ruského trestního zákoníku: Úmyslné způsobení těžké újmy na zdraví, jíž byl ohrožen lidský život nebo jež má za následek ztrátu zraku, řeči, sluchu nebo jakéhokoliv jiného orgánu nebo ztrátu funkce orgánu, přerušení těhotenství, duševní chorobu, drogovou závislost nebo toxikománii nebo neodstranitelné znetvoření obličeje, nebo jež má za následek trvalé snížení celkové pracovní schopnosti nejméně o jednu třetinu nebo záměrně způsobenou úplnou ztrátu profesní pracovní schopnosti, se trestá odnětím svobody na dva roky až osm let.

²⁷⁶ § 112 odst. 1 ruského trestního zákoníku: Úmyslné způsobení středně těžké újmy na zdraví, která není životu nebezpečná a neměla následky uvedené v § 111 tohoto zákona, ale vyvolala

3.5.3.3. Shrnutí a inspirace pro českou právní úpravu

Tolik k základnímu seznámení s právní úpravou nutné obrany v trestním zákoníku Ruské federace. V ostrém kontrastu s předchozí probíranou francouzskou úpravou vidíme, že ruská obrana dalekosáhle pomáhá obránci při vystupování v nutné obraně.

Činí tak nastavením velmi širokých mezí nutné obrany, kdy mimo jiné za překročení mezí nutné obrany nepovažuje spáchání nedbalostního trestného činu. Úmyslné překročení mezí nutné obrany, při kterém je útočník usmrčen, či jsou mu způsobeny nejtěžší újmy na zdraví, pak velmi benevolentně privileguje.

Ruský zákonodárce tak dává jasně najevo, že značnou část ochrany vlastních práv a zejména ochrany před násilnými trestnými činy, předává do rukou občanů a dokonce velmi přivírá oči, pokud se tito při výkonu svého „oprávnění“ vypořádají s pachatelem tak, že jej kupříkladu i usmrtí.

Takovéto nastavení nutné obrany však nepovažujeme za příliš šťastné, ačkoliv jinak je ruský trestní zákoník nutné považovat za vysoce moderní a propracovaný, a to i co se týče okolností vylučujících protiprávnost, kdy například podrobně a velmi zdařile rozpracovává hmotné-právní důsledky způsobení škody při zadržení pachatele trestného činu.²⁷⁷

Rozhodně však není na místě, z hlediska budoucnosti naší právní úpravy nutné obrany, posouvat její meze po ruském vzoru takto široce, neboť dle našeho názoru má na prvním místě ochranu občanů zajišťovat fungující státní aparát.

Inspirativní by však mohlo být řešení privilegování určitých skutkových podstat trestných činů spáchaných v důsledku překročení mezí nutné obrany. Tuto potřebu zdůraznila v souvislosti rekodifikačními pracemi Císařová, která uvádí, že „*v každém případě je nutné zdůraznit, že pokud má být právní úprava nutné obrany v těchto směrech*

---

dlouhodobé zdravotní obtíže nebo významné a trvalé snížení celkové pracovní schopnosti maximálně o jednu třetinu, se trestá arestem na tři až šest měsíců nebo odnětím svobody až na tři roky.

²⁷⁷ § 38 ruského trestního zákoníku:

1. Za trestný čin se nepovažuje způsobení škody osobě, která spáchala trestný čin, při jejím zadržení za účelem předat ji orgánům moci a zamezit jí v páchání další trestné činnosti, pokud nebylo možné tuto osobu zadržet jinými prostředky a pokud nedošlo k překročení mezí nezbytných pro zadržení osoby.
2. Za překročení mezí nezbytných pro zadržení pachatele trestného činu se považuje zjevný nesoulad způsobu zadržení s charakterem a mírou společenské nebezpečnosti trestného činu spáchaného zadrženou osobou a s okolnostmi zadržení, kdy se zadržené osobě bezdůvodně způsobuje zjevně nadměrná škoda, která neodpovídá dané situaci. Takové překročení mezí nezbytných pro zadržení pachatele je trestné pouze v případech, kdy byla škoda způsobena úmyslně.

*skutečně moderní, bude třeba do zvláštní části vtělit nová ustanovení privilegovaných skutkových podstat (nejenom, jak je v návrhu správně uvedeno, ustanovení o privilegovaném usmrcení, (...)).*²⁷⁸

Uvedené by se tak de lege ferenda mohlo dát, částečně po vzoru ruské právní úpravy, zakotvením privilegovaných skutkových podstat trestných činů spáchaných v důsledku vybočení z nutné obrany. Současná právní úprava sice zná privilegované skutkové postaty trestného činu zabití²⁷⁹ a ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky,²⁸⁰ které sice mohou být vhodně použitelné na případy překročení mezi nutné obrany, avšak tyto dopadají pouze na poměrně úzký okruh případů, kdy je trestný čin spáchán v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného.

Obecné zakotvení privilegování případů, kdy je konkrétní trestný čin spáchán při intenzivním excesu, by tak nepochybně posílilo roli nutné obrany ve společnosti. Konkrétně by se mohlo jednat o určité trestné činy proti životu a zdraví. Na druhou stranu plynou z privilegování těchto jednání též rizika a nevýhody, které jsme popsali již výše. Za současné právní situace se tak potřeba zavedení těchto privilegovaných skutkových podstat nejeví jako celkově prospěšná.

Opusťme však již trestní zákoník Ruské federace a přesuňme se do zkoumání právní úpravy posledních dvou států, jejichž právní úprava je v současné době rovněž poněkud opomíjena. Přesto, ač pro mnohé překvapivě, zakotvení právní úpravy nutné obrany v těchto zemích může být velmi prospěšným vzorem.

3.5.4. Bulharská republika a Rumunská republika

Bulharsko a Rumunsko jsou dvěma státy, které i přes rekodifikační snahy dosud nepřistoupily k přijetí nového trestního zákoníku. Obě země tedy nadále, jako i do nedávna Česká republika, používají trestní zákony z doby šedesátých let minulého století. Ovšem je třeba říci, že, minimálně co se nutné obrany týče, to nečiní problému.

Na právní úpravu Bulharské a Rumunské republiky se tak nyní podíváme společně.

---

²⁷⁸ Císařová, D.: K nové koncepci okolností vylučujících protiprávnost, Trestní právo 10/2000, str. 10

²⁷⁹ § 141 trestního zákoníku

²⁸⁰ § 146a trestního zákoníku

3.5.4.1. Bulharská republika

Bulharská vláda schválila dne 15. ledna 2014 návrh nového trestního zákoníku, nicméně je třeba konstatovat, že tento má mnoho odpůrců, a proto je jeho budoucnost nejistá. Stále tak zůstává v účinnosti trestní zákon z 16. března 1968, kterému se budeme nyní věnovat a který je nepochybně i po téměř půl století nejen co do konstrukce nutné obrany velmi moderním kodexem.

Bulharský trestní zákon je postaven na materiální (resp. formálně-materiálním) pojetí trestného činu. Jednání v nutné obraně pak není trestným činem, neboť takovéto jednání není pro společnost nebezpečné.²⁸¹

Nutná obrana je pak konstruována v čl. 12 odst. 1 bulharského trestního zákona následovně: „Čin není nebezpečný pro společnost, byl-li spáchán v nutné obraně, tj. při obraně proti bezprostřednímu protiprávnímu útoku na státní nebo společenské zájmy, osobnost nebo práva bránícího se nebo jiného, způsobením škody útočníkovi, v rámci nutných mezí.“²⁸²

Hranice nutné obrany jsou pak stanoveny v čl. 12 odst. 2 bulharského trestního zákona definovány následovně: „Jde o překročení mezí nutné obrany, byla-li obrana zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.“²⁸³

Ve znění těchto ustanovení je patrný společný vzor s československým trestním zákonem z roku 1961 v podobě socialistického zákonodárství. Ačkoliv je v dnešní době zřejmá tendence odklonu o těchto vzorů a zaujetí zejména německou právní úpravou, negativistické postoje vůči těmto předlohám nejsou dle našeho názoru na místě ani v současnosti.

Potvrzuje to velmi podnětná úprava bulharského trestního zákoníku, která v čl. 12 odst. 3 stanovující postup při překročení mezí nutné obrany. Toto ustanovení říká: „Nebude potrestán čin, který byl spáchán při překročení mezí nutné obrany, vyplynul-li z úleku nebo rozrušení.“²⁸⁴

---

²⁸¹ Císařová, D., Čížková J.: Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací, Praha: Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 1/1986, str. 5

²⁸² Vaněček, S.: Bulharský trestní zákon: z 16. března 1968, Praha: Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1970, str. 5

²⁸³ Vaněček, S.: Bulharský trestní zákon: z 16. března 1968, Praha: Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1970, str. 5

²⁸⁴ Vaněček, S.: Bulharský trestní zákon: z 16. března 1968, Praha: Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1970, str. 5

Bulharský zákonodárce zde tak výslovně zakotvil beztrestnost pro obránce, který z důvodu úleku nebo rozrušení překročí meze nutné obrany. Takové ustanovení je nepochybně významným posílením postavení obránce a garance jeho beztrestnosti v případech, kdy z důvodů majících původ v útoku, tedy z důvodů, které sám nevyvolal, překročí meze nutné obrany.

Zároveň se tím v jistém smyslu vracíme na úvod této kapitoly, kde jsme připomínali osnovy zamítnutého vládního návrhu trestního zákoníku z roku 2004, která počítala, avšak po vzoru německém, s vyloučením trestnosti činu spáchaného obráncem na rámec nutné obrany z obdobných důvodů. Přesto, nutno říci, že bulharská předloha je v tomto praktičtější, když sice takovýto čin zůstává trestným činem (a je tedy vůči němu přípustná nutná obrana ze strany původního útočníka), avšak obránce sám zůstane beztrestný.

Takováto právní úprava bohužel v našem trestním zákoníku chybí a je třeba říci, že instituty polehčujících okolností, mimořádného snížení trestu či upuštění od potrestání, nemohou být pro osobu jednající v nutné obraně dostatečnou zárukou pro případ, že překročí meze nutné obrany.

Tohoto problému, který účinně řeší bulharský trestní zákon, si všiml již Vokoun, který říká, že *„rozrušení, strach, úlek nebo jiné psychické momenty mohou způsobit, nejen subjektivní nemožnost správně hodnotit situaci (např. přesně vymezit rozsah a druh hrozící škody, následky vlastního jednání apod.), tedy vyvolat zcela nezaviněně překročení „objektivních“ mezí z omluvitelného důvodu. Tyto psychické stavy, zejména též ve spojení s objektivními nezřejmými fakty, mohou odůvodnit rovněž zaviněné, zejména nedbalostní jednání osoby, která útoku nebo jinému nebezpečí čelí.“*²⁸⁵

Vedle toho zná bulharský trestní zákon, obdobně jako trestní zákoník Ruské federace, i privilegované skutkové podstaty trestného činu vraždy spáchané vykročením z mezí nutné obrany²⁸⁶ a trestného činu ublížení na těle způsobeného při překročení mezí nutné obrany.²⁸⁷ Tyto již podrobně probírat nebudeme, pouze uvedeme, že trestní sankce nemá v těchto privilegovaných skutkových podstatách dolní hranici a horní hranice je čtvrtinová oproti horní hranici základních skutkových postat.

Bulharský trestní zákon tak v souhrnu představuje již v době svého vzniku až dodnes velmi moderní právní úpravu nutné obrany, která se zdá být účelněji propracovaná než naše

---

²⁸⁵ Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze, Praha: Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 3/1989, str. 74

²⁸⁶ čl. 119 bulharského trestního zákona

²⁸⁷ čl. 132 bulharského trestního zákona

současná právní úprava, zejména z pohledu garance postavení obránce, kterého neodrazuje, tak jako u nás, riziko trestního stíhání v případech, které naše právní úprava na rozdíl od úpravy bulharské nezohledňuje.

3.5.4.2. Rumunská republika

Rumunský trestní zákon byl přijat 21. června 1968 a účinnosti nabyl v lednu 1969. Nahradil předchozí trestní zákon nazývaný „Trestní zákon Carola II.“, který platil od roku 1936.²⁸⁸ I tento zákon představuje poměrně zajímavou úpravu nutné obrany, jejímuž znění se, jako poslednímu státu v této části práce, budeme věnovat.

Článek 44 rumunského trestního zákona zakotvuje nutnou obranu následovně: „Trestným činem není jednání v trestním zákoně, spáchané v nutné obraně. V nutné obraně je osoba, která odvrací přímý, bezprostřední a neoprávněný útok, směřující proti ní, proti druhé osobě nebo proti společenskému zájmu, který vážně ohrožuje osobu nebo práva oběti útoku nebo společenský zájem. V nutné obraně jedná i osoba, která z důvodu rozrušení nebo bázně překročí meze nutné obrany v míře přiměřené závažnosti útoku a okolnostem za kterých se útok udál.“²⁸⁹

Předně je nutné poukázat na poměrně neobvyklou podmínku nutné obrany, dle které je možné odvracet útok, který *vážně ohrožuje osobu nebo práva oběti útoku nebo společenský zájem*. Zajímavý je především podmínka vážného ohrožení, která znamená, že v nutné obraně není možné odvracet útoky nízké intenzity, zejména útoky bagatelní. S obdobnou formulací jsme se již setkali u rakouské právní úpravy nutné obrany, které však nehovořilo o vážném ohrožení, ale vyjímalo z režimu nutné obrany případy, kdy napadenému hrozila pouze nepatrná újma.

Poměrně netypické je též vymezení vůči komu útok odrážený v nutné obraně musí směřovat. Jmenovitě je uvedena osoba obránce, jiná osoba nebo společenský zájem. Rumunský zákonodárce tak výslovně zakotvil možnost pomoci v nutné obraně i možnost ochrany jiných hodnot než je život a zdraví osob.

Hranice nutné obrany jsou pak stanoveny mírou její přiměřenosti závažnosti útoku a okolnostem, za kterých se útok udál. Obdobně jako u bulharské právní úpravy, i rumunský zákonodárce pamatuje na případy, kdy jsou tyto meze překročeny s stenických subjektivních

---

²⁸⁸ Vlasceanu, A., Dorobant A.: Systémy trestní justice v Evropě a Severní Americe - RUMUNSKO, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, str. 6

²⁸⁹ Tiplica, M.: Trestní zákoník Rumunské socialistické republiky: z 21. června 1968, Praha: Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1970, str. 24

důvodů. Zatímco dle bulharského trestního zákona se jednalo o úlek nebo rozrušení, rumunský trestní zákon hovoří o bázni a rozrušení, které jsou důvodem překročení mezi nutné obrany.

Stejně tak důsledky překročení mezi nutné obrany z uvedených důvodů jsou v každém z uvedených zákonů jiné. Bulharský trestní zákon zakládá beztrestnost obránce, rumunský trestní zákon však výslovně stanovuje, i osoba překračující tímto způsobem meze nutné obrany *jedná v nutné obraně*. Takové překročení mezi nutné obrany tak není protiprávní a není tak vůči němu ani možné vystupovat v nutné obraně.

3.5.4.3. Shrnutí

Po seznámení s úpravou nutné obrany v bulharském a rumunském trestním právu, tedy právu dvou postkomunistických zemí, které nedávno vstoupily do Evropské unie, musíme konstatovat, že se jedná o velmi zdařilou právní konstrukci. Součástí závazku těchto zemí v přístupových smlouvách je pak i přijetí nové úpravy trestního zákona, na čemž obě země intenzivně pracují a mají za cíl provést celkovou rekodifikaci přijetím nových trestních zákoníků.

Co se týče nutné obrany, je však nutné konstatovat, že zejména její zakotvení v bulharském trestním zákoně je velmi inspirativní a představuje právní úpravu vysoké úrovně. Zvláště jde pak o uvedení některých astenických subjektivních důvodů překročení mezi nutné obrany coby důvod beztrestnosti obránce. Velmi významnou posilou postavení obránce je pak i zakotvení speciálních privilegovaných skutkových postat u trestných činů, za jejichž spáchání jsou obránci při vybočení z mezi nutné obrany nejčastěji trestně stíháni.

Dlužno s lítostí připomenout, že takovéto instrumenty česká právní úprava nutné obrany postrádá, což se reálně odráží i v ochotě občanů vystupovat jak na obranu vlastní tak především na obranu jiných osob. Rumunská a především bulharská právní úprava tak může být v tomto pro naše zákonodárce vzorem co do privilegace těchto případů excesů. Je tak škodou, že tyto velmi sofistikované kodexy bývají v současné době při legislativních snahách jakožto zdroje inspirace a zkušenosti přehlíženy.

Trestní právo Bulharska a Rumunska bylo zároveň poslední, kterému jsme se při studiu otázky budoucnosti nutné obrany věnovali, jakožto možnému inspirativnímu proudu. Pomalu tak uzavíráme tuto v pořadí třetí aktuální otázku nutné obrany. A na její závěry se podíváme v následující kapitole.

3.6. *Budoucnost nutné obrany*

Nutná obrana je bezpochyby institut, který má v právním řádu České republiky neotřesitelné místo. Jedná se zároveň o institut, který je historicky odůvodněný naší právní kulturou a přístupem k ochraně člověka a jeho práv, ať již z pohledu křesťanství či jiných základních pilířů evropské civilizace.

Nahlédnutím do historického vývoje právní úpravy jsme se seznámili s mnohdy razantními proměnami pojetí tohoto institutu. Tendence uplynulých dekád pak směřovala především k rozšíření možnosti obránce při jednání v nutné obraně posouváním hranic přiměřenosti nutné obrany až k hranici její zcela zjevné nepřiměřenosti.

Pokud jsme nahlédli do jiných současných zahraničních právních úprav, pak jsme měli možnost spatřit, že v takto širokém rozevření hranic dovolenosti nutné obrany je naše země spíše výjimkou. Poučení z historie s přihlédnutím k zahraničním kodifikacím nám tak dává tu zkušenost, že náš zákonodárce se snažil občany motivovat a ulehčovat jim jednání v nutné obraně v zásadě jen jedním způsobem – a to posouváním hranic intenzivního excesu. Tímto se dostal až v podstatě na nejzazší mez, když si lze další odsunutí této hranice za hranici zcela zjevné nepřiměřenosti jen stěží představit.

Dostavil se však tímto postupem očekávaný výsledek? Obávám se, že nikoliv.

Ačkoliv je tato otázka spíše otázkou kriminologickou, která by zasloužila daleko širšího pojednání opřeného o náležitý sociologický výzkum, je přesto zřejmé, že aktivita občanů a jejich odhodlání při vystupování v nutné obraně při ochraně zájmů chráněných trestním zákonem je zcela minimální. A může za to nejen strach z pachatelů trestné činnosti, ale právě i jejich obava z trestního stíhání při překročení mezí nutné obrany, byť by se jednalo o překročení nedbalostní.²⁹⁰

Řešení je tak z našeho pohledu pouze jediné. Kde již není možné posouvat hranice nutné obrany, a kde se ostatně posouvání hranic u posledních legislativních změn neukázalo za tímto účelem jako účinné, je tak nutné přistoupit k jiným, hlubším proměnám nutné obrany a především jejího doplnění, jak uvádí i Císařová, do skutečně moderní právní úpravy.²⁹¹

Konkrétní návrh řešení pak můžeme nalézt v probíraných zahraničních právních úpravách, a to především v podobě beztrestnosti v případech překročení mezí nutné obrany

---

²⁹⁰ Císařová, D.: K podnětům sovětské právní úpravy překročení mezí nutné obrany pro československou právní úpravu, *Socialistická zákonnost* 2/1982, str. 93

²⁹¹ Císařová, D.: K nové koncepci okolností vylučujících protiprávnost, *Trestní právo* 10/2000, str. 10

z důvodu psychického stavu osoby obránce vyvolaného útokem (například po vzoru německém, rakouském či historickém českém) a dále zavedením speciálních privilegovaných skutkových podstat (například po vzoru ruském či bulharském).

Stejný názor v minulosti, a to předtím, než došlo k posunutí hranic nutné obrany ze zřejmé nepřiměřenosti na zcela zjevnou nepřiměřenost, představil Vokoun, který říká, že *„úsilí o privilegování těch osob, které čin spáchají při překročení nutné obrany nebo krajní nouze, vyplývá jednoznačně ze snahy o posílení aktivity všech občanů v boji s protispoločenskou činností a jejími následky, v úsilí o ochranu individuálních, skupinových i celospolečenských zájmů a hodnot. Privilegování těchto osob může přispět ke zvýšení iniciativy, rozhodnosti a uvědomění občanů, tedy též ke zvýšení účinnosti daných institutů trestního práva v boji s trestnou činností.“*²⁹²

Takováto opatření by pak nepochybně přispěla k povědomí občanů o garanci jejich práv při jednání v nutné obraně daleko více než široké, pro občany však málo srozumitelné, nastavení mezi nutné obrany, avšak bez garance benevolentnějšího postupu v případech přestoupení těchto mezí.

Věc má totiž z tohoto pohledu ještě jeden rozměr, a to ten, že orgány činnými v trestním řízení by nutná obrana musela být brána daleko více v potaz, zejména pokud by kupříkladu musela být objasňována tvrzená přítomnost astenických psychických důvodů překročení jejich mezí. Dolenský problém nízké kvalifikace nutné obrany vyjádřil takto: *„Jeden obhájce mi řekl, že nutná obrana je v praxi daleko častější, než by se na první pohled zdálo a že ani soudy, ani obhajoba jí nevěnují větší pozornost. Podle jeho názoru bývá velká nedůvěra k tvrzení obhajoby, že šlo o nutnou obranu (...).“*²⁹³

Je tak na zvážení zda je současné pojetí nutné obrany vyhovující či nikoliv a zda by v takovém případě zasloužilo určitou změnu. Dolenský rovněž před dvaceti lety, kdy došlo k poslednímu rozšíření mezi nutné obrany, bilancoval, zda je lepší aby nutná obrana měla široké meze bez dalšího anebo meze užší s dodatkem o jejich beztrestném překročení. Svou úvahu uzavřel s tím, že první z variant považuje za lepší.²⁹⁴

Domnívám se, že v současné době by právě případná revize této koncepce zasluhovala svou pozornost. Výsledkem by pak mohla být širší privilegace překročení mezi nutné

---

²⁹² Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze, Praha: Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 3/1989, str. 77

²⁹³ Dolenský, A.: Přiměřenost nutné obrany. IN: Sborník prací z trestního práva k 70. narozeninám prof. dr. V. Solnaře. Praha: Univerzita Karlova, 1969, str. 21

²⁹⁴ Dolenský, A.: Nová koncepce nutné obrany, Praha: Bulletin advokacie 1/1994, str. 24

obransy, třeba i za současného zúžení jejích mezí ze „zcela zjevné“ nepřiměřenosti na kupříkladu pouze „zjevnou“ nepřiměřenost.

Takováto koncepce by pak dle našeho názoru umožňovala vhodný individuálnější přístup k jednotlivým případům excesů. Například v případě zavedení beztrestnosti u případu excesů z astenických psychických důvodů by závažná pochybení obránce zůstala i nadále po právu trestná, kdežto pochybení za současné přítomnosti těchto důvodů vyvolaných útokem by pro obránce znamenala beztrestnost.

Podobně i u speciálních privilegovaných skutkových podstat je odůvodněné, aby k obránci působícímu při překročení nutné obrany daný následek bylo přístupováno obligatorně jiným způsobem než k běžnému pachateli. Zde by však bylo nutné ještě blíže vymezit subjektivní stránku těchto skutkových podstat.

Budoucnost nutné obrany tak není uzavřená a je zřejmé, že i dosavadní, na první pohled vyhovující stav, může být podroben diskusi za účelem provedení třeba i zásadních změn koncepce institutu nutné obrany v České republice.

Otázkou však je, zda by se našla dostatečná vůle k otevření takové diskuse, která by musela být spojena s velkým úsilím podloženým kriminologickým zkoumáním, to vše za situace, kdy zde objektivně žádný tlak, ať již ze strany laické či odborné veřejnosti, na změny koncepce nutné obrany není.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zaměřit se na některé konkrétní otázky a aktuální témata nutné obrany, které nebyly doposud v literatuře zodpovězeny, či kterými se trestně-právní věda zatím nezabývala. Komplikovanost a nezbytná přesnost a propracovanost nutné obrany, s přihlédnutím k neustálému dynamickému vývoji společnosti, nám napovídá, že okruh těchto nezodpovězených otázek nemůže být ani po desetiletích zájmu trestněprávní vědy zcela analyzován.

O tom, že ani po takto dlouhé době zkoumání institutu nutné obrany mnoha autory není problematika nutné obrany ve všech jejích důsledcích a vztazích dořešena, jsme se v rámci této práce přesvědčili na některých vybraných otázkách s nutnou obranou souvisejících.

Věnovali jsme se opomíjenému vztahu nutné obrany k dalším okolnostem vylučujícím protiprávnost, mimo institutu krajní nouze, kterému, nutno přiznat, věda již dostatek pozornosti věnovala. Zaměřili jsme se tak podrobně především na vztah nutné obrany k oprávněnému použití zbraně a právním problémům nastávajícím při konkurenci těchto okolností vylučujících protiprávnost. Stranou jsme nenechali však ani jiné, ať již v zákoně výslovně uvedené či neuvedené okolnosti vylučující protiprávnost a jejich doposud příliš neřešený vztah k nutné obraně.

Dalším aktuálním tématem nutné obrany byla problematika automatických obranných systémů. Zde jsme nejen odhalili základní nedostatky aplikace nutné obrany na danou problematiku, ale též navrhli určitá řešení neutěšeného stavu, kdy mohou být zcela legálně užívána i velmi nebezpečná zařízení, jež představují značné nebezpečí pro osoby, které nejsou útočníky. V rámci exkurzu o zcela závislých dálkově ovládaných obranných systémech jsme otevřeli otázku v trestním právu dosud neřešenou, avšak vystupující na světlo v důsledku pokroku techniky, kdy současné znění nutné obrany nevědomě dává obránci do rukou velmi silný legální avšak morálně obtížně odůvodnitelný nástroj.

Poslední aktuální otázkou nutné obrany, které jsme věnovali pozornost, byl pohled na budoucnost nutné obrany co do možných legislativních změn jejího znění. V rámci toho jsme se věnovali její historické genezi a legislativnímu vývoji a jako inspirativní proud de lege ferenda jsme v základu probrali též právní úpravu nutné obrany v šesti evropských státech, přičemž v každé zahraniční právní úpravě jsme našli zajímavé myšlenky, na jejichž základě by bylo nepochybně vhodné otevřít případnou diskusi o revizi stávajícího

znění nutné obrany v České republice. Současné znění nutné obrany je sice vyhovující tím, že poskytuje velmi široké meze pro jednání v nutné obraně co do přiměřenosti dovoleného jednání, avšak do jisté míry na úkor nezohledňování určitých excesů z nutné obrany, zejména excesů nedbalostních či excesů majících základ v psychickém stavu obránce vyvolaném útokem.

Uzavřeli jsme tak některé aktuální otázky nutné obrany, přičemž cílem této práce bylo pokusit se najít odpověď alespoň na některé z nich. Témat, kterým bychom se mohli věnovat při zkoumání nutné obrany, by se jistě našlo daleko více. Čtenář tak snad odpustí, když tato témata již nebylo možné pojmout do této práce. Přesto věřím, že cíl této práce byl naplněn, výběr aktuálních otázek nutné byl vyvážený a tato rigorózní práce tak přinesla možná řešení alespoň některých z nich.

POUŽITÁ LITERATURA

1. Bible, *Český ekumenický překlad*, 14. vydání, Praha: Česká Biblická společnost, 2008
2. Burda, E.: *Systém okolností vylučujících protiprávnost' činu v slovenskom Trestnom zákone a jeho porovnanie s Českou republikou*, Praha: Trestněprávní revue 2/2011
3. Burda, E.: *Útok, proti ktorému je prípustná nutná obrana*, Praha: Trestněprávní revue 2/2010
4. Císařová, D., Čížková J.: *Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací*, Praha: Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 1/1986
5. Císařová, D.: *K nové koncepci okolností vylučujících protiprávnost*, Trestní právo 10/2000
6. Císařová, D.: *K podnětům sovětské právní úpravy překročení mezí nutné obrany pro československou právní úpravu*, Socialistická zákonnost 2/1982
7. Dolenský, A.: *Nová koncepce nutné obrany*, Praha: Bulletin advokacie 1/1994
8. Dolenský, A.: *Přiměřenost nutné obrany*. IN: Sborník prací z trestního práva k 70. narozeninám prof. dr. V. Solnaře. Praha: Univerzita Karlova, 1969
9. Fremr, R., Zelenka, P.: *K výkladu ustanovení § 13 o nutné obraně*. Právní praxe 5/1994
10. Haft, F.: *Strafrecht. Allgemeiner Teil*, 3. vydání, Mnichov: C. H. Beck, 1987
11. Hendrych, D. a kol.: *Právní slovník*, 3. vydání, Praha: C.H. Beck, 1999
12. Hendrych, D. a kol.: *Správní právo, obecná část*, 7. vydání, Praha, C.H.Beck, 2009
13. Herczeg, J.: *Zavinění a omyl v novém trestním kodexu*, Bulletin advokacie 10/2009, Praha
14. Hořák, J.: *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*, Bulletin advokacie 10/2009, Praha
15. Hrušáková, M a kol.: *Zákon o rodině*, 4. vydání, Praha: C.H.Beck: 2009
16. Hruška, J., Bureš, R.: *Použití automatických obranných zařízení z pohledu trestního práva*, Trestní právo - 14, č. 7-8 (2010)
17. Hruška, J.: *Institut nutné obrany ve světle navrhované rekodifikace trestního zákoníku*, Trestní právo 12/2008
18. Jebavý, M.: *Vybočení z mezí nutné obrany*, Praha: Socialistická zákonnost 1/1975
19. Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, s.r.o., 2009
20. Jeschek, H.H.: *Lehrbuch des Strafrechts*. 2. vydání, Berlín: Duncker et Humbolt, 1972

21. Kabelová, L.: *Prameny – rakouský trestní zákon*, 1. díl, Praha: Institut pro sociální kriminologii a prevenci, 1991
22. Kratochvíl, V. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009
23. Krieger, G.A., Kurinov, B.A., Tkačevský, J.M.: *Sovětskoje ugolovnoje pravo, obščaja časť*, Moskva, 1961
24. Kuchta, J.: *Několik poznámek k postavení a formulaci okolností vylučujících protiprávnost v připravované rekodifikaci trestního zákona*, Trestněprávní revue 2/2003
25. Kuchta, J.: *Nutná obrana*. 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 1999
26. Kuchta, J.: *Postavení a úprava okolností vylučujících protiprávnost v připravované rekodifikaci trestního práva hmotného*, Praha: Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 2/2007
27. Levasseur, G. Chavanne, A. Montreuil, J.: *Droit pénal general et procédure pénale*, 13. vydání, Paříž: Sirey Paris, 1999
28. Lněnička, J.: *Ad Nová koncepce nutné obrany*, Bulletin advokacie 4/1994
29. Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010
30. Nývltová, I.: *Objektivní a subjektivní koncepce protiprávnosti útoku a jejich vztah k právnímu posouzení obrany proti útoku osob trestně neodpovědných*, Trestněprávní revue 7/2003
31. Purves, B.: *Castle Doctrine from State to State*, IN: South Source: magazine of South University, č. 7/2011
32. Púry, F.: *Souhrn aktuální judikatury – V. Nutná obrana v trestním právu*, Trestněprávní revue 8/2007
33. Rousseau, J.-J.: *O společenské smlouvě neboli o zásadách státního práva*, Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, Praha 1949
34. Říha, J.: *Změníme s novým trestním zákoníkem též systém znaků trestného činu?: Navrhovaný trestní zákoník z pohledu německého systému znaků trestného činu - srovnávací studie*, Acta Universitatis Carolinae. Iuridica - č. 4 /vyd. 2005/ (2002)
35. Schmidhäuser, E.: *Strafrecht. Allgemeiner Teil*, 2. vydání, J. C. B. Mohr, Tübingen 1975
36. Sluckij, I.I.: *Obstožatelstva, isključajuščije ugolovnuju otvetstvennost'*, Izd. Lenin. univ. S. Petersburg, 1956
37. Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: *Systém českého trestního práva*, 1. vydání, Novatrix, s.r.o., Praha 2009
38. Šámal, P. a kol.: *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, Praha 2009

39. Šámal, P. a kol.: *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání, Praha: C.H.Beck, Praha 2009
40. Šámal, P.: *K vládnímu návrhu novelizace ustanovení § 13 tr. zák. o nutné obraně*, Právní praxe 2/1994
41. Šámal, P.: *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, Praha 2006
42. Teschler, E.: *K některým otázkám nutné obrany*, Trestní právo 10/1997
43. Tiplica, M.: *Trestní zákoník Rumunské socialistické republiky: z 21. června 1968*, Praha: Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1970
44. Vaněček, S.: *Bulharský trestní zákon: z 16. března 1968*, Praha: Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1970
45. Vlasceanu, A., Dorobant A.: *Systémy trestní justice v Evropě a Severní Americe - RUMUNSKO*, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005
46. Vokoun, R.: *Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze*, Praha: Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 3/1989
47. Wessels, J., Beulke W.: *Strafrecht Allgemeiner Teil*. Heidelberg: CF Müller, 2009
48. Zigo, J.: *Vybočenie z medzi nutnej obrany*, Praha: Socialistická zákonnosť, 1974
49. Žižka, J.: *Trestní zákoník Ruské federace*, Praha: Institut pro sociální kriminologii a prevenci, 2003

ABSTRAKT

Aktuální otázky nutné obrany

Rigorózní práce na téma „Aktuální otázky nutné obrany“ vychází ze zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění platném k 1.5.2014. Práce pojednává o nutné obraně, která patří k základním právům člověka, jimiž může každý svépomocí odvracet útok na zájem chráněný trestním zákonem. Zaměření práce je pak především nikoliv na základní právní problematiku nutné obrany, ale na otázky, kterým doposud nebyla věnována příliš pozornost a které jsou zároveň, s ohledem na stav a vývoj společnosti jakož i její právní prostředí, velmi aktuální.

První část práce se věnuje nutné obraně jako okolnosti vylučující protiprávnost, jejímu zasazení mezi tyto okolnosti a zejména vzájemnému vztahu jednotlivých okolností k nutné obraně. Zvláštní pozornost je pak věnována vztahu nutné obrany k oprávněnému použití zbraně a problematice konkurence těchto dvou okolností vylučujících protiprávnost.

Následující část práce podrobně pojednává o tématu automatických obranných systémů, jejichž použití může být z hlediska trestního práva kvalifikováno jako nutná obrana. Podrobně jsou rozebírány problémy s těmito zařízeními nutně spojenými, jejich právní i morální přípustnost, v rámci čehož jsou navrhovány též některé v úvahu připadající legislativní úpravy za účelem odstranění do jisté míry neutěšeného právního stavu.

Poslední část práce pak nahlíží do geneze a historie nutné obrany a věnuje se též prvorepublikové i pozdější judikatuře, jakožto cennému inspirativnímu zdroji. V základu jsou srovnávány též zahraniční právní úpravy jako další proud, ze kterého je možné čerpat v případě úvahy o změně současného zakotvení nutné obrany v trestním zákoníku. Závěrem je úvaha o možné koncepční změně znění nutné obrany v České republice.

Rigorózní práce tak podává pohled na aktuální otázky a problémy nutné obrany, které doposud nebyly předmětem zájmu trestněprávní vědy anebo které přicházejí s vývojem společnosti a jejích potřeb. Práce se zaměřuje na vztah nutné obrany k dalším okolnostem vylučujícím protiprávnost a podrobně pojednává o problematice stále častěji užívaných automatických obranných systémů. Závěrem komplexně hodnotí stávající stav nutné obrany, v kontextu s jejím historickým vývojem a zakotvením v zahraničních právních úpravách, a otevírá úvahu o možné změně její základní koncepce v České republice.

ABSTRACT

Actual questions of necessary defence

Rigorous thesis called "Actual questions of necessary defence" is based on Criminal Code, Act No. 40/2009 Coll., as applicable to 1 May, 2014. The thesis deals with the necessary defence which belongs to the basic human rights that give everyone the right to avert by himself the attack on interest protected by the Criminal Code. The focus of this thesis is not primarily on the basic legal issues of the necessary defence, but on questions which have not so far been given much attention to and which are at the same time, with regard to the status and the development of the society as well as its legal environment, very current.

First part of the thesis is devoted to the necessary defence as the circumstance excluding illegality, its insertion among these circumstances and in particular to the mutual relationship of individual circumstances to the necessary defence. A particular attention is paid to the relationship of necessary defence to the legitimate use of weapon and to the issue of competition of these two circumstances excluding illegality.

The following part of the thesis discusses in detail the topic of automatic defence systems, which use can be categorized in terms of criminal law as the necessary defence. The problems with these devices necessarily related are discussed in detail, their both legal and moral admissibility, within which some into consideration taken legislative changes are also proposed in order to remove to a certain extent the dismal legal status.

Last part of the thesis explores the genesis and history of the necessary defence and it also deals with the First Republic and the subsequent judicature as a valuable inspiring source. At the base the foreign legal adjustments are also compared as another stream from which you can draw in case of re-thinking of the current anchor of the necessary defence in the Criminal Code. Finally, there is a consideration of a possible conceptual reformulation of the necessary defence in the Czech Republic.

This rigorous thesis gives a view on current issues and problems of the necessary defence that have not been the subject matter to the criminal science or that come with the development of the society and its needs. The thesis focuses on the relationship of the necessary defence to other circumstances excluding the illegality and it discusses in detail the issues of increasingly used automatic defence systems. Finally, it comprehensively assesses the current state of the necessary defence in the context of its historical development and anchor in foreign legal adjustments and it opens the consideration of a possible change of its basic concept in the Czech Republic.

KLÍČOVÁ SLOVA

klíčová slova: nutná obrana, okolnosti vylučující protiprávnost,
automatické obranné systémy

key words: necessary defense, circumstances excluding illegality,
automatic defense systems